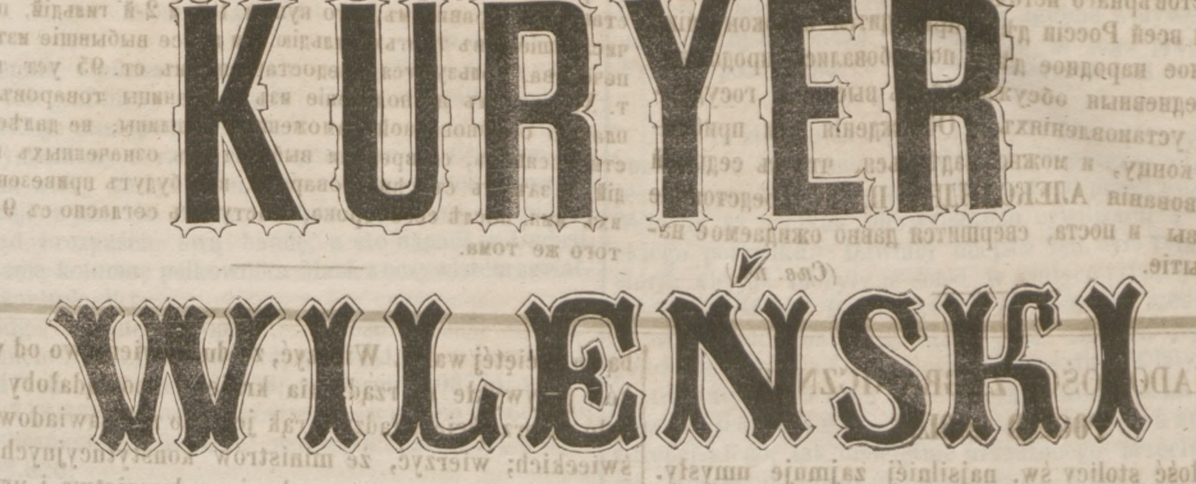
№. 16. ПЯТНИЦА, 24 ФЕВРАЛЯ. 1861. PIĄTEK, 24 LUTEGO. Nr. 16.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА.



GAZETA URZĘDOWA.

„ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ“ выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ:

Цѣна за годъ	10 р.
„ „ съ пересылкою	12 „
„ за полъ года	5 „
„ „ съ пересылкою	6 „
„ на четверть года	2 „ 50 к.
„ съ пересылкою	3 „
за 1 мѣсяцъ	1 „

За объявленія плотится за строку 17 к. сер.

Контора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназіальномъ домѣ.

„KURYER WILENSKI“ wychodzi co WTOREK i PIĄTEK.

WARUNKI PRZEDPŁATY.

Cena roczna	rs. 10
„ „ z przesyłką	„ 12
„ półroczna	„ 5
„ „ z przesyłką	„ 6
„ kwartalna	„ 2 k. 50.
„ „ z przesyłką	„ 3
„ miesięczna	„ 1

Za ogłoszenia płaci się za każdy wiersz druku po kop. 17.

Bióro redakcji w Wilnie, przy ulicy Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

СОДЕРЖАНІЕ:

ВНУТРЕННІЯ ИЗВѢСТІЯ.

Ст.-Петербургъ, 20 февраля.

Телеграфическими депешами изъ Варшавы, отъ 14-го и 16-го февраля, получены слѣдующія извѣстія:

12-го февраля, злонамѣренная шайка хотѣла произвести безпорядки подъ предлогомъ поминовенія по убытымъ въ сраженіи подъ Гроховымъ. Въ шесть часовъ вечера собралось около пяти тысячъ человѣкъ на „Старомъ мѣстѣ.“ Полиція, извѣщенная заблаговременно, укротила этотъ безпорядокъ и воспрепятствовала шествію изъ церкви Паулиновъ, вышедшему съ факелами и значками.

15-го февраля, въ разныхъ улицахъ собрались толпы, которыя бросали каменьями въ войска, наблюдающія за порядкомъ. Эти дѣйствія толпы принудили передній взводъ роты, вышедшей въ Краковское предмѣстье, сдѣлать залпъ для проложенія себѣ пути. По первымъ свѣдѣніямъ убито 6 человѣкъ и ранено 6. Вскорѣ послѣ того толпы разошлись и съ наступленіемъ ночи спокойствіе возстановилось.

По телеграммѣ, полученной 17-го февраля утромъ, спокойствіе не было нарушено; но если бы возникли новые безпорядки, то Варшава будетъ объявлена въ осадномъ положеніи.

С. Петербургъ, 18 февраля.

Бываютъ дни, когда всѣ помыслы, всѣ рѣчи сосредоточены на одной идеѣ, направлены къ мысли объ одномъ какомъ нибудь событіи, и когда всѣ посторонніе вопросы отступаютъ на второй планъ. Для большинства это дни недоумѣній, догадокъ, толковъ. Чѣмъ важнѣе представляется ожидаемое событіе, тѣмъ разнообразнѣе о немъ говоръ. Мы теперь живемъ въ такую

TREŚĆ:

WIADOMOŚCI KRAJOWE.

St.-Petersburg, 20 lutego.

Przez depesze telegraficznc z Warszawy, z dnia 14-go i 16-go lutego, otrzymano wiadomości następujące:

Dnia 13-go lutego, zbiegowisko źle myślących chciało wzniecić nieporządek pod pozorem żałobnego nabożeństwa za poległych w bitwie pod Grochowem. O godzinie szóstéj wieczorem zebrało się około pięciu tysięcy ludu na Starém Mieście. Policja, wcześnie uwiadomiona, uśmierzyła ten nieład i przeszkodziła processji z kościoła Paulinów, która wyszła była z pochodniami i chorągwiami.

Dnia 15-go lutego, na różnych ulicach skupiły się gromady, które ciskały kamieniami na wojska czuwające nad porządkiem. Te czyny tłumu zmusiły do tego, że przodowy pluton roty na Przedmieście Krakowskie idącéj, dał ognia dla utorowania sobie drogi. Podług najpierwszych wiadomości poległo 6 i raniono 6 ludzi. Wkrótce potém tłumy rozeszły się i za nadejściem nocy spokojność powróziła.

Podług telegrafu, otrzymanego 17-go lutego z rana, spokojność nie była naruszoną, ale gdyby się nieporządki ponowiły, Warszawa będzie ogłoszoną w stanie obleżenia.

St. Petersburg, 18 lutego.

Bywają chwile, kiedy wszystkie pomysły, wszystkie rozmowy skupiają się w jednéj idei, skierowane są ku myśli o jednym jakimkolwiek wypadku, i kiedy wszystkie zagadnienia postronne stają się drugorzędnemi. Dla większości są to dni wątpliwości, domysłów, tłómaczeń. Im większéj wagi zdaje się nam być wypadek oczekiwany, tém zdania o nim są różnorodnicjsze. Obecnie żyjemy właśnie w takiéj epoce: cała Rossja

ПО ПОВОДУ ВОЗРАЖЕНІЯ Г. ШИРЯЕВА НА СТАТЬЮ „НѢСКОЛЬКО СЛОВЪ О ЗЕЛЬВЯНСКОЙ ЯРМАРКѢ.“

Въ N. 10 Виленскаго вѣстника г. Ширяевъ, защищая права Зельвянской ярмарки, говоритъ между прочимъ, что главная цѣль ея—„торговля лошадьми, къ чему Зельва представляетъ особенныя удобства: богатыя пастбища, отличный водопой, дешевизну овса, сѣна и другихъ продуктовъ, чего именно нельзя найти, не токмо въ губерніи но и въ цѣломъ здѣшнемъ краѣ.“

Мы принимаемъ съ благодарностію всякое правдивое замѣчаніе на свою статью, но желали бы, чтобъ эти замѣчанія опирались на фактахъ, особенно въ дѣлахъ столь важныхъ. Оспаривать права Зельвянской ярмарки мы не думали. Напротивъ, мы сами сказали, что Зельвянская ярмарка служитъ рынкомъ и складочнымъ мѣстомъ товаровъ и средоточіемъ торговыхъ сдѣлокъ купеческаго класса, не только Гродненской губерніи, но и смѣжныхъ съ нею Виленской губерніи и царства Польскаго.—При сапѣгахъ, быть можетъ, торговля лошадьми составляла главную цѣль ярмарки, но теперь однихъ мануфактурныхъ издѣлій—бумажныхъ, шерстяныхъ, шелковыхъ—доставляется въ Зельву 54% привоза всѣхъ вообще товаровъ, лошадей же приводится до 3%, а рогатаго скота не болѣе 1%. Эти выводы мы основываемъ на оффиціальныхъ источникахъ, составляемыхъ по донесеніямъ полиціи. Не наша вина, если эти донесенія не вѣрны, и весьма желательно было бы, чтобъ г. Ширяевъ доказалъ фактически невѣрность оффиціальныхъ цифръ, по которымъ оказывается, что *главную цѣль ярмарки, или лучше сказать, главный предметъ ея торговли, составляютъ мануфактурные товары—русскихъ и иностранныхъ фабрикъ, а не лошади.*

Въ слѣдующей таблицѣ легко видѣть, какое отношеніе къ мануфактурнымъ издѣліямъ имѣютъ приводимыя на ярмарку лошади и рогатый скотъ.

Названіе предметовъ.

Годы.	Мануфактурные товары (сукна, корты, шерстяныя, шелковыя и бумажныя матеріи шали и пр.).	Лошади.	Рогатый скотъ.
1853	262,147 руб.	8040 руб.	3900 руб.
1854	234,350 —	7520 —	1680 —
1855	211,800 —	2870 —	2310 —
1856	285,500 —	18500 —	6700 —
1857	306,100 —	20050 —	3450 —
1858	396,600 —	51095 —	2180 —
1859.	383,400 —	21140 —	7510 —
Среднее	351,440 (54,1%)	18459 [2,9%	3961 [0,6%).

Эти цифры наглядвымъ образомъ показываютъ, что именно составляетъ главный предметъ ярмарки, лошади съ рогатымъ скотомъ, или мануфактурныя издѣлія, и на сколько справедливо замѣчаніе г. Ширяева. Да, однихъ галантерейныхъ предметовъ на ярмарку доставляется на цѣну въ 5 разъ большую чѣмъ цѣна лошадей и рогатаго скота вмѣстѣ взятыхъ. Одинъ Московскій купецъ 1-й гильдіи, Андрѣй Алексѣевичъ Зотовъ, привозитъ бумажныхъ товаровъ цѣнностію на 75% большею противу лошадей и рогатаго скота. Посмотримъ, есть ли особая необходимость уже существованія ярмарки въ богатыхъ пастбищахъ и отличномъ водопоѣ.

Обращаясь къ оффиціальнымъ источникамъ, находимъ:

Годы.	число лошадей.	на сумму.	число головъ рогат. скота.	на сумму.
1857	189 гол.	20050 р.	334	3450
1858	296 —	51095 —	175	2180
1859	150 —	21140 —	407	7510.

Положимъ что эти цифры не вѣрны, что полиція не показала половины лошадей и рогатаго скота; сдѣлавъ поправку, впрочемъ ни на чемъ не основанную, а такъ, примѣрную, получимъ до 400 лошадей и до 600 головъ рогатаго скота, а всего 1000 головъ скота крупной породы. Кажется, для такого числа лошадей и скота нѣтъ надобности въ обширныхъ пастбищахъ, *какихъ, кромѣ Зельвы, нельзя найти не только въ губерніи; но и во всемъ здѣшнемъ краѣ?!..* Въ торговлѣ мануфактурными издѣліями принимаютъ участіе купцы и торговцы всѣхъ уѣздовъ Гродненской губерніи, царства Польскаго, Виленскіе, Минскіе, Могилевскіе, Московскіе и Нижегородскіе. Въ торговлѣ лошадьми и скотомъ—Слонимскій, Волковыскій и Гродненскій уѣзды Гродненской губерніи, Виленская и Волынская. Первою отраслію занимается 60 купцовъ, послѣднею—не болѣе 25; въ ней партіи бываютъ до 80000 руб. Лошадей же всего болѣе доставляютъ Рожанскіе евреи. Въ три года [1857, 1858, 1859] изъ 59 хозяевъ, доставившихъ на ярмарку 635 лошадей на сумму въ 92,285 рублей, три еврея—Левенбергъ, Марканъ и Бжестовицкій—привели 313 лошадей на 49600 руб. т. е. цѣнностію нѣсколько менѣе половины всѣхъ приводимыхъ на ярмарку лошадей. Затѣмъ прочіе помѣщики приводятъ лошадей весьма незначительными партіями отъ 1 до 8, и весьма рѣдко болѣе. Почти тоже самое можно сказать о торговлѣ рогатымъ скотомъ: въ три года изъ 916 головъ на 13400 рублей, Пинскій купецъ, Беньяминъ Айзенманъ, привелъ 100 головъ на 1000 руб.; т. е. по числу головъ *девятую*, и цѣнностью *тринадцатую* долю. Гуртоваго пригона почти не бываетъ; скотъ продается преимущественно помѣщиками и крестьянами уѣздовъ смѣжныхъ съ Зельвою.

И такъ мы остаемся при своемъ мнѣніи, *что главная цѣль ярмарки—не лошади и не рогатый скотъ, что для нея нѣтъ надобности въ обширныхъ и богатыхъ пастбищахъ, а нужно нѣсколько сотъ десятинъ луговъ.*

Мы не понимаемъ слѣдующей замѣтки г. Ширяева:

„Желѣзная дорога не можетъ нанести рѣшительнаго удара Зельвянской ярмаркѣ, какъ потому, что главная цѣль ея—торговля лошадьми, такъ и потому, что *желѣзная дорога откроетъ возможность только богатымъ людямъ запасаться всѣмъ необходимымъ въ большихъ городахъ;* менѣе же богатые и тогда должны будутъ обращаться съ требованіями своими къ мелкимъ продавцамъ, *ообенно когда ихъ будетъ привлекать въ Зельву* какъ необходимость, такъ и *страсть къ лошадямъ, которой подвержены всѣ сословія.* Такъ, стало быть, желѣзная дорога строится только для людей богатыхъ, а люди бѣдные, или менѣе богатые, должны отказаться отъ нея и платить втрое дороже мелкимъ продавцамъ для одного удовольствія побывать въ Зельвѣ по страсти своей къ лошадямъ. Словомъ бѣдные и небогатые люди должны платить за все втрое дороже, потому что для нихъ желѣзная дорога недоступна?!.

Мы думаемъ, что желѣзныя дороги доступны одинаково для людей всякаго состоянія. Человѣкъ не богатый по желѣзной дорогѣ за нѣсколько рублей можетъ имѣть удовольствіе поѣхать за нѣсколько сотъ верстъ, тогда какъ обыкновеннымъ способомъ, на долгихъ ли съ фурманомъ евреемъ, или на почтовыхъ, дорога въ нѣсколько десятковъ верстъ обойдется рубля въ 4, 5 и даже болѣе.

Желѣзныя дороги созидаются съ такою быстротою именно потому, что въ дешевизнѣ своей открываютъ одинаковый доступъ для всѣхъ сословій къ весьма быстрому передвиженію; на желѣзныхъ дорогахъ сравниваются состоянія: что прежде было доступно одному богатому, располагающему тысячами рублей годоваго дохода, то при желѣзныхъ дорогахъ становится доступнымъ для человѣка съ сотнями рублей прихода. Поденщикъ за три рубля теперь можетъ ѣхать изъ Москвы въ Петербургъ. Примѣните это къ торговлѣ, и вы увидите, какъ много выиграютъ бѣднѣйшія сословія отъ дешевизны и быстроты сообщеній, не говоря объ удобствахъ, о которыхъ бѣднякъ не спрашиваетъ.

Наконецъ г. Ширяевъ въ своей замѣткѣ полагаетъ, что на перестройку лавокъ въ Зельвѣ—много 50000 рублей, и говоритъ: *ежели г: Бобровскій жалѣетъ для Зельвы 50 т. р., то отъ чего же лучше не пожалѣть милліоновъ, кои понадобятся на учрежденіе новой ярмарки въ Гроднѣ.*

Бросать милліоны тамъ, гдѣ можно ограничиться 50 т. р. конечно безсмысленно. Но разобравши предметъ глубже, найдете, что сдѣланное нами въ статьѣ заключеніе справедливо и основательно. Начнемъ съ того, что мы не дѣлали смѣты, сколько именно потребуется денегъ на перестройку лавокъ. Мы знаемъ только, что въ 1853, 1854 и 1855 годахъ на починку ихъ употреблено 7073 руб., а между тѣмъ въ 1860 году видѣли, что зданіе, въ которомъ помѣщаются товары, требуетъ капитальной передѣлки. Съ этимъ мнѣніемъ согласны всѣ, и въ этомъ нуждается всего болѣе торгующее сословіе; да едва ли кто рѣшится покупать подмоченный товаръ. Мы взяли примѣрную сумму, основываясь на обширности зданія и громадности предстоящихъ передѣлокъ, но готовы даже думать, что взятая нами сумма слишкомъ мала.

Перенесеніе ярмарки изъ Зельвы въ Гродно не будетъ стоить и сотни тысячъ. Но положимъ, что постройка зданія, отводы пастбищныхъ мѣстъ и т. п. обойдутся въ 200000 руб. Въ счетъ этой суммы могутъ быть употреблены: 1] капиталъ, ассигнованный на поддержаніе Зельвянской ярмарки; 2] капиталъ, предназначенный въ пособіе городу; 3] капиталъ, составленный изъ пожертвованій Гродненскаго купечества, къ которому присоединятся купцы западной части губерніи, царства Польскаго, Виленскіе и нѣкоторыхъ великороссійскихъ, словомъ, тѣ купцы, для которыхъ перевозка товаровъ въ Гродно обойдется дешевле чѣмъ въ Зельву. Купцы Гродненскіе еще въ 1857 году заявили готовность построить на свой счетъ часть помѣщеній для ярмарки, если она будетъ переведена въ Гродно; и наконецъ 4] недостающую по смѣтѣ сумму можно пополнить займомъ изъ кредитныхъ установленій на общемъ основаніи о городскихъ займахъ.

При видѣ явнаго упадка ярмарки Зельвянской въ послѣднее семилѣтіе, начавшагося еще съ 1851 года, когда ничто не препятствуетъ ея развитію, мы конечно пришли къ тому убѣжденію, что ярмарка въ Зельвѣ отживаетъ свой вѣкъ, и по открытіи сѣти желѣзныхъ дорогъ, рано или поздно, должна будетъ уступить мѣсто другому рынку, болѣе надежному для сбыта товаровъ. Мы указали на Гродно потому, что здѣсь можетъ развиться торговля, при благопріятныхъ для нея обстоятельствахъ. Какъ пункту, расположенному на сѣти желѣзныхъ дорогъ, связывающихъ важнѣйшіе пункты имперіи и царства Польскаго, и на судоходной рѣкѣ, вводящей Гродно, при помощи Огинскаго канала и притоковъ, въ связь съ центральною частію западнаго края и царствомъ Польскимъ, Гродну, говоримъ, предстоитъ будущность болѣе завидная, чѣмъ Зельвѣ, находящейся въ глуши Волковыскаго уѣзда, въ сторонѣ отъ выгодныхъ для торговли сообщеній. Мы не пожалѣемъ милліоновъ, конечно не своихъ, тамъ гдѣ можно надѣяться со временемъ развитія дѣятельности, промышленности и торговли въ нѣсколькихъ губерніяхъ, и пожалѣемъ бросить сотню рублей на дѣло, отъ котораго никогда не доходило бы пользы.

Бобровскій.

Гродно 9 февраля 1861 г.

НѢСКОЛЬКО СЛОВЪ О ПРИСЛУГѢ ВЪ Г. МИНСКѢ.

Въ виду ожидаемаго кореннаго преобразованія въ бытѣ крѣпостнаго состоянія, вопросъ о прислугѣ занимаетъ, конечно, не послѣднее мѣсто; а такъ какъ въ отношеніи къ этому—всякая мѣстность имѣетъ свои условія, свои особенности, то мы намѣрены сказать нѣсколько словъ: какъ разрѣшается вопросъ о прислугѣ въ г. Минскѣ?

У насъ прислуга годъ—отъ—году становится дороже и хуже, такъ что имѣть хорошую прислугу, за довольно значительную плату, почти невозможно. Корень этого зла заключается отчасти въ услужливыхъ факторахъ, а отчасти въ самыхъ обывателяхъ, не имѣющихъ неизмѣннаго обыкновенія требовать отъ прислуги письменнаго удостовѣренія о прежней службѣ; отчего слуги, оставляя мѣста, и будучи увѣрены получить тотчасъ, посредствомъ фактора, другое мѣсто, не заботятся о пріобрѣтеніи одобрительной аттестаціи, безъ которой могутъ легко обойтись.

При такомъ порядкѣ вещей, въ концѣ 1859 года, по ходатайству Минской городской думы, начальство принявъ во вниманіе необходимость имѣть въ г. Минскѣ маклера для слугъ, разрѣшило избрать таковаго посредствомъ баллотировки. Избранный, такимъ образомъ, очень добросовѣстный маклеръ, купеческій сынъ Дельпице, принялся было за дѣло энергически, но на бѣду встрѣтилъ какую то, непонятную холодность со стороны самихъ обывателей и сильное противудѣйствіе, заинтересованныхъ въ этомъ дѣлѣ факторовъ, такъ что всѣ стремленія его на пользу общую парализируются въ самомъ началѣ; и вотъ протекло больше года, а наемъ прислуги производится у насъ по прежнему, посредствомъ факторовъ, которые за полтинникъ не задумаются рекомендовать вамъ прислугу чуть не съ висѣлицы. Недавно къ одному знакомому мнѣ чиновнику факторъ привелъ лакея, но чиновникъ, усумнившись въ правильности его письменнаго вида, не захотѣлъ принять рекомендованнаго, а черезъ нѣсколько дней, посѣщая по должности острогъ, онъ встрѣтилъ тамъ этого гуся, взятаго за воровство и подложность документовъ. Это фактъ, котораго выдумать нельзя. Если же случайно попадется кому прислуга порядочная, то тотъ же услужливый посредникъ, не опасаясь никакой отвѣтственности, перемѣнитъ рекомендованную имъ же прислугу, чтобы сорвать полтинникъ въ другомъ мѣстѣ.

Впрочемъ намъ извѣстно, о воспрещеніи факторамъ заниматься такою промышленностію, что со стороны полиціи сдѣлано распоряженіе, но результатовъ нѣтъ.

Кто правъ, кто виноватъ судить не намъ,
Да только возъ и нынѣ тамъ!

Минскій житель.

эпоху: вся Россія ждетъ съ нетерпѣніемъ вѣсти о крестьянскомъ дѣлѣ.

Мы, съ своей стороны, поспѣшили освѣдомиться о настоящемъ положеніи крестьянскаго вопроса, и узнали, изъ достовѣрнаго источника, что это многозначительное для всей Россіи дѣло приводится къ окончанію. На это важное народное дѣло потребовалось продолжительныя ежедневныя обсужденія въ высшихъ государственныхъ установленіяхъ. Обсужденія эти приближаются къ концу, и можно надѣяться, что въ седьмой годъ царствованія АЛЕКСАНДРА II, въ предстоящіе дни молитвы и поста, свершится давно ожидаемое народное событіе. *(Свв. пч.)*

† ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ, вслѣдствіе представленія министра финансовъ, въ комитетъ гг. министровъ и по положенію онаго, въ 28-день декабря 1860 г. высочайше повелѣть изволилъ: въ видѣ временной мѣры, впредь до окончательнаго разсмотрѣнія составляемаго въ министерствѣ финансовъ проекта новаго торговаго устава, постановить правиломъ, что купцы 1-й и 2-й гильдій, перечисляющіеся въ третью гильдію, или вновь вышедшіе изъ купечества, пользуются предоставленнымъ ст. 95 уст. торг. т. XI правомъ на полученіе изъ за границы товаровъ, съ уплатою обыкновенной таможенной пошлины, не далѣе шести мѣсяцевъ, со времени выбытія изъ означенныхъ гильдій, и затѣмъ съ тѣми товарами, кои будутъ привезены на ихъ имя, послѣ сего срока, поступать согласно съ 94 ст. того же тома.

z niecierpliwością oczekuje wieści o sprawie włościańskiéj.

My ze swéj strony pospieszyliśmy poinformować się o obecnym stanie kwestji włościańskiéj, i dowiedzieliśmy się, z pewnego źródła, że ta sprawa największego znaczenia dla Rossji całéj, zbliża się już ku końcowi. Ta ważna sprawa narodowa, długich codziennych obrad w wyższych ustanowieniach państwa potrzebowała. Owoż te obrady już się mają ku końcowi, i można mieć nadzieję, że w siódmym roku panowania ALEKSANDRA II, w następujących dniach modłów i postu spełni się dawno oczekiwany wypadek narodowy. *(Pszcz. Pól.)*

CESARZ JEGO MOŚĆ, w skutek przełożenia ministra skarbu komitetowi pp. ministrów i po nastąpionem jego postanowieniu, w dniu 28-m grudnia 1860 roku Najwyżéj rozkazać raczył: w kształcie środka czasowego, odtąd aż do ostatecznego rozpatrzenia układającego się w ministerstwie skarbu projektu nowéj ustawy handlowéj, postanowić za prawidło, iż kupcy 1-éj i 2-éj gildji, którzy następnie zapisali się do gildji trzeciéj, albo całkiem ze stanu kupieckiego wystąpili, korzystają z nadanego im artykułem 59 ust. handl. t. XI prawa do otrzymywania z zagranicy towarów, za opłatą zwyczajnego cła celnego, nie dłużéj nad sześć miesięcy od czasu ich wystąpienia z wzmiankowanych gild, poczém z towarami, które pod ich adressem przywiezione będą po tym terminie, postępować stosownie do 94 artykułu tegoż tomu.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

POGLĄD OGÓLNY.

Przyszłość stolicy św. najsilniéj zajmuje umysły. Już dzisiaj w tém olbrzymiem pytaniu wszystkie stronnictwa wypowiedziały swe zdanie, roztrząśnięto je pod wszystkiemi względami, a jednak świat waha się i lęka wyrzec ostatniego słowa. Napoleon III, słusznie lub niesłusznie przewidując, że państwo kościelne pochwycone zostanie tymże samym wirem swobody, który w r. 1849 pochwycił Włochy w swe potężne skręty, nazajutrz po bitwie Solferińskiéj pisał do Ojca św. zaklinając go, aby poddanym swoim nadał obywatelskie swobody. Ten list, o którego istnieniu ledwie w półroku później Europa powzięła wiadomość, jest pierwszą sprężyną wszystkiego, co później nastąpiło. Wielu twierdzi, że gdyby Pius IX dolę swojego świeckiego panowania oddał wówczas w ręce Napoleona, gdyby zażądał, aby sam cesarz Francuzów konstytucję dla państwa kościelnego napisał, gdyby całym urokiem swéj ówczesnéj we Włoszech chwały, całą potęgą swojéj siły zbrojnéj i dobrowolne lub przymusowe przyjęcie rzeczonéj konstytucji przez ludność krajów kościelnych był zapewnił, stolica św. dotąd posiadała by całą rozciągłość swego dziedzictwa; ludność zaś, szanując wolę cesarza lub lękając się jego zemsty, zachowałaby się w milczeniu, przestając na udzielonych sobie swobodach. Inni przeciwnie sądzą. Podług nich, idea jedności, silniejszą jest nawet w sercach prawdziwych Włochów nad miłość swobody. Pierwszą poczytują za najżywotniejszy warunek narodowego istnienia; drugą za dobro wprawdzie wielkie, ale podrzędne; że nawet po milczącem przyjęciu konstytucji, spokojność długo trwać by nie mogła, że wkrótce wynurzyłyby się tysiączne przyczyny niechęci, które, nurtując ciało nowego, konstytucyjnego państwa, wywołały by zgubne wstrząśnienia. Po nadaniu bowiem przez Ojca św. téj rzekomo papieskiéj, a w istocie Napoleońskiéj konstytucji i po zaprowadzeniu jéj w kraju, wnet powstałyby zaklęte potęgi ludowe i wystąpiłyby z sobą do zaciętéj walki. Wierzyć, że duchowieństwo od wieków przywykłe do rządzenia krajem, spoglądałoby bez żalu na przejście władzy z rąk jego do rąk zawiadowców świeckich; wierzyć, że ministrów konstytucyjnych, że prefektów departamentowych, że sądownictwa i urzędy świeckie oceniałoby z pobłażaniem i wyrozumiałością, byłoby to zapoznawać przyrodzone serca ludzkiego. Wkrótce zatargi między zwolennikami nowego i dawnego rządu wybuchnęłyby z taką gwałtownością, iż nawet cała powaga Ojca św. okazałaby się bezsilną do ich poskromienia. Urzędy konstytucyjne, mając przeciw sobie rozżalony stan duchowny, znajdowałyby na każdym kroku nieprzełamane zawady we wprowadzeniu nowych ustanowień; gmin wszędzie skłonny do nagany zwierzchności, znajdując swe skargi stwierdzane szanowaną powagą swych duchownych ojców, rosłyby w zniechęceniu i z początku krnąbrny, wkrótce wystąpiłby do jawnego oporu, a nakoniec być może, iż nie raz w dziejach zapisanym przykładem, w chwili obłędu, błagałby papieża o przywrócenie dawnego porządku rzeczy. Lecz gdyby nawet, co jest niepodobna, duchowieństwo najcierpliwiéj i najprzykładniéj zniosło upokorzenie wyzucia siebie z dotychczas posiadanéj władzy, postęp zaś idei Włoch jednolitych szerzył się ominając obręby kościelnego państwa, duch jego nie przestawałby silnie wsiąkać w serca poddanych papieskich i podniecać je do nowych pragnień. Nadto z mocy nadanéj konstytucji, Ojciec św. nie mógłby, tak dla osobistego bezpieczeństwa, jak dla utrzymania porządku w kraju, mieć innego wojska, prócz krajowego, zaciąganego podług przepisów konskrypcji. Po jakiéj stronie stanęłyby te półki w razie wewnętrznych rozruchów? najpodobniéj do prawdy, że wznowiłyby się zdarzenia 1849 r. i namiestnik Chrystusowy znowu w ucieczce musiałby szukać ocalenia godności swojéj i życia. Trudności położenia byłyby tak zwikłane, że żadna siła ludzka podołaćby jéj nie mogła; tylko oręż francuzki utrzymać w poszanowaniu napisaną przez cesarza Napoleona konstytucję byłby w stanie, aleź wówczas, po zaprowadzeniu rzeczonéj konstytucji, pobyt wojska francuzkiego w państwie rzymskiem byłby niepodobnym; Anglja, a nawet inne mocarstwa nigdy by się na to nie zgodziły, oddalenie się zaś jego byłoby hasłem zatargów i nieładu. Położenie Ojca św. byłoby okropne; stan społeczny państw kościelnych przedstawiłby obraz posępniejszy jeszcze nad ten, który Francję straszył i zasmucał po powrócie starszéj dzielnicy Burbonów. Weszli z nimi do długo niewidzianéj ojczyzny emigranci francuzcy, a komuż nie wiadomo, ile ludzie osobiście zacni, najmocniéj do króla, nadawcy konstytucji, przywiązani, lecz w innych wyobrażeniach zrośli, goryczy i zawodów ukoronowanemu starcowi w ostatnich dniach dogasającego życia zgotowali. Coś podobnego musiałoby niezbędnie i w Rzymie mieć miejsce, gdzie równość obywatelska, ten węgielny kamień konstytucji, w żaden sposób za szczepićby się nie dała. Tak więc, co Napoleon za arkę przymierza poczytywał, byłoby kąkolem niezgody i podniętą pożaru, którego płomienie wkrótce ogarnąćby musiały konstytucyjne kościelne państwo tak, że do ich ugaszenia znowu obcą siłę zbrojną przywołaćby należało. Dziś najsilniejszym zarzutem przeciw Ojcu św., jest odrzucenie rad cesarza Francuzów; zarzut smutny, bo go odeprzeć trudno; ale dojrzalsza rozwaga jasno okazuje, że na schorzałe ciało polityczne świeckiego kościelnego państwa, nie było już lekarstwa.

Gdy list cesarza Napoleona, w lipcu 1859 r. pisany, nie sprawił żadnego skutku, a tymczasem tak zwane królestwo Emilji wypowiedziało posłuszeństwo, Napoleon w rozgłośnem piśmie: papież i kongres, wystąpił z inną radą i chciał, aby Pius IX dobrowolnie zrzekł się największéj części dziedzictwa kościoła i na ojcowiznie św. Piotra poprzestał. Warunki atoli bytu téj uszczuplonéj własności były te same, co i dawniéj w liście wyłożone, następstwa ich nie mogły też być inne; nigdzie najmniejszéj rękojmi trwałości i spokojnego posiadania; nawet zapowiedziana opieka państw katolickich, nawet zaręczenie nietykalności przez nie ojcowizny św. Piotra, nawet kolejne przysyłanie do Rzymu wojsk neapolitańskich, hiszpańskich, portugalskich, a może i bawarskich, nie ocaliłyby dwuznacznéj i sponiewieranéj w ręku tylu piastunów, władzy. Jedna tylko rada mieściła w sobie wszystkie pierwiastki żywotności, t. j. rada dziedzicznego wikarjatu Włoskiego króla. Wikarjat ocalał w oczach świata powagę ojca św., jako udzielnego władcy; nie wyzuwał mieszkańców państw kościelnych z obowiązków poddaństwa względem papieskiego tronu. Warunki wikarjatu dałyby się obmyślić dojrzale, wyrozumować logicznie i ocalając wszystkie pozory i cały blask najwyższéj władzy, zapewnić mogły mieszkańcom krajów rzymskich: równość praw obywatelskich i jednostajność swobód ze wszystkiemi mieszkańcami półwyspu. Dla czego kardynał Antonelli w cierpkim liście, do hr. Cavour pisanym, a który zapewnie czytelnicy pamiętają, te przełożenia odrzucił; dla czego łudził się nadzieją, że znajdzie przyzwoitsze sposoby ocalenia nawy władzy świeckiéj, z chłonącéj ja toni? to musi pozostać tajemnicą jego serca, nie głowy. Potężnego rozumu kardynałowi sekretarzowi stanu nikt nie zaprzeczy; ale jak go używał, z tego straszliwą kiedyś przed sądem potomności, przyjdzie mu zdać sprawę.

Patrząc na to wszystko, co przez dwa ostatnie lata we Włoszech zaszło, zdumiewać się rzeczywiście przychodzi, iż są jeszcze ludzie, co mają oczy, a nie widzą, mają uszy, a nie słyszą i dobrowolnie rzucają się w jakiś świat, niczem nieusprawiedliwionych złudzeń. Widzieli, że książęta Parmy, Modeny i Toskanji potracili swoje trony; że dwaj cesarze nazajutrz po ustaniu wojny zastrzegli powrót ich do władzy, a ta wola, niewątpliwie wówczas najszczersza, roztrąciła się o tajemniczą siłę rzeczy i o konieczność nierozdymania pożaru, mogącego rozlać się na całą Europę. Widzieli, że wojska Piemonckie najechały Marchje i Umbrję; że wszystkie dwory potępiły ten gwałt prawa narodów, najpotężniejsi cesarze odwołali swych posłów z Turynu, a jednak nie chcieli pomścić się zbrojnie za tę największą

WRAŻENIA Z WYCIECZKI

DO

AFRYKI

W roku 1860.

przez

Antoniego Zaleskiego.

(Dalszy ciąg ob. N. 15.)

Jemmapes jest drugi tom Philippevila, miasteczko również przez Filipa założone i ochrzczone, na pamiątkę owéj sławnéj batalji, na któréj się niechcący Ludwik Filip znajdował za młodu, późniéj przed partją liberalną, niezmiernie wiele robiąc z tém hałasu. Zostawiwszy naszego weterana, przed niepoczesną karczemką, do któréj jakaś go ciągnęła sympatja, poszliśmy do hotelu, który nam za najlepszy zalecono. Czekając na obiad, usiadłem przed gankiem domu, na którym czepiała się winna latorośl olbrzymich rozmiarów i wziąwszy album, szkicowałem gruppy ludzi, koni i mułów, tu i ówdzie na ulicy stojących. Kilku przechodzących Arabów zatrzymało się, a jeden usiadł obok mnie. Był to młody chłopak, osiemnaście może lat mający, rysów trochę do mulata zbliżonych, gdyż między Arabami, jest wiele mulatów różnego stopnia, z powodu częstych małżeństw, z niewolnicami murzynkami. Umiał on kilka słów po francuzku, potraktowałem go owocami i dowiedziałem się nawzajem, że mój przyjaciel nazywał się Rabba Bu Széred, że był myśliwym i że nawet zabił dwa lwy. Gospodarz domu potwierdził prawdziwość opowiadania, dodając nawet, że fuzję pożyczył był od niego, (była to stara skałkówka o jednéj lufie) i że skóry mu sprzedał. Chłopak mówił o tém, z miną tak naturalną, jakby to o dwóch zającach, a najwięcéj lisach, nasz myśliwy opowiadał. Od tego czasu zacząłem uważać, że pp. autorowie dzieł o polowaniach na lwa traktujących, bardzo wiele musieli przesadzać o niebezpieczeństwie takowych i o wściekłości tego zwierza.

Opowiadania innych Arabów, których potém poznałem, utwierdziły mnie w tém przekonaniu. Vermay, który dwa razy strzelał do lwa i oba razy go ranił, powiadał, że po strzale jego lew uciekł, ni mniéj, ni więcéj, jak zając raniony. Zdaje się, że na kilkaset lwów ranionych, jeden rzuci się na strzelca i następuje to, jakoby tylko wtenczas, kiedy lew jest tak ciężko ranny, że odwrót jest mu niepodobnym, albo kiedy nieostróżny strzelec, raniwszy go niebezpiecznie, sam mu się nasuwa. Zwierz w ogólności, nigdy nie wdaje się w niepotrzebne niebezpieczeństwo, kiedy może go uniknąć; instyukt jego podobnym jest do zdrowego rozsądku, pozbawionego poezji i żądzy sławy, która tylko człowieka zdolna jest popchnąć do heroicznych czynów.

Zrobiłem na pamiątkę portrecik Rabby Bu-Szereda, ku wielkiemu zdziwieniu otaczających Arabów i zjadłszy obiad w hotelu, puściliśmy się w dalszą podróż. Przejechaliśmy wioskę St. Augustin, gdzieśmy spotkali tłum dzieci francuzkich kolonistów, pod prezydencją dwóch poczciwych Siostr szarych, czekający na przyjazd biskupa, który objeżdżał diecezję i był co chwila spodziewanym. Zaczęliśmy rzucać dzieciakom daktyle, których mieliśmy spory worek, dziatki biegły za naszym rydwanem, czepiały się tłumnie z tyłu i szturmem brały tak zwaną portjerę, chociaż była to prędzéj jakaś zagroda, nieznanego karetnikom kształtu i kołkiem zatknięta. Siostry krzyczały, maltańczyk brał się do bicza, mimo naszéj oppozycji, nareszcie odjechaliśmy pożegnani wiwatami, a siostry prosiły, żebyśmy, jeżeli spotkamy biskupa, prosili go o pośpiech, oznajmując, że czekają na niego. O kwadrans ztamtąd na zakręcie drogi, postrzegliśmy pojazd dwiema parami koni zaprzężony, na każdéj parze siedział żołnierz, od pociągów wojskowych, a w pojeździe ksiądz biskup w assystencji jakiegoś jenerała. Zjechaliśmy w bok i oddaliśmy mu głęboki ukłon, obdarzeni wzajemnie błogosławieństwem, ale uznaliśmy za zbyteczne, spełnienie naiwnego polecenia Szarych Siostrzyczek. Biskup miał długą brodę, jaką wszyscy księża francuzcy w Algierze noszą, co i w ogólności jest pozwolonem, a nawet zalecanem missjonarzom w Afryce i innych krajach, gdzie broda powszechnie przez krajowców jest noszoną. Spotkanie tego poważnego biskupa w ojczyźnie ś-go Augustyna, blizko wioski tegoż imienia, te dziatki i Siostrzyczki szare, w kraju lwów i beduinów, ten biskup wieziony przez żołnierzy, wszystko to miało coś dziwnie poetycznego.

Jechaliśmy jeszcze godzin kilka, podobnym co z rana krajem, z tą różnicą, że już nie żwirową drogą, ale prawdziwie litewskim prześladkiem, na którym jeden, najwięcéj dwa wozy na dzień spotkać można; wszystkie drogi poboczne tylko mułom są dostępne, a ztąd tylko wozy wprost do Guelmy idące spotkać tu można, a te są w bardzo małéj liczbie.

Słońce już zachodziło, gdyśmy minęli drugą wioskę francuzką i zajechali na noc do karawanseraju przez Francuzów wprawdzie, ale w arabskim guście postawionego, rozkład wewnętrzny przypomina bardzo ruskie karczmy, zwane gościnne dwory, skąd mniemam, że Rossjianie przejęli takowe od Tatarów; jestto wielki czworobok, około którego panuje z trzech stron poddasze, do stawienia koni i wozów, a jeden bok zabudowany jest w małe pokoiki dla gości i pokoje gospodarza. W gościnnych pokojach znaleźliśmy tylko ściany i podłogę, bez śladu żadnych mebli, musieliśmy tedy poraz pierwszy rozpakować nasze podróżne łóżko składane.

Noc była prześliczna, wziąłem strzelbę i opodal od karawanseraju zasiadłem przy skale nad rzeczką, w nadziei zabicia przynajmniéj hieny, lub szakala, jeśli nie lwa, lub pantery. Widziałem tylko parę słomek, które przeciągnęły jak u nas na wiosnę, tylko bez wydawania głosu. Siedziałem tak parę godzin upojony cichą gwiazdzistą i światłą nocą, szumem potoku, który u nóg mi płynął, widokiem skał i karawanseraju oświeconego blaskiem księżyca, gdy dwa strzały przerwały moje dumanie, myślałem że to jakiś równie jak ja zaczajony, ale szczęśliwszy odemnie myśliwy: dowiedziałem się późniéj, że to był sygnał, umówiony między naszym gospodarzem i jakimś jego znajomym, który na niego gdzieś czekał. Wkrótce potem i na mnie zaczęto wołać z karawanseraju na wieczerzę i musiałem opuścić moje piękne stanowisko.

Piękny karawanseraju nie zapomnę cię nigdy! ale nie zapomnę też i jajecznicy z bardzo starożytném masłem, którą nam się gospodyni przysłużyła i po któréj całą noc chorowałem.

Nazajutrz skoro świt, wyruszyliśmy daléj, zanotowałem sobie, że dnia tego 27 listopada, z rana umywałem się przy studni na dziedzińcu i tylko znajdowałem, że woda trochę za ciepła. Około południa stanęliśmy w Guelma, to miasto daleko ciekawsze od obu uprzednich. Pamięta ono jeszcze czasy Rzymskie, o czem świadczą ruiny, któreśmy tam oglądali; miasto przez Arabów zbudowane, a tylko powiększone za panowania Francuzkiego. Pobiegłem natychmiast do części miasta arabskiéj i tam przy pomocy poczciwego Spahisa, Araba nazwiskiem Salah, którego mnie był dodał oficer jeden francuzki, jako tłumacza, zakupiłem sobie, chodząc od sklepu do sklepu kompletny ubior arabski.

Zaniesiono mi cały ten ubior do domu mojego przewodnika, gdzie się natychmiast weń przyodziałem, przy jego pomocy, bo inaczéj nigdybym się nie domyślił, jak się wkłada i drapuje ten piękny ale dosyć skomplikowany kostium. Muszę go tutaj opisać. Naprzód wkłada się koszula długa z krótkiemi rękawami, rozcięta u góry, w poprzek tylko tyle, żeby głowę można było przeciągnąć. Następnie niesłychanéj szerokości, gęsto pofałdowane hajdawery po niżéj kolana sięgające, daléj dwie kamizelki gęsto guzikami i taśmami wyszywane, na nich przepasuje się w stanie pasem jedwabnym długim, jak pasy polskie i pięknie złotem przetykanym, na te dwie kamizelki kładzie się kurteczka tegoż kroju tylko z szerokiemi rękawami, rozciętemi od ręki do łokcia, na takież gęste guziczki, jak kamizelka, zapinanemi, i gęsto taśmami i sznurkami szamerowana.

Dopiero następuje rzecz najważniejsza, to jest ubranie głowy. Na ogoloną głowę, wkładają się dwa fesy, naprzód jeden biały wojłokowy, potém drugi czerwony z błękitnym kutasem, na to zawiesza się rodzaj welonu, czyli zasłony z długiego z cieńkiéj wełny szalu, haik zwanego. Reszta tego szala okręca się koło szyi, potém koło stanu, a nareszcie zarzuca się na ramię, dopiero zakręca się na głowie sznur z czarnéj wełny wielbłądziéj, który każdy biedny, czy bogaty Arab na głowie nosi nakształt turbanu. Nogi biedni mają gołe, tylko w pantoflach, bogatsi noszą wprzód bóty safjanowe czerwone, pięknie jedwabiem wyszywane, a na nich dopiero pantofle czarne, w których chodzą po ulicy, lub jeżdżą konno, a wchodząc do mieszkań, lub meczetów, zostawują u drzwi, ażeby nie brudzić dywanów, co znajduję zwyczajem bardzo rozumnym i czystym. Na to wszystko zarzuca się malowniczy burnus biały z pięknéj cieńkiéj wełny, na któréj w porze zimowéj kładzie się i drugi z grubéj wełny do naszego samodziału podobny. Przy téj okazji miałem zręczność przypatrzenia się domowi mojego przewodnika, widziałem wewnętrzne urządzenie jego, a nawet i dwie kobiety niańczące dzieci jego. Uderzyła mnie w pokoikach i na dziedzińcu wykwintna czystość: wszystko było świeżo wybielone, sprzęty i rzeczy różne najporządniéj poskładane i czyste. Domy arabskie zewnątrz mają tylko gładką białą ścianę, bez okien nawet. W dziedzińcu cały luxus się chowa, tam i studzienka ozdobna i w koło arkady ładnemi słupkami podpierane i parę drzew wdzięcznie rozrzuconych. Na dziedzińcu domu, gdzie mieszkał Salah, widziałem mulatkę z dzieckiem na ręku; w uszach miała zausznice kolosalnéj wielkości spodka od filiżanki, w kształcie obręczy, a na nim zawieszone były drobne monetki. Podobne obręcze, ale czarne rogowe miała na rękach i nogach. Wywdzięczając się poczciwemu Salah, za jego trudy, zaprosiłem go na kawę do Arabskiéj kawiarni. Nigdy tak dobréj kawy nie piłem. Mylnie się tłómaczą ci co mówią, że na wschodzie pije się kawa z fuzami. Nie są to fuzy, ale kawa jest tak drobno utarta i przesiana, jak czekolada u nas, następnie bierze się łyżka tego proszku i zalewa się wrzątkiem i to cały proces robienia kawy po arabsku. Dla amatorów cukru, daje się i cukier, w skutek tego, kawa nabywa zupełnie postaci i gęstości dobrze zrobionéj czekolady i rzeczywiście nie pojmuję dla czego, gdy czekoladę pijemy z fuzami, czyli z ziarnem drobno zmletem, nie moglibyśmy pić kawy, podobnymże sposobem robionéj. Różni się ona od naszéj wodnistéj lury, któréj potém pić nie można, jak czekolada od kakao, pod względem mocy, smaku i aromatu.

W kawiarni arabskiéj, był biedny murzyn warjat, którego Arabowie otaczali ludzkością i względami: każdy rozmawiał i żartował z nim przyjaźnie i mile, jak z dzieckiem i traktował go czemkolwiek. I do mnie przysiadł się murzyn i zabawiał mnie konwersacją, z któréj niestety nic nie skorzystałem, traktowałem go tylko jak i drudzy i wspomniałem sobie ze wstydem, za moich współwyznawców, jak często się zdarza u nas, nie tylko między prostym ludem, ale i między cywilizowanemi osobami, że drwią sobie z biednych obłąkanych i figle im różne płatają.

Ja pod tym względem, nic sobie niemam do wymówienia, zawsze byłem Arabem dla warjatów, bo ta choroba, najwięcéj ze wszystkich, do współczucia mnie pobudza. Czy może być cóś boleśniejszego, jak być pozbawionym najdroższego z darów naszych, jedynego który nas od źwierząt różni,— rozumu.

Wyszedłszy z kawiarni, któréj niezmierną taniością równie byłem zdumiony, jak dobrocią kawy, wróciłem do naszego hotelu, gdzie nikt mnie nie poznał w nowém ubraniu. Michał nie mógł się mną nacieszyć, siedliśmy przed gankiem, aż idzie Vermay, Michał prezentuje mnie mówiąc: że ja jestem szeik jakiś, do którego my jesteśmy rekomendowani, Vermay kłania się grzecznie i powiada: „Mnie się zdaje, że ja gdzieś pana widziałem.“ Na to ja odpowiadam, zmieniwszy trochę głos, i tak z dziesięć minut rozmawialiśmy, nim mu się poznać dałem. *(d. c. n.)*

w oczach ich krzywdę, bo wyższe obowiązki względem własnych poddanych, bo najwznioślejsze uczucia ludzkości, bo zbawienna bojaźń ogromnego przelewu krwi chrześcijańskiéj, nie dozwoliły im dobyć oręża. Widzieli nakoniec, jak upadł roztrzaskany tron Franciszka II, który rozpaczną, a przeciągłą obroną chciał dać czas mocarstwom do pośpieszenia z pomocą; a jednak wyżéj pomienione pobudki zniewoliły do cierpliwości i dozwolono przesrożyć się burzy, któréj stłumienie większą jeszcze wywołać mogło. I niech im za to będą nieśmiertelne dzięki; najpóźniejsze pokolenia tego dobrodziejstwa, téj najwyższéj miłości względem swych ludów, nigdy dzisiejszym panującym zapomnieć nie powinny. To umiarkowanie, to zwycięztwo nad najprawowitszemi pochopami serca, otoczyć powinno ich skronie niezwiędłym wieńcem chwały. Widzieli to wszystko i, jak skała nie poruszeni, trwają w niewytłumaczonym uporze, najmniejszego kroku do odwrócenia ostatniéj klęski nie czynią. Są ludzie tak zapędni, iż woleliby, aby papiestwo ze swą nieśmiertelną duchowną władzą runęło; aby kościół znowu przedstawił bolesny obraz Awinjońskiego tułactwa; poniżające czasy antipapów znowu świat gorszyły; aby nawet pogaństwo rozwielmożyło się po katolickich dotąd krajach, niż aby władza świecka uszczerbek ponieść miała.

Ludzie, skąd inąd cnotliwi i uczeni, widzą w pozbawieniu ojca św. władzy świeckiéj takie upodlenie, iż z głębi przekonania powtarzają, że po wyzuciu ojca św. ze świeckiego panowania, żaden człowiek uczciwy katolickim księdzem być nie zechce. Zapewne, wyobrażać sobie ci ludzie muszą, że w razie ustania władzy świeckiéj, papież stanie się niewolnikiem, poddanym, sługą panującego, w którego kraju mieszkać będzie. Błąd niesłychany, bo duchowne stanowisko namiestnika Chrystusowego tak jest czyste, tak święte i wzniosłe, że te nędze i troski powszedniego życia, że posiadanie lub nieposiadanie większéj lub mniejszéj bryły ziemskiego błota, najdrobniejszego nawet wpływu na sprawowanie apostolskiego urzędu wywrzeć nie mogą. I owszem, Opatrzność tak widomemi drogami ludy ku pomyślniejszéj przyszłości prowadzi, że umysły, głębiéj treść rzeczy przenikające, widzą w tém odłączeniu wszystkiego, co jest doczesném, skazitelném, namiętności uległém, od tego, co jest świętém, wieczném i najczystszém, zorzę moralnego odrodzenia świata. Ale powie kto, jak wyjść z obecnych zawikłań; jak rozpędzić te chmury i ukoić te burze, które obaleniem świeckiemu i duchownemu tronowi papieskiemu grożą? — oto, nie inną drogą, tylko wracając do mądréj myśli wikarjatu. Zasilić ją z wielkiém powodzeniem możnaby temi rękojmiami, które Napoleon w swéj bogatéj głowie wynalazł, a które niepożytą trwałością i blaskiem na zawsze by Stolicę świętą otoczyły. Według téj myśli, ojciec św. mógłby z zupełném bezpieczeństwem starszemu synowi kościoła poruczyć uprzątnienie wszelkich zawad i niepewności. Napoleon, porozumiawszy się z państwami katolickiemi, a nawet z całą chrześcijańską Europą, mógłby w następny sposób wzajemne doczesne stosunki urządzić. Wszystko, co składało państwo kościelne przed rozpoczęciem wojny Włoskiéj, poczytuje się za w i e c z y s t ą, p o ś r e d n i ą puściznę stolicy św. Papież mianuje króla Włoskiego i jego następców dziedzicznym wikarjuszem wszystkich wyżéj pomienionych państw kościelnych, równając poddanych swoich w prawach i swobodach z innymi mieszkańcami półwyspu, zespalając ich dolę z dolą jednolitego włoskiego królestwa. Ponieważ król włoski ma być odtąd włodarzem dochodów stolicy św., obliczyć przeto należy, jakie są wydatki na utrzymanie dotychczasowéj lub nawet okazalszéj świetności papieskiego dworu, ile wyniesie uposażenie kardynałów, opłata wszystkich sądownictw czysto duchownych, utrzymanie przy dworach katolickich nuncjuszów, przyjęcie i upominki dla posłów państw europejskich; zachowanie w trwałości i ozdobie kościołów rzymskich, zakładów naukowych, gmachów mieszczących w sobie cuda sztuki i pomniki rozumu ludzkiego; wyprawianie tych świętych missij, roznoszących światło wiary w najdalsze strony świata; opatrywanie domów miłosierdzia, przytułków starości, choroby i nędzy; zostawienie w Rzymie wszystkich istniejących klasztorów, jako głównych ognisk tego zakonnego życia, co świat od tylu wieków przykładami pobożności, cnoty i nauki budowały; dodając nadto do wyliczonéj ilości znaczną summę na szczodroty, które dwór papieski tak hojnie od tylu wieków przywykł rozlewać. Że zaś summa musiałaby być koniecznie ogromną, niechby pełnomocnik stolicy św. umówił się z państwami europejskiemi o umieszczeniu na budżetach swoich corocznéj opłaty w stosunku katolickiéj ludności, na uposażenie i papieża, będącego wspólnym ojcem wiernych i tych zakładów pobożności, miłosierdzia, nauki i sztuki, które są wspólną własnością całego chrześcijańskiego świata. Aby zaś zależność puścizny kościoła nie poszła w niepamięć, przy wstąpieniu na tron każdego nowoobranego papieża, mieszkańcy krajów kościelnych winni byliby wykonywać przysięgę na poddaństwo stolicy ś. i herby panującego papieża na wszystkich urzędach i sądownictwach miejsce by miały. Stolica papieża nie może być gdzieindziéj, tylko tam, gdzie są groby Apostołów; dla widomego zatém świadectwa, że papież, w prawach swoich, jak panujący, nikomu nie podlega, że używa najzupełniejszéj niezawisłości, utworzyćby można dla niego straż zbrojną, składającą się z przedstawicieli najstarożytniejszych katolickich rodów.

Rzeczona straż, licząca dwa lub więcéj tysięcy młodzieży, popisywaną być by powinna z najwyższą oględnością; do zaszczytu obrońców ojca św. przypuszczeni być by mogli synowie najprzykładniejszych wielkich domów katolickich, odznaczających się pobożnością, cnotą, naukowem ukształceniem i wdrożeni do ćwiczeń i obrótów wojskowych. Że zaś pobyt dwu lub trzy letni w Rzymie byłby dla nich chlubą i pamiątką całego życia, że spełnialiby tę służbę o własnym groszu, możnaby za zgodą rządów postanowić, aby, jak niedawno kawalerowie Maltańscy odznaczali się pewnemi zewnętrznemi oznakami, również i ta młodzież nadane je sobie miała. Utworzyłoby to dla Ojca św. dwór tak świetny, jakiego nigdzie znaleźć by nie można; mogłoby nawet wywrzeć wpływ najzbawienniejszy na utrwalenie w odwiecznych rodach europejskich, szanowanych przez ludy dla wielkich zasług ich przodków, zasady cnoty i powagi obyczajów, które na nieszczęście poczynają iść w zapomnienie; mogło by wskrzesić te domowe podania, które długi szereg potomków utrzymywały na świetnéj drodze powinności, a ich tarcze czyniły nietykalnemi dla żadnéj zmazy. Nawet zawiązane pod cieniem najdawniejszego tronu świata, braterstwo między przedstawicielami kwiatu chrześcjańskiego rycerstwa, w dalszych kolejach życia nie zostałoby bez dobroczynnego wpływu tego stanu, który dziejowe wspomnienia, niezależność majątkowa i możność wyższego uzdolnienia, powołują do najważniejszych spraw i posad rządowych. Zawiązana w młodości cnotliwa przyjaźń spoiłaby najpierwsze rodziny chrześcjaństwa trwałemi na całe życie ogniwami, co koniecznie odbić by się musiało w ich rządowéj późniéj działalności.

Rzecz prosta, że przy nowem urządzeniu wynikających z międzynarodowych układów, stosunków, poruszyć by przyszło najważniejsze pytania kościelnéj karności. Rządy wdzięczne Ojcu św. za ustępstwa, które odwróciłyby na zawsze powody do wewnętrznych wojen włoskich, przychyliłyby się ze swéj strony do sprawiedliwych żądań, jedynie dobro doczesne i wieczne społeczeństw mających na względzie. Możeby nawet sobór powszechny, którego potrzebę wyższe umysły czują, doszedł do skutku, a z téj skarbnicy Boskiego natchnienia i ludzkiego rozumu, spłynęłyby nowe dobrodziejstwa na świat, koniecznie potrzebujący moralnego odrodzenia.

Teraz, więcéj niż kiedykolwiek, tego rodzaju układ, pod orędownictwem Napoleona, byłby na dobie. Oto, izby francuzkie wezwane przez cesarza, aby pogląd swój na sprawy wewnętrzne państwa z całą szczerością w imieniu narodu objawiły. Już senat i ciało prawodawcze spisały swoje adressa, a w nich obok smutnego, choć w najprzyzwoitszych wyrazach, wypowiedzianego żalu, że źli doradcy nie dozwalają Piusowi IX pójść za skłonnością dobrotliwego serca, błagają cesarza o obmyślenie w mądrości swojéj sposobu położenia końca tak zatrważającego stanu rzeczy. A więc i nadzieja, że lud katolicki Francji wynurzeniem jednomyślnych swych chęci, zmusi cesarza do przywrócenia wszystkiego w Rzymie na dawną stopę, upadła; nie należałoby więc dłużéj zwlekać, bo cesarz nie poświęci zapewne dla rewolucji papieża, ale też i Włoch nie poświęci dworowi rzymskiemu. Czekać dopóki królestwo Włoskie nie spotężnieje, byłoby największym błędem!

Włochy.

Turyn, *21 lutego.* Doszła tu odezwa jenerała Cialdini, wydana do wojska wnet po zajęciu Gaety.

„Żołnierze! Gaeta upadła; chorągiew Włoska i zwycięzki krzyż Sabaudzki, powiewają na wierzy *Rolanda*. Co przepowiedziałem dnia 13 stycznia, spełniliście d. 13 następnego miesiąca. Ten, co dowodzi takimi żołnierzami, jakimi jesteście, może śmiało być prorokiem zwycięztwa. Zdobyliście w 90 dni sławną twierdzę przez wytrzymanie oblężenia i mnogie obrony,—twierdzę, która na początku niniejszego wieku potrafiła opierać się przez 6 miesięcy pierwszemu żołnierzowi Europy.

„Dzieje opowiedzą podjęte przez was znoje, zaprzanie, męztwo i wytrwałość, któreście okazali; dzieje opiszą olbrzymie prace, któreście w tak krótkim czasie wykonali. Król i ojczyzna przyklaskują waszemu tryumfowi. Król i ojczyzna wam dziękują.

„Żołnierze! walczyliśmy z Włochami, była to konieczna, ale bolesna powinność. Nie mogę więc wzywać was do radości, do uniesień, mogących ubliżać zwyciężonym.

„Sądzę, iż godniejszem będzie i was i mnie, wezwać was do udania się dziś na przesmyk, gdzie pod murami Gaety odbędzie się wielka msza żałobna. Tam pomodlimy się za wiekuisty spoczynek mężnych, którzy podczas tego pamiętnego oblężenia polegli walcząc, tak w naszych szeregach, jako też na nieprzyjacielskich warowniach.

„Śmierć rzuca smutną zasłonę na ludzkie niezgody, a umarli wszyscy są równymi w oczach szlachetnych.

„Gniew nasz nie powinien trwać dłużéj jak bitwa. Żołnierz Wiktora-Emmanuela walczy i przebacza!

Podpisano; „*Jenerał Cialdini.*“

Gazeta *ludu* wezwała Włochów do składki na złoty wieniec laurowy dla jenerała Cialdiniego. Skoro to doszło do jego wiadomości, wnet napisał następny list do redakcji:

„Dziś wieczorem dopiero otrzymałem **46** nr. waszego dziennika, który w ciężkich doświadczeniach, przebytych od r. **1848** był zawsze obrońcą wyobrażeń szlachetnych. Dziękując wam z całem wylaniem duszy za myśl uprzejmą, złożenia mi laurowego wieńca, najgoręcéj was proszę o zmianę przeznaczenia składki i do obrócenia jéj zbioru, jakikolwiek ten będzie, na wsparcie rodzin, szczęściem nie nader licznych, tych co polegli podczas oblężenia.

Jeśli wysłuchacie méj prośby, poczytam to za nowy dowód współczucia i zachowam jego pamięć do śmierci.“

Podpisano: „*Henryk Cialdini!*“

Jen. Casella rozesłał poniższe pismo ajentom dyplomatycznym **Franciszka II**, z oznajmieniem o kapitulacji Gaety.

„Mości panie!“

„Powody skłaniające do kapitulowania Gaety, były, częścią polityczne, częścią wojenne.

„Między przyczynami politycznemi należy liczyć systematyczną nieprzyjaźń Anglji, głośno wypowiedziane postanowienie cesarza Francuzów, utrzymania zasady nieinterwencji, nakoniec nieczynność innych państw, niszcząca wszelkie nadzieje prędkiéj pomocy.

„Co do przyczyn wojennych, twierdza okrutnie cierpiała od długiego bombardowania, tyfus dziesiątkował załogę; artyllerja nieprzyjacielska była wyższą od miejscowéj: dwa wyłamy rozwarły się przez wylecenie na powietrze prochowni (wylecenie, któremu zdrada nie była obcą); i kiedy środki zaczepne, jakiemi oblegający rozrządzali, mnożyły się codzień, zasoby twierdzy codzień malały.

„W tych to okolicznościach, gdy obrona ledwie o kilka dni jeszcze mogła być przeciągniętą, i to ceną największych poświęceń, król rozumiał, iż należało mu raczéj działać jak przystało na panującego i ojca niż jak na wodza, oszczędzając ostatnich okropności oblężenia wojskom gotowym do przelania ostatniéj kropli krwi w spełnieniu obowiązków poddanych i żołnierzy. Wszakże postępowanie Piemontczyków podczas rokowania, zasługuje na wymienienie. Jen. Cialdini nie przyzwolił na zawieszenie kroków nieprzyjacielskich na czas układów. Przez 3 dni zalewał twierdzę gradem bomb i granatow. Już wszystkie warunki były umówione, pozostawało tylko do uzupełnienia kapitulacji przepisać ten długi dokument i dopełnić formalności podpisu, a działobitnie piemonckie rozsiewały jeszcze śmierć w Gaecie. Wybuch jeszcze jednéj prochowni za grzebał w rozwalinach oficerow i żołnierzy.

Proszę przyjąć i t. d.

„*Casella.*“

Dziennik ***Opinione***, z powodu oznajmionéj przez wczorajszy telegraf bitwy między hr. Christen i półkownikiem Masi, podaje następną wiadomość:

„Wymieniony w rzeczonéj depeszy hr. de Christen jest ten sam, który złożył broń w Banco, w skutek zawartéj kapitulacji z jen. de Sonnaz. Zobowiązał się nie bić się już odtąd i rozpuścić swą bandę, a oto napadł w Umbrji, na ruchomą kolumnę półkownika Masi, z oczywistém zgwałceniem kapitulacji.“

Podług ostatniego popisu, ludność Włoch wynosi: w Piemoncie 3,815,637; w Sardynji 573,115, w Lombardji 2,771,647; w Modenie 609138; w Parmie 508784; w Toskanji 1,779,338; w byłém państwie kościelném 1,960,360; w Neapolitańskiém 6,843,355; w Sycylji 2,231,020; w ogóle 21,092,020;

Rzym, *17 lutego.* W liście, pisanym z Rzymu, czytamy następne szczegóły:

„Ludzie otaczający Ojca św. składają mu wyciągi z dzienników i listów, mających go oznajamiać z rzeczywistym biegiem wypadków. Te wyciągi, redagowane ze stronnością namiętną i oburzającą, mają na celu utrzymywanie Papieża w przekonaniu, że rząd jego znajduje najgoretsze spółczucie w Europie i że jego świątobliwość nie powinien czynić najmniejszych ustępstw.

Oto jest ostatni z tych wyciągów:

„Mniemanie powszechne, które wybuchnęło oklaskami, podczas mowy cesarskiéj, nie tylko że nie ucichło, lecz objawia się z ciągle rosnącą siłą, na korzyść władzy świeckiéj, tak w senacie, jak i w izbie prawodawczéj. Jeżeli projekta adresów, mając być wniesionemi na rozbiór tych obudwóch zgromadzeń, nie obejmą paragrafu wyrażającego, w ten lub ów sposób, życzenia, aby rząd opiekował się władzą świecką papiestwa, zdaje się prawie być pewném, że przełożenie, w tym duchu będzie wytoczone i dzielnie popierane, w senacie i izbie prawodawczéj: wszystko też każe wierzyć, iż większość będzie za niem. Jeżeli zaś rząd, przez swoje podstępy, potrafi je usunąć, bardzo znaczna mniejszość ciężyć jednak będzie taką wagą, iż niepodobieństwem stanie się dla rządu działać w przeciwnym kierunku, w ten sposób przynajmniéj dotychczasowy stan rzeczy utrzyma się i wojsko francuzkie będzie musiało pozostać w Rzymie. Jest to zdanie ludzi najświatlejszych i najdoświadczeńszych.

„Niezłomny i pełen godności opór, stawiony dotąd przez Stolicę św. podwójnemu naciskowi, zjednał dla niéj we Francji, a nawet w Europie, ogólne współczucia; są one równie żywe i głębokie, jak owe, jakie obudził bohaterski opor króla neapolitańskiego. Te własnie współczucia, jakikolwiek byłby wypadek rozpraw parlamentowych, nie pozwolą rządowi francuzkiemu poświęcić Rzymu dumnym projektom Wiktora-Emmanuela.“

Francja.

FRANCJA, RZYM i WŁOCHY.

XIII.

Cały ten rozwinięty przez nas obraz jest historją pytania rzymskiego od lat 10. Użyliśmy tylko czynów; ale obok wypadków, należało ukazać przyczyny, dążenia, tajemne usilności i opór otwarty, który je po kolei sprowadził i który je znamionuje. Tak więc, nazajutrz po wyprawie rzymskiéj, obmyślonéj i wykonanéj, z narażeniem osobistéj wziętości, przez książęcia, który chciał pojednać kościoł z wolnością, stronnictwo postanowiło wywołać nieufność i rozdział; natarczywość wewnętrzna na duchowieństwo, aby je poróżnić z władzą, którą same obwołało i w któréj widziało potężną ludową obronę swoich praw; natarczywość zewnętrzna na Rzym, aby go pociągnąć do niewdzięczności względem Francji i do moralnego rozbratu z rządem narodowym który sobie nadała;—zachęty do wymagań, których żaden rząd przyjąć nie mógł i które jednostajnie odpychały nasze podania, nasze obyczaje, nasze prawa, przykłady naszych największych królów i samo nawet dobro kościoła;—zdradliwe wyzyskiwanie stanu Włoch, aby coraz bardziéj skłonić Papieża do przejścia na stronę Austrji, aby nakoniec zmusić gabinet tuileryjski do niezgodnego z jego czcią wyboru, albo poświęcenia Ojca św. rewolucji, albo Włoch dworowi rzymskiemu;—praca nieustanna podawania w podejrzenie wszystkich rad naszéj dyplomacji przed wojną, po wojnie zaś, aby uczynić bezowocnemi wszystkie usiłowania, jakie nam poświęcenie nasze natchnęło;— nakoniec zapamiętała nieprzyjaźń, niestarająca się nawet ukrywać, rozżarzająca nienawiść, doradzająca gwałtowność, tchnąca zniewagą i tworząca między Rzymem i Paryżem pewien rodzaj międzynarodowéj ligi, zdolnéj poświęcić wszystko swym politycznym niechęciom, lub swym religijnym namiętnościom, nawet kościoł, nawet Francję, jak gdyby Francja i kościoł, nieśmiertelna ze swego początku, nie były wyższe nad podobne zamachy i sprzysiężenia! Taki jest ten obraz, okryty zasłoną tak przejrzystą, iż uchylać jéj nawet nie potrzebujemy, dla uczynienia go widomym oczom wszystkich. Dziś więc łatwo jest ocenić obowiązki każdego, w tym stanie rzeczy.

Co do namiętności, których wykazaliśmy robotę, z początku podziemną, ale zawsze czynną, Papież był tylko środkiem, nie celem; stanęły one między nim a Cesarzem, dla rozdzielenia dwóch potęg, których jedność niweczyłaby ich nadzieje; oszukały go, wyzyskiwały i zrobiły go stawką swojéj nienawiści i dumy.

W obec tych knowań rząd francuzki pozostał niezmiennym w swych uczuciach i niezłomnym w swém postanowieniu. Widząc swych przyrodzonych i systematycznych nieprzyjaciół, opasujących Watykan i wdzierających się weń ze swemi złemi radami, nie sądził, aby nawet niewdzięczność uwalniała go od opieki, którą winien był Ojcu św. Syn pełen uszanowania, jego dziecinna miłość stłumiła najprawowitsze wynurzenia żalu; nie ustawał w pomocy i szlachetnych usługach. Wyczerpał wszystkie sposoby ocalenia, nie nużąc się ani urażając uporczywemi odmowami, z jakiemi dwór rzymski odrzucał jego rady. Zamknął uszy na niesprawiedliwości i obelgi, rzucane nań przez otaczających Papieża. W pośród tych prałatów, nieprzyjaciół Francji, i nad nimi, był Ojciec powszechny wiernych, a cześć nasza związana była ze spełnianym przez nas obowiązkiem, czuwania nad jego bezpieczeństwem.

Co do dworu rzymskiego, może już on dziś widzieć dokąd zaszedł za zgubnemi wpływami, które przeniósł nad natchnienia Cesarza. Osamotniony we Włoszech, opuszczony przez Austrję, ganiony przez Europę, wyzuty z prowincij, które mógł zachować pod naszą rękojmią, przyprowadzony do kawałka ziemi, który jutroby stracił, jeśliby go nie osłaniała opieka naszego oręża, widzi jak po kolei wymykają mu się z rąk wszystkie zasoby, na które liczył. Wierzył, że panowanie Austrji na półwyspie było niepodobne do zachwiania, a mniéj niż we dwa miesiące wojny, załogi austryjackie przerzucone zostały na drugi brzeg Mincio. Szukał sprzymierzeńców między panującymi, nienawistnymi swym ludom i ci panujący są dziś wygnańcami. Zebrał, z wielkim nakładem wojsko, a wyjąwszy Francuzów, walecznych pod każdą chorągwią, wszyscy ci żołnierzé uciekli nim ich zwyciężono. Odezwał się do sumienia, ale ten głos, któryby jeszcze świat poruszył, gdyby podniósł się z katedry św. Piotra, wzywając do obrony dogmatu, lub prawdy boskiéj, nie znalazł nic prócz obojętności. Oto co zrobiły z władzy papieskiéj zgubne wpływy, którym na nieszczęście udało się uczynić, w jego przekonaniu, Francję podejrzaną, a Włochy nienawistnemi.

XIV.

Czy to złe nie da się już uleczyć? Nie sądzimy. Można rozumieć i w Rzymie i we Francji, że pytanie włoskie nie jest przypadłością, tak jak w to wierzono przed i po wojnie. Włochy są wielkim pierwiastkiem cywilizacji i europejskiego porządku. Dawniéj miejsce ich było tylko w historji; ale już zdobyły je sobie w polityce czynnéj i dyplomacji narodów. Dokazały więcéj jeszcze, i rzec można, że wejście ich na kartę Europy, już zmieniło jéj ogólne położenie. Anglja, która jeszcze przed dwóma laty głosiła, że traktaty 1815 roku były nienaruszalne, sama poczęła sprzyjać jednemu z najważniejszych nadwerężeń systematu europejskiego, tak umiejętnie urządzonego przeciw Francji. Rossja, od czasu wyrzeczenia się, z taką uczciwością, wyłącznego orędownictwa swego nad Niemcami i panowania nad Wschodem, używa tylko sprawiedliwie służącego sobie wpływu na odwrócenie wojny; mądrze zacząwszy rozwijać swoje instytucje, okazała się wszędzie sprawiedliwą i pojednawczą w międzynarodowych stosunkach. Prusy, uchylając próżne trwogi i zuchwałe groźby, świeżem głosowaniem wprowadziły znowu politykę swoją na drogę zgodną ze swem dziejowem zadaniem i ze swojem niezaprzeczonem dobrem. Austrja usiłuje podźwignąć się z klęsk przez reformy i z umiarkowaniem, które chwalić w niéj należy; ogranicza swoje prawo interwencji do prawa własnéj obrony. Hiszpanja wychodzi z burz i jéj wolność poczynająca się urządzać i miarkować, przywraca jéj pochopy dawnéj sławy. Włochy w wielkiéj części przyczyniły się do tego wielkiego wyzwolonego ruchu w Europie, który wypleniając zarody koalicji, utrwala wszystkie nadzieje pokoju i postępu.

Ale jeżeli Włochy są oswobodzone, nie są jeszcze ukonstytuowane; przeszkodą zaś do ich urządzenia jest Rzym. Dopóki trwać będzie zgubny antagonizm, utworzony między siłami, których jedność odpowiadałaby tylu względom, Włochy i papiestwo świeckie nie znajdą warunków równowagi. Niech się zjednoczą, a z tego przymierza rozwinie się ich spólna wielkość.

Równie trudno jest wyobrazić sobie Włochy bez Papieża, jak Papieża bez Włoch. Związane są z sobą przez podanie, przez dzieje, przez uszanowanie powszechne wszystkich katolickich narodów, dla głowy kościoła. Kiedy cesarz występował przeciw Austrji, było w jego zamiarach przywrócić ten nieoceniony związek. W dniu, w którym się ta wielka myśl spełni, ujrzymy, że papiestwo znowu zajmie, w nowoczesnem społeczeństwie, powagę tak wysoką, jak wysokiemi są jego początek i posłannictwo. Ujrzymy, iż Włochy dodadzą do politycznéj siły swéj niepodległości, siłę moralną tego wyjątkowego położenia, co z nich czyni ojczyznę najwyższéj duchownéj władzy, któréj potęga sięga kończyn świata.

Tymczasem, mimo wszystko co zaszło, mimo tylu odmów stawionych szlachetnemu wdaniu się Francji, mimo tylu niesprawiedliwości, niezdolnych znużyć jéj poświęcenia, cesarz, przeświadczeni jesteśmy, zostawi swój miecz w Rzymie, dla opiekowania się bezpieczeństwem Ojca św. Wierny swoim podwójnym obowiązkom, panującego, wybrańca woli narodowéj i starszego syna kościoła nie może poświęcić Włoch dworowi rzymskiemu, ani wydać papiestwa rewolucji.

Beznamiętny jak sumienie, jak prawo wielkiego ludu, czekać będzie cierpliwie niedalekiéj godziny, w któréj rząd papieski nakoniec poznawszy niebezpiecznych sprzymierzeńców, co narzucili mu swą pomoc, nauczy się rozróżniać tych, co wszystko czynili by go zgubić, od tych co wszystko czynili aby ocalić.

Koniec.

Poglądy Monitora Powszechnego.

Paryż, *24 lutego.* Żadne ważniejsze wiadomości nie nadeszły dziś z Włoch. Jeden z dzienników genueńskich utrzymuje, że załoga messyńska nie przenosi 2500 żołnierzy i że nie będzie mogła oprzeć się natarciu od lądu i morza, nad twierdzą bowiem wznoszą się góry, których warownie są w ręku Piemontczyków. Same miasto Messyna jest w wielkiéj trwodze, lęka się bowiem dział i oblegających i oblężonych. Dotąd nie wiadomo jeszcze, jaką dał odpowiedź marszałek polny Fergola na nowe wezwanie admirała Persano.

Sprawy węgierskie najwięcéj zabierają miejsca w doniesieniach przesyłanych z Austrji i za każdem ukazaniem się jakiego aktu gabinetu wiedeńskiego, można być pewnym, że wnet ukaże się protestacja Węgrów. Dni kilka temu, depesza oznajmiła uwięzienie p. Asboth, b. jenerała Honwedu. Miał on czynny udział w wojnie 1848, w ciągu któréj dowodził dywizją Honwedu; wówczas to otrzymał order, ustanowiony przez Koszuta; za noszenie więc rzeczonéj ozdoby, jak twierdzą dzienniki węgierskie, miał pójść do więzienia. Dziś, telegraf prywatny uwiadamia, że rada miejska peszteńska uchwaliła adres z prośbą o uwolnienie jenerała.

Zapisać należy, jako zdarzenie rzadkie, uchwały dwóch komitatów peszteńskiego i ostryhomskiego, przeciwne dawnemu trybowi rzeczy i zapowiadające prawdziwy postęp na drodze konstytucyjnéj. Wspomniane komitaty postanowiły nie dawać posłom sejmowym żadnych wyraźnych zaleceń, aby żadna instrukcja z góry przepisana, nie krępowała ich przekonań.

Oczekiwano w Wiedniu na blizkie przybycie króla i królowéj neapolitańskich, którzy mieli zabawić dni kilka w téj stolicy, przed odjazdem do zamku we Frankonji; jest to wspaniały gmach, przerobiony ze średniowiecznego opactwa benedyktyńskiego; należy zaś do Maksymiljana książęcia w Bawarji, ojca królowéj.

Listy z Berlina mówią, iż rząd pruski, straciwszy nadzieję zawarcia traktatu handlowego z Japonją, odwołał swoją wyprawę na morza chińskie. Być jednak może, iż nim rozkaz nadejdzie, niepowodzenie przybierze pomyślny obrót, ponieważ prywatna depesza nadesłana z Szang-Hai 6 stycznia, przez Triest, utrzymuje, że zawarcie traktatu Prus z Japonją nabrało wielkiego prawdopodobieństwa.

Dzisiejsza depesza z Londynu przyniosła mniéj zatrważające wieści ze Stanów Zjednoczonych niż wczorajsza. Prawda, że jest o dwa dni świeższą i zdaje się, iż nadeszła z północy Związku. Podług niéj, żadne kroki nieprzyjacielskie nie miały być rozpoczęte przed wyjściem stanowczego oświadczenia Konfederacji Stanów Południowych, chybaby rząd związkowy pierwszy zaczął. Wieść, że twierdzę Sumter miano począć dobywać, d. 12, okazała się fałszywą. Liczne posiłki w ludziach i zapasach miały być wymierzone przeciw miasta Charlestown. Wierzono, że znaczna większość oświadczy się za pozostaniem w jedności. W Tennessee, prezydent Lincoln wszędzie jest przyjmowany z zapałem.

D. 25 lutego. Senat zbierze się dzisiaj, aby wysłuchać odczytania projektu adresu do cesarza, przedstawionego przez kommissję. Rozbiór téj pracy ma nastąpić we czwartek (28 lutego).

Izba prawodawcza odbyła także dzisiaj posiedzenie publiczne; unieważniła wybor p. Dabeaux, mianowanego dedutowanym w departamencie Aude.

Dzienniki turyńskie roztrząsają *brewe* dworu rzymskiego, którym Ojciec św, miał wprost osadzić osieroconą stolicę arcybiskupią w Mediolanie. Dziennik półurzędowy, *Opinione*, mówi, że upoważnionym jest do oświadczenia, iż rząd królewski natychmiast przepisał, aby zgodnie z kodeksem karnym, wytoczyć przewód sądowy każdemu, co ośmieli się korzystać z rzeczonego *brewe*, jako przekraczającemu ustawę, wymagającą uprzedniego rządowego przyzwolenia na ogłoszenie, lub spełnienie aktów dworu rzymskiego.

Izby piemonckie rozpoczęły już prace swoje na posiedzeniach publicznych. Izba deputowanych miała dziś zgromadzić się dla rugów, Senat ma się zebrać jutro dla wysłuchania projektu adresu i dla narady nad projektem do prawa, nadającego królowi i jego następcom nazwę króla włoskiego.

Jeśli wierzyć jednemu z dzienników genueńskich, Franciszek II przeszle, za kilka dni, memorandum do wszystkich dworów, w którem zamieści protestację przeciw przywłaszczeniom piemonckim i oświadczy gotowość do obrony praw swoich przed kongresem, mającym ostatecznie zawyrokować, w rzeczy zaszłych zmian we Włoszech.

Listy, pisane z Wiednia, tłumaczą ogłoszenie miasta Fiume i jego pobrzeża w stanie oblężenia; nie chcą bowiem przypisywać tego rozkazu jedynie rozruchom, jakie przez kilka godzin zawichrzyły tę stronę. Wiadomo, mówią rzeczone listy, że jeśli nastąpi wtargnienie ochotników krajowych lub obcych do państw austryjackich, najpodobniéj do prawdy, dokonać się musi w okolicach Fiume.

Depesza prywatna z Wiednia, 25 lutego, upewnia, że ogłoszenie przez dzienniki nowéj konstytucji jutro nastąpi. Co do Więgier, wewnętrzne ich urządzenie krok naprzód uczyniło. Uniwersał sejmowy obwołano. Dzień otwarcia sejmu jest zawsze 2 kwietnia; miejsce obrad będzie w Budzie nie w Peszcie, mimo gorące prośby przedstawicieli tego ostatniego miasta.

Z liczby sprzecznych wykładów, krążących w Niemczech o postanowieniach rządu duńskiego, należy wspomnieć o nadesłanéj z Kopenhagi wiadomości 24 b. Rząd duński ma mieć zamiar zamienić radę stanu na dwie izby, z których pierwsza z mianowania królewskiego, druga ma uzupełniać się na podstawie szerokich swobód wyborczych. Lud holsztyński w zarządzie wewnętrznym otrzyma wszystkie swobody. Prawo wyboru przedstawicieli będzie powszechne.

Donoszą z Berlina, że rząd mocno jest zajęty rozwojem, w Poznańskiem, towarzystw rolniczych, których narodowe dążenia polskie nie ulegają wątpliwości. Delegowani tych towarzystw nie dawno zgromadzili się w Poznaniu, dla obmyślenia spójności między niemi. Lecz i Niemcy, zamieszkali w księstwie, urządzają między sobą podobneż stowarzyszenia.

Depesza prywatna z Madrytu oznajmuje, że nowy traktat hiszpańsko-marokański podpisano.

D. 26 lutego. Rozkazy wydane w Neapolu zniesienia zakonów zdaje się, iż wywołały rozruchy w tém mieście. Podług depeszy prywatnéj, wiele klasztorów napadnięto; nie mówi jednak depesza w jakim celu, czy dla buntowniczéj protestacji, czy lud chciał je sobie przywłaszczyć; to tylko pewna, że gwardja narodowa wdać się musiała i że po klasztorach obozuje.

Taż sama depesza zwiastuje, bez bliższego wszakże określenia wypadku, że 600 powstańców abruzzkich, otoczonych przez 5000 Piemontczyków, zmuszeni byli do złożenia broni, na ziemi papieskiéj. Lecz jeden szczegół, dodaje depesza, nie pozwala wierzyć, aby godzina uśmierzenia już nadeszła, bo przewodzcy ruchu zanieśli, na piśmie, protestację przeciw nazwie *rozbojników*, dawanéj im przez dzienniki piemonckie, oświadczając, że są żołnierzami, pragnącymi co najprędzéj stawić czoło nieprzyjaciołom.

Inna depesza prywatna donosi, że przewidując nowe walki, rząd sardyński postanowił wysłać jeszcze dwie dywizje piechoty, do królestwa Obojga Sycylji.

Kard. Brunelli umarł w Rzymie w 66 roku życia; wiadomo że i kard. della Genga zmarł niedawno, mając lat 60. W téj więc chwili są dwa kapelusze do rozdania w św. kollegium.

Izby lordów i gmin zajmowały się wczora sprawą Syryjską. Niżéj, czytelnicy znajdą szczegóły podane przez dzienniki o tych dwóch posiedzeniach. Telegrafja prywatna uzupełnia dziś zrana wyjaśnienia dostarczone przez lorda John Russell. Odpowiadając na zapytanie p. Edwarda James, minister miał oświadczyć, że jeszcze nierozstrzygniono czy zajęcie Syrji przeciągnie się za pierwotnie naznaczony zakres. Pełnomocnik turecki nie protestował przeciw dłuższemu pobytowi wojsk francuzkich, ale wyraził, iż jego rząd rozumie, że zajęcie nie jest już potrzebne. Wszakże, jeżeli z uwagi innych mocarstw, zajęcie zdawałoby się pożądanem jeszcze, na pewny określony przeciąg czasu, odniesie się w téj mierze do Konstantynopola. Lord John Russell dodał, że poseł turecki rzeczywiście przełożył to pytanie swojemu rządowi, lecz że dotąd nie otrzymał odpowiedzi.

Depesza prywatna, z Wiednia, znowu zapowiada niezwłóczne ogłoszenie konstytucji, którą już cesarz miał sankcjonować.

Między wiadomościami, nadesłanemi ze Stanów Zjednoczonych amerykańskich, jest jedna, nie ściągająca się wprost do wewnętrznego przesilenia, a jednak zasługuje na uwagę, bo ma ważność międzynarodową, któréj nie zapozna. Przedstawiciele Stanów Północnych, korzystając z nieobecności deputowanych południowych, pośpieszyli z zagłosowaniem nowéj celnéj taryfy. Owoż, Północ, pragnąc wspierać swe rękodzielnie, nie przychyla się wcale do zasad wolności handlu, gdy chodzi o taryfę i gdy nie stają mu na zawadzie dogodności Południa, kraju przeważnie rolniczego, a więc bardzo przychylnego zasadom wolnéj zamiany. Dotychczasowa taryfa była nadzwyczaj opiekuńczą, ponieważ obciążała towary zagraniczne opłatą ruchomą między 19 a 30 od sta wartości. Nowa taryfa podwyższa pobór na wszystkie przedmioty, bądź wprost, bądź ubocznie, naznaczając opłaty wyłączne od pewnych towarów, nie biorąc już za zasadę ich wartości. Tę wsteczną reformę bardzo źle przyjęto w Anglji, nie lepiéj podoba się ona i we Francji, bo nasze bławaty, od których płacono 19 od sta, płacić będą cło ruchome od 20 do 30 sta; wina zaś nasze obłożone cłem 30 od sta, będą płaciły o $3\frac{1}{2}$ procentów drożéj. Jeżeli w Stanach Zjednoczonych nastąpi pojednanie, do czego wszystkie nadzieje jeszcze nie zginęły, godzi się wierzyć, że obalenie powyższéj taryfy będzie jednym z warunków układu żądanego przez Stany południowe. Jeżeli jedność nie zostanie przywróconą, programmat wolnéj wymiany, ogłoszony przez Południe, otworzy dla naszego rolnictwa i przemysłu drogę do obfitych stosunków i szczodrych wynagrodzeń.

D. 27 lutego. Tekst konstytucji cesarstwa austryjackiego wydrukowany został w całości, w dzisiejszéj rannéj *Gazecie Wiedeńskiéj*. Z powodu rozmaitości podań dziejowych, do których rząd austryjacki zdaje się przywiązywać wielką wagę, statuta są odmienne dla każdéj prowincji; mechanizm więc nowéj organizacji musiał przybrać ogromne rozmiary na papierze, bo jeden z dzienników wiedeńskich zapewnia, że mające się ogłosić, z tego powodu, dokumenta zapełnią siedm arkuszy tego dziennika, nie mówiąc już o tém co się ściąga do Węgier, których organizacja urządzoną zostanie przez pojedyńcze edykta. Zresztą wyjąwszy Węgry, gdzie przemaga ciągła podejrzliwość i Wenecję, gdzie nadanie konstytucji jeszcze odroczono, zagajenie rządu swobodnego, zdaje się, iż będzie z radością przyjęte w państwach austryjackich. Kroatowie przynajmniéj objawiają najlepsze usposobienie. Zagrożeni ambicją węgierską, pragną ocalić swą udzielność, tuląc ją pod cień tronu cesarskiego. Depesza prywatna oznajmuje, że komitat zagrzebski udał się do cesarza z prośbą, o otworzenie osobiście Sejmu kroackiego, słowackiego i dalmackiego, oraz odbycie osobnéj koronacji w Zagrzebiu.

Jeśli dać wiarę listom, pisanym z Berlina i Kopenhagi, zamysły rządu duńskiego mają niejakie podobieństwo z tém, co dzieje się obecnie w Austrji. Rząd duński zaręczając, w sposób najskuteczniejszy udzielność zarządu księstw niemieckich i zaprowadzając w Stolicy królestwa przedstawicielstwo narodowe, na najszerszych podstawach, usiłować będzie rozwiązać obarczające go trudności. Zamiast pojedyńczéj, rozbiorczéj rady, mają być zaprowadzone dwie izby, na które wnoszone będą sprawy ogólne; każda zaś prowincja otrzyma szczególnie służące sobie instytucje, własny zarząd i sejm, załatwiający potrzeby prowincjonalne.

Prywatna depesza z Mostaru, w Bośnji, z d. 25 lutego, donosi o nowem starciu się w tym tak zaburzonym kraju.

S e n a t.

Posiedzenie d. 25 lutego. Posiedzenie Senatu zostało otwarte o kwadrans na trzecią, przez prezesa p. Troplong. Po odczytaniu protokólu ostatniego posiedzenia, przez p. Dariste, jednego z wybranych sekretarzy, po krótkich rozprawach o tém, czy deputowani izby prawodawczéj i radzcy stanu nie upoważnieni do tego dekretem cesarskim, mogą znajdować się na posiedzeniach senatu, protokół przyjęto. Baron de Lacrosse odczytał dekret cesarski, mianujący p. de Parieu, wice-prezydenta rady Stanu, jen. Allard, p. p. Bondet, Vuillefroy i Boinvilliers, przezydentów oddziałów, kommissarzami rządowemi przy rozprawach nad adresem. Pierwszy prezycent, Troplong, odczytał projekt adresu, wygotowany przez kommissję, w następnem brzmieniu:

„Najjaśniejszy Panie!

Kiedy w. c. m., przez dekret swój 24 listopada, umyśliłeś dać większe rozmiary stosunkom swoim z wielkiemi ciałami państwa, oraz wielkich ciał państwa z krajem, Senat, strażnik zasadniczego paktu, natychmiast zrozumiał, że konstytucja miała zostać nietykalną, że tylko miał ją ruch sprężystszy ożywić. Cieszymy się, n. p., że w. c. m. najwyżéj potwierdziłeś nasz sposób pojmowania tego przedmiotu. Francja nie sprzyja ani nadmiernéj wolności, ani nadmiernéj władzy i dla tego przywiązała się z ufnością do konstytucji 1852 r., któréj mądre obręby bronią władzę od samowładztwa, a wolność od nierządu. W. c. m. twórca téj konstytucji, któréj podstawa istnieje w głosowaniu narodowem, jesteś najsilniejszą jéj podporą i w ręku twojem, n. p., pewnie nie zboczy ona z tych najistotniejszych zasad. Wszakże nie zowie się to zboczeniem, otwierać ją reformom, zgodnym z duchem trwałych ustanowień, wstrętnych tylko takim konstytucjom, za któremi nie znajduje się nic silnego. Pozdrawiamy z wdzięcznością te reformy i potrafimy zespolić się z niemi z tą niezależnością, jaka spoczywa w naszych sercach i w twoich, n. p., życzeniach, tudzież z umiarkowaniem stanowiącem obowiązek senatu.

Wykaz wewnętrznego i zewnętrznego położenia kraju przekonał nas najniezaprzeczeńszemi dowodami o statecznéj troskliwości w. c. m. o pomyślność i wielkość cesarstwa.

Wewnątrz porządek jednoczy się z bezpieczeństwem, i każdy czuje, iż oddycha tą rozumną wolnością, bez któréj Francja obejść się nie może. Nasza skarbowość zdaje się, nie będzie narażoną na zawikłania, przez wyrzeczenie się 90 miljonów poboru, poświęconego dla zmniejszenia ceny płodów pierwszéj potrzeby; bo dla zastąpienia téj dobrowolnéj próżni, rząd nie potrzebuje ani nowych podatków, zwykle źle widzianych, ani pożyczek, których zawsze chciałoby unikać. Jeżeli przemysł, chwilowo zatrwożony przez traktat handlowy, oszczędza swe siły przez czas przejścia, czyni to dla tego, aby znalazł pod bodźcem współzawodnictwa odwagę, zapewniającą powodzenie. Tymczasem roboty publiczne zachowały swą działalność, nie lękając się wstrząśnień, jakie zbyteczne tylko przedsiębierstwa wywołać by mogły. Kapitały w obfitości swojéj potrzebują obrotów. Nęka je niecierpliwość, aby położenie wewnętrzne co najprędzéj przyszło do spokoju, aby dogodności materjalne puściły się znowu zawodem bogactw ogólnych i pojedyńczych. Ten zawód stał się już jedną z dróg niezbędnych działalności narodowéj. Francja nie lęka się to wyznać, ponieważ nań wstępując, nie myśli w niczém zmniejszyć swéj czci dla chwały rozumu i męztwa, ani uszczuplać ojcowizny moralnéj, uświetniającéj cywilizację.

Przeto też senat najzupełniéj przyjął rozporządzenie, mocą którego w. c. m. zjednoczyłeś w ręku ministra stanu rozmaite gałęzie służby, łączące się z literaturą, umiejętnościami i sztukami. Zachęty, udzielane płodom umysłowym są zaszczytem panowań i zapładniają genjusz epoki.Ześrodkowane, pod okiem cesarza, te zachęty będą rozdawane z większą całością, porządkiem i powodzeniem.

Z niemniéj żywém zadowoleniem, senat widział skuteczną troskliwość rządu o wzmaganie naukowego i religijnego nauczania, o ulepszenie położenia duchowieństwa i pomnożenie, po wsiach, parafij i wikarjatów. Rozwój moralnych uczuć jest najlepszym pomocnikiem pracowitéj działalności ludu. W tym to widoku, życzenia senatu wspierają przed w. c. m. te chwalebne usiłowania zarządu, aby dopomagać gminom cesarstwa, a mianowicie gminom wiejskim, w budowaniu i naprawie kościołów, plebanij i szkół. Współcześnie z rozszerzeniem prac rolniczych pod opiekuńczą ręką cesarza, niezbędna jest posuwać uobyczajenie ludu w równoległym ruchu z postępem.

W skutek podróży w. c. m. do Algierji, chciałeś, aby nowe urządzenie przewodniczyło władzom téj osady. Cieszymy się widząc wsławionego marszałka, naszego współtowarzysza, wezwanego twojém zaufaniem do urzeczywistnienia nadziei, wiążących się z systematem decentralizacji, którego stanowczo pragnąłbyś doświadczyć. Oby ten systemat, w którym pierwiastek wojenny powinien wzmocnić pierwiastek obywatelski, ale go nie zacierać, sprzyjał coraz bardziéj warunkom ufności osadników i bezpieczeństwa kapitałów. Stałość instytucij osadniczych nadewszystko sprowadzić może te następstwa, a ta stałość znajduje się w duchu naszéj konstytucji i w myśli cesarskiéj,

Co do spraw zewnętrznych, w. c. m. przez jasność stosunków swojego rządu, oświeciłeś sumienie publiczne i pokrzepiłeś ufność kraju w wielkość Francji i utrzymanie pokoju. Trwogi, rozsiane przez zapowiedzie zgubnéj epoki, zniknęły; złożone dyplomatyczne pisma przedstawiły, w uderzającéj światłości, dobre porozumienia Francji, wagę jéj zaczenia, nagrodę jéj umiarkowanéj i pojednawczéj polityki.

W Syrji zatknąłeś miecz Francji między ludnością chrześcijańską i muzułmańskim fanatyzmem. Rzezie naszych braci katolickich ustały, na widok naszéj chorągwi.

Więcéj nad to, wojsko francuzkie wierne twojemu wezwaniu, poszło na najodleglejsze kończyny Wschodu podnieść krzyż, obalony przez azjatycką zabobonność. Żołnierze nasi, zjednoczeni z żołnierzami Wielkiéj-Brytanji, missjonarze religji, mściciele dobra Francji, otworzyli wstęp ideom, handlowi, cywilizacji w stolicy niebieskiego państwa.

Piękny był to dzień zaiste, w którym pod sklepieniami odnowionéj bazyliki, zabrzmiał hymn *Ciebie Boże chwalimy* dla Pana Zastępów a *Boże zachowaj* dla cesarza.

Jeżeli teraz zwrócimy oczy na półwysep włoski, uderzeni jesteśmy, równie jak w. c. m., zdarzeniami, których był widownią, od czasu ostatnich naszych posiedzeń. Dwa względy pierwszego rzędu, które cesarz chciał pojednać, zwarły się i wolność włoska wystąpiła do walki z dworem rzymskim. Dla odwrócenia i wstrzymania tych zatargów, twój rząd użył wszystkiego, czego tylko dostarczyć mogły prawość i biegłość polityczna. Jednym wskazywałeś drogę prawa narodów; drugim drogę ustępstw. Owdzie, zerwałeś z powodu niesprawiedliwych najazdów, tu zasmucił ciebie niepolityczny opór; wszędzie litowałeś się nad szlachetném nieszczęściem i boleśnemi zwaliskami.

Nakoniec, wszystkie drogi słuszności stały otworem i wstrzymałeś się tylko przed użyciem siły; bo myśli pojednawcze nie urzeczywistniają się przez wdanie się zbrojne. Nie zapomniałeś bowiem, n. p., że w dawniejszych czasach, Francja popełniła błąd, zapragnąwszy władać Włochami, po ich wyzwoleniu. Chciałeś więc uwolnić politykę francuzką od tego co ją niegdyś wikłało, bo nie sądziłeś, aby, że nieuchronnem było wdanie się zbrojne dla oswobodzenia Włoch od cudzoziemskiego ucisku, konieczność nakazywała wdawać się dla przymusu woli Włoch wyswobodzonych. Ten systemat nieinterwencji, najdzielniejszy do odwrócenia powszechnéj pożogi, zamknie szranki naszych wiekowych współzawodnictw z Austrją i jeżeli, mimo złowrogie przepowiednie, wojna europejska nie wybuchnie na wiosnę, to dla tego, że w. c. m. zamknąwszy się w mądrem i niezachwianem stanowisku, oparłeś się uniesieniom zapędnych namiętności, a równie że nie ustąpiłeś reakcyjnym wymaganiom. Pokój ten będzie równie nieocenionem dobrodziejstwem dla Włoch, jak dla nas; bo Włochy nie będą zrozumiane od świata patrzącego na nie, tylko wówczas kiedy dowiodą, że niechcą zaburzać Europy swą wolnością, tak długo trwożąc ją swemi nieszczęściami. Niech pamiętają o tém, że katolicyzm powierzył im głowę swego kościoła, przedstawiciela największéj moralnéj potęgi ludzkości. Dobro religijne Francji wymaga od nich, aby o tém nie zapominały; wspomnienia serdeczne Magenty i Solferino obudzają w nas nadzieję, że przyjmą to w rachubę.

Ale nasza najsilniejsza nadzieja jest w opiekuńczéj i niezmordowanéj prawicy w. c. m. Twoja synowska miłość dla świętéj sprawy, któréj nie mieszasz ze sprawą knowań przybierających jéj pozory, nieustannie odznaczała się w obronie i utrzymywaniu władzy świeckiéj najwyższego kapłana i senat nie waha się najzupełniéj zespolić się ze wszystkiemi działaniami twojéj polityki uczciwéj, umiarkowanéj i wytrwałéj. Na przyszłość nie przestaniemy pokładać ufności naszéj w monarsze, okrywającym papiestwo chorągwią francuzką, nie odstępującym go w ciężkich doświadczeniach i który stał się dla Rzymu i tronu papieskiego, jak najczujniejszy i najwierniejszy strażnik.

N. p., w obec zadań zdających się wynurzać w Europie, Francja jest może krajem, w którym najmniéj pozostało do zrobienia, gdyż tyle już w niéj zrobiono. Wszakże taki naród, jakim jest nasz, nie może być nieczynnym. Praca i postęp są w jego przeznaczeniach i od w. c. m. wychodzą najpłodniejsze popędy. Jakakolwiek część przypadnie na dolę senatu w narodowym ruchu, w. c. m. możesz liczyć na jego poświęcenie oraz jego miłość dobra powszechnego i prawdy.

Po wysłuchaniu powyższego projektu adresu, senat postanowił rozpocząć rozprawy na d. 28 lutego.

Posiedzenie izby prawodawczéj, d. 27 lutego.

Ciało prawodawcze zebrało się dziś, dla wysłuchania projektu adresu, który brzmi jak następuje:

„Najjaśniejszy panie!

Ciało prawodawcze nie może przystąpić do korzystania z nowych i ważnych prerogatyw, jakie winno w. c. m. bez oddania hołdu wyzwolonéj i przezornéj myśli, która je natchęła i bez okazania swéj chluby i wdzięczności za ufność, któréj są dowodem.

Swobody rozwijają zasady konstytucji, stosując, w sposób mądrze postępowy, ich urządzenie i działanie do obecnego stanu społeczeństwa.

Ta konstytucja, zaprowadzona przez wzgląd na trudności, które miała pokonać, i na pracę uspokojenia, jakie miała sprawić, przygotowała i uczyniła możliwém dzisiejsze jéj rozszerzenie. Przyjmujemy, z zamiarem obrócenia na rzecz dobra powszechnego, rozleglejszy udział, nadany naszym pracom i naszéj odpowiedzialności. Mniemanie powszechne będące świadkiem naszych uczciwych usiłowań w odkryciu prawdy przed krajem i przed w. c. m. tém skuteczniéj potwierdzi nasze uchwały i uczyni donioślejszém jeszcze nasze przywiązanie do osoby i dynastji w. c. m: bo w miarę wzrastania naszéj wziętości, spotężnieje i twoja siła.

W. c. m. wzywając nas do przedstawienia sobie ze szczerością naszych zdań i uczuć, ułatwiłeś ich wynurzenie przez wykaz ogólny i coroczny spraw krajowych.

Stan Francji przedstawia nam wszędzie utrzymany porządek, posłuszeństwo dla prawa, cześć dla religji, zachętę dla nauk i sztuk, rozpowszechnienie oświaty, ludność pełną przywiązania i ufności; i słusznie dodać należy, że te dobrodziejstwa, dzieło twojéj mądrości i owoc twego panowania, postawiły bez przejścia, na miejsce wrzawy i trwog naszych domowych niezgod, spokojność umysłów i bezpieczeństwo własności.

N. p., ciało prawodawcze uwielbia i podziela twoją szlachetną troskliwość o powodzenie rolnictwa, przemysłu i handlu, które są polem rozwoju działalności narodowéj i źródłem, zasilającém zamożność powszechną.

Ze skwapliwością zespoliliśmy się w środkach, mających na celu polepszenie doli rolnictwa, téj pierwszéj potrzeby Francji, ułatwiając odbyt jego płodów i zniżając cenę spożywanych przez nią przedmiotów. Pomyślność ludności rolniczéj jest najrozumniejszém ludności przemysłowéj. Ścisła spojność łączy wszystkie prace ludzkie i zlewa je we wspólną dolę.

Mamy nadzieję, że przemysł francuzki wyjdzie z tryumfem z doświadczeń, które ma przebyć, ale pod warunkiem, iż będzie mógł zakupywać tanio przedmioty pierwotne i wypuszczać je za przystępne ceny. Dla tego też usiłowania nasze dopomogą usiłowaniom w. c. m. w przyśpieszeniu dokończenia i udoskonalenia dróg i spławów.

Nakoniec jednym z żywiołow nieodbitych płodności rolniczéj, przemysłowéj i handlowéj, jest wiara w przyszłość. Ta wiara nie może istnieć bez pewnéj stałości w prawodawstwie celném, uspakajającéj zasoby i zachęcającéj do wielkich przedsiębierstw.

N. p., dowiadujemy się z zadowoleniem, że złożonym nam zostanie budżet równoważny, tak, iż nie było potrzeby uciekać się do dożyczki, lub nowych podatków. Zasoby Francji tak jak jéj działalność i sprężystość są niewyczerpane, ale twoja polityka, mądrze gospodarząc naszą skarbowością, zapewni sobie zapasy na przyszłe wypadki i spodziewamy się, że nie zajdą okoliczności tak naglące, aby nadzwyczajne i dodatkowe zaliczenia miały znacznie zmienić przewidzenia budżetu.

Dla utrzymania i utrwalenia tego wszystkiego, potrzebny jest, n.p., jeden wysoki warunek, t. j. pokój. W. c. m. byłeś wiernym tłumaczem jednomyślnego i głębokiego uczucia Francji, oświadczając, że szczerze pragniesz pokoju. Pod twojem panowaniem, n. p., Francja nie może być ani wyzywającą, ani lękliwą. Ta postawa ani zakazuje, ani krępuje swobodnego działania kraju, w sprawach, obchodzących jego potęgę i godność.

Spodziewamy się, że nowy zarząd Algerji równie odpowie potrzebom bezpieczeństwa, jak wymaganiom osadnictwa.

W Sabaudji i hrabstwie nizzańskiem przywiązałeś, w drodze pokoju i na mocy traktatu, potwierdzonego wolą ludową, plemiona oddawna przyjazne a dziś nieodzownie francuzkie. W téj okoliczności byłeś posłusznym potrzebom obrony pogranicznéj, będącéj prostym wypływem znakomitego powiększenia sąsiedniego państwa i polityka twoja, równie silna jak oględna, zaspokoiła Francję, nie nadwerężając bynajmniéj praw Europy.

W Syrji podjęliśmy się dzieła ludzkości i spełniamy je w moc europejskiego poruczenia. Spodziewamy się, że to poruczenie przedłużonem dla nas będzie, że pójdziemy daléj do celu i że przyjęte przez nas święte, szlachetne posłannictwo zostanie spełnione.

W Chinach, żołnierze nasi, działając wspólnie z żołnierzami Wielkiéj Brytanji, okryli nowym blaskiem nasz oręż; podobni do starodawnych falang, przez swe urządzenie, ugodzili w serce najrozleglejszego i najludniejszego państwa. Oby Francja i Anglja, z równą uczciwością w zamiarach, z równą szczerością w przymierzu, mogły zawsze iść obok siebie, w obronie słusznych spraw na tryumfy cywilizacji.

N. p,, życzliwość narodowa i na podaniach oparta, jaką niesiemy dla doli Włoch, wzmogła się jeszcze dzielnemi i pełnemi sławy usiłowaniami, które podjąłeś, na czele wojsk naszych, dla ich wyzwolenia.

Ciało prawodawcze, zespalając się z uszanowaniem, jakie okazałeś dla życzeń ludu włoskiego, pochwała mądre umiarkowanie, które utrzymało Francję na posadzie traktatów, prawa narodów i sprawiedliwości, które nie zmniejszając twego współczucia dla zmartwychwstających narodów, nie pozwoliło tobie zespolić swéj polityki z czynnościami przez ciebie ganionymi.

N. p., pisma dyplomatyczne i wyprawienie wojsk do Rzymu, w chwili przesilenia, dowiodły w obec całego świata, że twoje stateczne prace zapewniły papiestwu bezpieczeństwo i niepodległość i ocaliły jego świecką władzę o tyle, o ile pozwoliły na to siła wypadków i opór mądrym radom. Tak działając, w. c. m. wiernie spełniłeś obowiązki starszego syna kościoła i odpowiedziałeś równie uczuciu religijnemu jak dawnym podaniom Francji.

W tem ważnem pytaniu, ciało prawodawcze polega zupełnie na twéj mądrości, w mocném przekonaniu, że w przyszłych wynikłościach, w. c. m. czerpać będziesz natchnienie w tych samych zasadach i uczuciach, nie zrażając się niesprawiedliwościami, nad któremi bolejemy.

N. p., w ciągu blizko lat 10 odkąd Francja powierzyła tobie swą dolę, zawady i walki nie zmyliły ani twéj rostropności ani znużyły twego męztwa. Opatrzność okryła ciebie swą tarczą, a kraj swojemi głosami. Trwaj, n. p., w téj polityce rozsądnéj a silnéj, wyzwolonéj i niezachwianéj, która osłania, pod potężną władzą, trwałe swobody i nie zna innéj dumy, prócz blasku i czci imienia francuzkiego.

Syn twój w cieniu otaczających go cnot i pracy, rość będzie wzmacniany twym przykładem; a tak nauczy się rządzić kiedyś narodem, w sposób odpowiedni jego godności, narodem władającym swemi przeznaczeniami, zbyt sprawiedliwym, aby się go lękano, zbyt uczciwym aby mu nie wierzono, zbyt silnym aby go zastraszono lub wciągnięto.

A n g l j a.

Londyn, *26 d. lutego.* Piszą z Londynu: Wybor jednego członka parlamentu miał dziś miejsce z hrabstwa *Cork* w Irlandji; wypadek oczekiwany jest z największą ciekawością. Hrabstwo *Cork* jak wiadomo, jest najobszerniejszem i najbogatszem na całéj wyspie. Ludność w przeważnéj większości jest katolicką. Nigdzie różnica wyznania nie wywiera większego wpływu na politykę, jak w Irlandji, a w Irlandji nigdzie bardziéj, jak w hrabstwie *Cork*. Tymczasem, rzecz dziwna, oba kandydaci są protestantami, a co jeszcze dziwniejsza, biskupi i książęta katoliccy utrzymują kandydata torysowskiego przeciw liberalnemu. Nadto, w ciągu czterech ostatnich lat liczba deputowanych katolickich, wysyłanych na parlament z Irlandji, spadła z 35 na 20. W razie zaś powszechnych wyborów, wielu sądzi, że nawet ta liczba 20 ulegnie znacznemu zmniejszeniu. W obecnym czasie, chociaż zjednoczone królestwa liczą 8,000,000 ludności katolickiéj, 2 tylko członków tego wyznania zasiada w parlamencie. W istocie, *Szkocja* surowa i niezłomna w swym prezbyterjanizmie, ani jednego katolika nie wysyła; jedynym zaś członkiem katolickim, wybranym w Anglji, jest lord *Edward Howard*, przedstawiający zbutwiałe miasteczko, własność niegdyś zmarłego swego brata, książęcia *Norfolk*. W Anglji i Szkocji można przypisać ten stan rzeczy nietolerancji, lecz w Irlandji nie powinnoby to mieć miejsca.. Ale rzeczywiście wynika to z następnéj przyczyny: Duchowieństwo katolickie objawia przeciw rządowi gwałtowną i zaciętą oppozycję, która odpowiada uczuciom ciemnego chłopstwa, oburza wszakże wyższe stany katolickie tego kraju. Z tego powodu właściciele ziemscy i miejscy katoliccy stopniowo wyrugowani zostali ze służącego im stanowiska, przedstawiania Irlandji w parlamencie. Z drugiéj strony, ponieważ mieszkańcy liberalni w ogólności wspierają politykę Włoską lordów: Palmerstona i John Russela; biskupi i duchowieństwo katolickie rzucają klątwę na kandydatów liberalnych protestanckich i wspierają kandydatów torysowskich, ponieważ razem z księżmi torysowie domagają się o rozdział szkół na protestanckie i katolickie. Ztąd poszło, że cały porządek między stronictwami przewrócił się w Irlandji. Istotne pytanie, toczące się teraz w *Cork*, na tém polega, czy stronnictwo liberalne potrafi skutecznie oprzeć się lidze ultramontanów z torysami?

A u s t r j a.

Wiedeń, *21 lutego.* Nad uniwersałem zwołującym sejm węgierski, któryśmy w przeszłym numerze *Kurjera* podali, dziennik wiedeński, *Prassa*, umieścił następne uwagi, nadesłane sobie z Pesztu:

„Oczywiście, sejm zwołany został do Budy; o Peszcie nie ma mowy. Lecz z drugiéj strony, po raz pierwszy powiedziano, w wyrazach urzędowych i stanowczych, że król chce obradować z wiernemi stanami, przedstawiającemi Węgry i połączone z niemi części.

Podług węgierskiéj dyplomatycznéj terminologji, nie podobna rozumieć co innego pod wyrazami *partes annexae*, tylko Kroację i Slawonję, może jeszcze Siedmiogrod; o Banacie i Wojewodynie mowy być nie może, bo Węgrzy nie sądzą, aby te kraje posiadały jakiekolwiek prawo udzielności. Nie ma więc już wątpliwości, że Kroacja i Slawonja, a może i Siedmiogrod, będą przedstawiane na Sejmie węgierskim. Byłoby to znacznym postępem nad obręb zakreślony w październikowym dyplomacie, a także w dekrecie 21 stycznia, zapowiadającym tylko późniejsze rozporządzenie, co do wezwania na sejm Kroacji i Slawonji i który wykreślił z listy obwodów wyborczych wszystkie *partes adnexas*, objęte w art 5, r. 1848.

„Jest podobnem do prawdy, że podróż prymasa do Wiednia teraz nie nastąpi; z dwóch bowiem próśb, które miał zanieść t. j. o zwołanie sejmu do Pesztu i przywrócenie *partium adnexarum*, pierwsza zdaje się być z góry odrzu-

coną, druga już wzięła skutek. Miejsce uniwersału, w którem król mówi, że postanowił osobiście przewodniczyć sejmowi, nie może być inaczéj tłumaczone tylko, że król ma zamiar bawić dość długo w Budzie, po otwarciu sejmu. Nakoniec, Węgrzy z radością ujrzą, że *nieprzerywalność dziejowa* jest szanowaną; bo we wstępie do uniwersału odwołano się wyraźnie do zrzeczenia się tronu przez Ferdynanda V, i opuszczono na końcu zwykłe wyrazy: *panowania naszego trzynastego roku.*"

Gazeta Urzędowa Wiedeńska donosi za rzecz pewną, że wybory do nowéj rady gminowéj wiedeńskiéj poczną się 28 lutego i ciągnąć się mają, wyjąwszy dni niedzielne na przedmieściach do 6, w samem zaś mieście do 11 marca.

Gazeta Urzędowa Wiedeńska następnie ocenia mowę króla Wiktora-Emmanuela:

„Mowa Króla Wiktora-Emmanuela jest wiernym obrazem robót i języka, do których Piemont świat przyzwyczaił. Spogląda on z niezupełném zadowoleniem na Włochy *niemal* wolne, *niemal* zjednoczone. Stara się zniżyć ważność odwołania posła francuzkiego do rozmiarów małoznaczącego sporu etykiety, a przeciwnie podnosi zewnętrzne oznaki etykiety, których poseł piemoncki doznał w Berlinie aż do wysokości objawu współczucia dla zasad, którego należałoby chyba szukać w p. Vincke i jego przyjaciołach; nakoniec mowa zaleca umieć *w czas* czekać i *w czas* być śmiałym. To ostatnie miejsce, naszem zdaniem, jest dosyć znaczące; bo chociaż, tu i ówdzie, wychwalany jest duch pokoju, tchnący w téj mowie, dziennik *Opinione*, którego powadze nikt nikt nie zaprzeczy, znalazł w niéj zupełnie co innego, niż chęć pokoju. Rzeczony dziennik czerpie w niéj odwagę do oświadczenia, iż daremnem byłoby rokować z Rzymem wprzódy, nim Papież zrzecze się swéj świeckiéj władzy."

Prusy.

Berlin, *22 lutego.* Hr. Perponcher pożegnał dwór i po mianéj rozmowie z baronem Schleinitz, wyjechał do Rzymu. Utrzymują, że poselstwo pruskie przy królu Obojga Sycylji jest zwinięte i że hr. Perponcher wróci wkrótce do Berlina.

P. Roenne i jego zwolennicy, złożyli w izbie poselskiéj wniesienie o zmianę urządzeń pasportowych. Chodzi wnoszącym o uchwalenie przepisów, określających stanowisko cudzoziemców w Prusiech, tudzież o pozawieranie umów ze wszystkiemi państwami, o zniesienie pasportów.

Zmarły b. konsul Wagner, za wiadomością synów swoich, zapisał własną bogatą galerję obrazów krajowi, ocenioną na 800,000 fr., z warunkiem, aby rząd pomnażał tę narodową galerję, któréj dawca położył osnowę.

Kommissja izby poselskiéj, upoważniona do roztrząśnienia budżetu, odrzuciła wydatek na zbudowanie osobnego gmachu sejmowego. Wykreśliła w uposażeniu ministerstwa spraw zagranicznych summę 5,000 tal. na utrzymanie ministra rezydenta we Florencji, tudzież wsparcie w ilości 600 tal. dla kaplicy protestanckiéj w Turynie. Żąda też zniesienia posad ministrów rezydentów w Darmsztacie i Kasselu, oraz jeneralnego konsulatu w Kopenhadze. Kommissja nie zgodziła się na zniesienie jeneralnego konsulatu w Madrycie. Rząd, ze swojéj strony, oświadczył, iż zgadza się nie utrzymywać jeneralnego konsulatu w Persji; najpodobniéj do prawdy, że na pograniczu turecko-perskiem ustanowi się konsulat, w sprawie handlu przechodowego płodów celnego związku.

Niedawno wyszła w Berlinie broszura pod napisem: *Następstwo tronu w księstwie brunświckiem po wygaśnieniu książęcego domu brunświcko-wolfen-buttelskiego.* Autor, w przewidzeniu smutnéj następności, że po wygasłéj dziś panującéj starszéj dzielnicy, Brunświk przejdzie do Hanoweru, stara się dowieść, na mocy uchwał sejmu wiedeńskiego, tudzież innych aktów politycznych, że traktat, na którym dom hanowerski opiera domniemane prawa spadkobiercze, upadł przez wcielenie Bruświku do królestwa westfalskiego i że nie wróciło mu to bynajmniéj obowiązującéj siły, iż ks. Fryderyk-Wilhelm objął księstwo w swe posiadanie. Autor kończąc, wzywa mieszkańców Brunświku do zgromadzenia się na wspólną radę i uznania, czy zgadza się to z ich dobrem, aby księstwo wcieliło się do Prus, oraz aby rada wynurzyła swe chęci przed izbą poselską pruską, lub przed jéj kommissją dla urzeczywistnienia ich w drodze prawnéj, w razie gdyby, o czem wątpić nie należy, głosy wypadły za połączeniem.

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

MADRYT, 25 lutego. Rząd oświadczył na kortezach, że na mocy zawartego traktatu z cesarzem Marokańskim, wypłata 240 miljonów realów natychmiast będzie uzupełniona. Na uiszczenie pozostałości użytą zostanie połowa dochodów celnych. Urzędnicy hiszpańscy mają prowadzić ich kontrolę. Rząd natychmiast przystąpi do obwarowania Ceuty i zaprowadzi rybołowstwo w Santa-Cruz. Senat uchwalił, że obligi wydane na ukaziciela, nie mogą być prawnie dochodzone.

WERONA, 23 lutego. Dziennik Weroński otrzymał pierwsze ostrzeżenie za artykuł, ubliżający rządowi cesarskiemu.

WIEDEŃ, 27 lutego. Dyplomat cesarski, nadający konstytucję, nie jest podpisany przez barona Vay, kanclerza węgierskiego, którego choroba uwolniła od spełnienia téj formalności.

BERLIN, 28 lutego. Izba poselska odmówiła wczoraj wniesienie kommissji budżetowéj, zmierzające do skasowania poselstw w Kasselu i Darmsztacie, oraz jeneralnego konsulatu w Kopenhadze.

MEDJOLAN, 26 lutego. Dziennik Perseveranza ogłasza list pana v. Vincke, w którym ten poseł sejmowy Pruski wymawia się z przyjęcia dowodów wdzięczności, jakie Włosi złożyć mu pragną, oświadczając, że przez poprawę swoją nie myślał o objawie swego osobistego spółczucia, ale chciał tylko wskazać kierunek, jakiego państwo Pruskie trzymać się powinno względem Włoch.

Monitor powszechny umieścił notę i list następne: Biskup diecezji Poitiers ogłosił w dzienniku Świat, list pasterski, zawierający krzywdzące alluzje dla rządu cesarskiego i dążące do samowolnego zatrwożenia sumień obywatelskich; w skutek czego i na mocy art. 6 prawa 18 germinal z roku 10, rzeczony list pasterski został przesłany do wysokiego urzędu rady stanu, obowiązanego rozstrzygać wszystkie przypadki nadużycia władzy.

Hr. Persigny, minister spraw wewnętrznych, napisał do prefekta departamentu Vienne list następujący:

Paryż, 27 lutego 1861.

Panie prefekcie! w odpowiedź na wczorajszą depeszę, przy któréj przesyłasz mi list pasterski księdza biskupa w Poitiers, uwiadamiam, że rząd zaskarżył w radzie stanu o nadużycie władzy, prałata, który nie uląkł się powagi swojego charakteru oddać w posługę namiętnościom obcym dobru religji. Powtórzenie tego listu pasterskiego przez dzienniki i w formie broszury, prócz właściwéj mu jawności, mogło dać powód do skarcenia administracyjnego lub sądowego. Ale z miejsca mojego, jak minister spraw wewn. sądziłem, iż byłoby przeciwném pożytkowi rządu uchylać podobne wykroczenia z pod sądu opinji powszechnéj. Nie chciałem więc przedsiębrać żadnego środka dla przeszkodzenia wyjściu na jaw dokumentu, w którym odbija się z takiém zuchwalstwem myśl tajemna stronnictwa, co pod płaszczem religji, niema innego celu, prócz powstawania na wybrańca ludu francuzkiego. Proszę przyjąć i t.d.

LONDYN, czwartek 28 lutego. Dotąd Prusy nie przychyliły się jeszcze do przełożeń francuzkich względem Syrji.

Jenerał Klapka na kongresie demokratycznym Turyńskim, mówił przeciw rewolucji Węgierskiéj, ponieważ, jego zdaniem, kraj nie jest jeszcze dostatecznie do niéj przygotowanym.

WIEDEŃ, czwartek 28 lutego. Dziennik Pątnik ogłasza depeszę telegraficzną z Pesztu wysłaną d. 27, donoszącą:

„Wiadomość o ogłoszeniu zasadniczego prawa austryjackiego, wywołała w tém mieście ogromne oburzenie. Zapewniają, że skoro deputowani węgierscy zbiorą się, wszyscy jednomyślnie zaprotestują przeciw darowanéj konstytucji; wszystkie stronnictwa są teraz zjednoczone i postanowiły zachować postawę bierną.

LONDYN, czwartek 28 lutego. Zakład Reutera udziela następną depeszę z Konstantynopola z d. 23 lutego: Porta ma zamiar wypuścić znowu 100 miljonów caimés, t. j. papierowych assygnat. Oczekują tu zmiany ministrów. Ali-pasza ma zostać wielkim wezyrem, Achmed- Vefik- Effendi, ministrem spraw zagranicznych.

LONDYN, piątek 1 marca. Na posiedzeniu izby gmin, wczoraj we czwartek, lord John Russell oznajmił, że konferencja Paryska przyjęła uczynione przez Austrję przełożenie, aby zajęcie przez wojska francuzkie Syrji przedłużyć do maja. Dodał, że Anglja nie weźmie żadnego udziału w tém zajęciu.

LONDYN. sobota 2 marca. Na wczorajszém posiedzeniu izby gmin, lord John Russel, odpowiadając na zapytanie p. Morsell, wyraził, że poseł francuzki bynajmniéj nie oświadczył potwierdzenia swojego noty książęcia Łabanowa. Następnie oznajmił, że Francja nie uczyniła żadnych przełożeń względem zebrania kongresu, dla urządzenia spraw włoskich.

Depesza nadesłana z Neapolu pod d. wczorajszym donosi, że ks. Carignan zrana zwiedził okręt admiralski i że zaszczyty wojenne zostały mu oddane. Flota angielska miała dziś rano odpłynąć do Malty. Fregata „Wiktor Emmanuel" udaje się do Messyny. Codzień wracają do Neapolu osoby wyższego rodu.

(Le Nord i I. de S. P.)

MŁODOŚĆ.

Młodemu sercu, gdy się świat uśmiécha,
Gdy młodość pieści w sercu mu obrazy,
Wszystko tam piękne, tak wonią oddycha,
Że nawet kwitną zdaje mu się głazy!..

A na tych głazach tam ziele porasta,
Zda się tak piękne! — i bieży za niemi,
A tam, przez góry przebiega Niewiasta,
To Anioł, wcielony na ziemi!..

Rosy na kwiatach, to łzy z nieba spadły
Łzy nie rospaczy! — lecz wiecznéj radości,
Bo tam marzenia młodą duszą władły,
Marzenia, szczęścia, świata i miłości!..

Lecz rdza boleści w serce gdy się wkradnie
I tam zamąci młodéj duszy spokój,
I gdy szyderstwo sercem już owładnie,
Powiedzcie „wieczny już młodości pokój!"—

Michał Łapicki.

PRZEGLĄD LITERACKI.

(ART. MICHAŁA BALIŃSKIEGO).

Monografje Historyczno-Genealogiczne niektórych rodzin Polskich przez Stanisława Kazimierza, Kossakowskiego z przypisami Juljana Błeszczyńskiego. Warszawa, nakładem autora, w drukarni Gazety Codziennéj, w ósemce. Tom I r. 1859 z trzema tablicami genealogicznemi, Tom II r. 1860 z dwiema tablicami genalogicznemi.

(Dokończenie ob. N 15.)

Jedna z najlepiéj obrobionych monografij w tej książce, jest bez wątpienia sławnego rodu Chodkiewiczów, bo też jest o czém mówić, mając przed sobą tak świetny szereg mężów krajowi zasłużonych. Przybył tu na pomoc autorowi, znany dotąd tylko w rękopiśmie nader ważny herbarz szlachty Litewskiéj Kojałowicza, a pan Błeszczyński pracowitemi przypisami zbogacił ten artykuł. Pośpieszamy tylko ostrzedz, że nazwiska Chlebowicz a Hlebowicz są bardzo różne od siebie, i nie godzi się heraldykowi brać je za jedno, jak to uczyniono w przypisie (3) na stronicy 66. Hlebowiczowie byli przemożnym rodem na Litwie, który już wygasł oddawna, i którego przodkiem był Hleb, może, Mowiwid, jak twierdzi Niesiecki. I on też samę omylkę popełnił, chociaż plemie Chlebowiczów jest wcale co innego od Hlebowiczów. Tamta nazwa służy zarówno szlachcie innego pochodzenia, jak i nie szlachcie. Postrzegając także trudność co do ścisłego oznaczenia urzędu marszałka w dawnéj Litwie (str. 64 i 67) przypominamy, że za pierwszych Jagiellonów marszałek znaczył toż samo, co dowódca wojsk, jakby hetman, a późniéj dopiéro powstał marszałek ziemski *(Marschalcus Terrestris).* Nie należy także Brzostowicy nazywać *Berestowicą,* bo téj ruskiéj nazwy nieużywamy nigdy w Litwie, chyba że lud wiejski między sobą tak ją mianuje, jak w dawniejszych dokumentach, kiedy w nich język Słowiański był urzędowym do połowy wieku siedmnastego. Ród Czackich krótko jest opisany, bo też jeden Tadeusz, po raz pierwszy dał poznać to imię szerzéj i świetniéj po całéj ziemi naszéj, a swoje chwalebne czyny wiekopomnéj pamięci przekazał. Szkoda, że wzmianka o nim jest za nadto obojętna i pobieżna! Ale nawzajem należy oddać sprawiedliwość równie autorowi jak i p. Błeszczyńskiemu za wypracowanie wywodu genealogicznego Czapskich z prawdziwą krytyką, za wykazanie fałszu co do przyswojenia przydomku *von Hutten,* na wiarę bałamutnego Wielądka, tak jakby to miano niemieckie miało przydać więcéj blasku dawnéj szlachcie polskiéj. Po wyprowadzeniu genealogji dość rozrodzonego imienia Czetwertyńskich, we dwóch jego linjach, które pomimo niezaprzeczonego tytułu książęcego, dopiéro w drugiéj połowie siedmnastego wieku zaczęło się odznaczać w Rzeczypospolitéj życiem publiczném, a w ośmnastym zaledwo przyszło do osiągnienia kilku krzeseł senatorskich: i po monografji Denhofów, ludzi wojennych, co przybywszy późno już do Polski, bo na samym schyłku XVI wieku, tak się wysoko i nagle wznieśli w następnym, zrazu przez służbę a potém trzymając się nadewszystko dworskiéj klamki, jak się słusznie wyraża autor; po tych mówię, spotykamy się poraz drugi, w książce p. Kossakowskiego z rodem Litewskiéj szlachty, naprzód Dziewiałtowskich Gintowtów, a potém Giedrojciów. Nic słuszniejszego, jak uwaga autora (str. 168—9) że początki wszystkiéj szlachty Litewskiéj pokryte są grubą zasłoną niewiadomości, gdyż do Unji Horodelskiéj, nazwiska rodowe wcale nieistniały. Bojarowie Litewscy, to jest przedniejsi wazale WW. książąt, i rycerze ich trzymający posiadłości ziemskie, mieli jedynie imiona pogańskie, bez nazwisk, jakeśmy już to wyżéj powiedzieli, które po chrzcie zamienili na nazwiska, przybrawszy do nich imiona chrześcijańskie, jak Gastold, Radziwiłł, Kieżgałł, Butrym i t. d., a po Unji Wojciech Gastold, Mikołaj Radziwiłł, i t. d. Bojarowie zaś Rusko-Litewscy mieli wprawdzie imiona już chrześcijańskie, jako wyznawcy kościoła wschodniego, ale również jak tamci, przydając tylko do swych imion ojcowskie imiona, nie używali żadnych nazwisk, zwłaszcza od dóbr, chyba tylko czasami jakichściś przezwisk od szczególnéj przyczyny. Wyjątek od tego stanowili książęta rodu panującego, mający swoje dzielnice na różnych miastach i powiatach, i czasami mniejsi kniaziowie w pokrewieństwie z nimi będący jak *np.* Algimunt książe na Holszanach. Stąd poszło niepodobieństwo utworzenia prawdziwego rodowodu familij szlacheckich w Litwie XIV i XV wieku. Dopiero z początkiem XVI stulecia, kiedy się już oswojono z szlachectwem polskiém, zaczęli Litwini używać stałych nazwisk, naśladując w tém szlachtę koronną. Krytyka więc wszystkie wywody szlacheckie w Litwie przedunjowe musi odrzucić, jako nieoparte na żadnéj zasadzie gruntownéj, na żadnéj prawdzie historycznéj.

W opisie Gintowtów Dziewiałtowskich opuszczony (str. 173) Joachim Gintowt Dziewiałtowski syn Antoniego dziedzica dóbr Budnin (którego ojciec Jan starosta Terleszyński, jak się zdaje, pierwszy wyniósł się z Litwy do Korony) szambelan Stanisława Augusta, co był pierwszym sekretarzem owéj słynnéj kommissji Edukacyjnéj obojga narodów, i czynnie wpływał za prezesostwa księcia prymasa Poniatowskiego do postanowień téj magistratury. Rodowód Giedrojciów chociaż dość obszerny, ale nie wyjaśniony dostatecznie, bo też nie łatwy do wyjaśnienia. Wielka bieda dla genealogisty i heraldyka z tém imieniem, tak rozrodzoném, jak i ze wszystkiemi Litewskiemi rodzinami, używającemi tytułu książęcego, nie z nadania, ale z rodu i tradycji, albo chcącemi wywodzić swój początek od książąt, maiących kiedyś dzielnice we właściwéj Litwie, lub w Rusi Litewskiéj. Jednakże wątpić niemożna, że Giedrojciom należy tytuł książęcy; tylko trudno wyjaśnić, które pokolenia tego imienia należą do książęcego rodu, ponieważ są i szlachta Giedrojciowie. To zaś niezawodna, że Giedrojciowie w pewnéj epoce zaniedbali używać tytułu tego, jak i wiele familij Litewskich, naśladując w tém Polaków mało dbających o tytuły im nadane, i stosując się do zapadłych praw sejmowych. Dopiero Krzysztof Giedrojć, podkomorzy Wileński, człek zamożny i w obywatelstwie znaczący, wskrzesił zdaje się pierwszy tytuł książęcy i zaczął go przydawać na nowo do swego nazwiska, a za nim poszli inni. Słyszałem kiedyś, jeśli się nie mylę, że ważne dokumenta tyczące się imienia książęcego Giedrojciów miały się znajdować w archiwum domu książąt Czartoryskich. To tylko jeszcze dodamy, że pomimo całéj powagi Stryjkowskiego, pobratanie Radziwiłłów z Giedrojciami jest zupełnie bajeczne. Radziwiłłów protoplasta nigdy niebył książęciem, jak to widać z aktów Unji, równie jak Gastold, ród już dawno zdasły, a daleko w epoce połączenia się z Polską możniejszy i znakomitszy od pierwszego. Radziwiłł syn Wojszunda, jeden z większych panów czyli baronów Litwy pogańskiéj, wymieniony pokilkakroć w przywilejach unjowych, tak jak Moniwid, Gastold i tylu innych, bez dodatku kniazia (chociaż nieco wyżéj Algimunt książe Holszański nazwany kniaziem) jest patryarchą rodu swego potężnego i niepotrzebuje uciekać się do wywodów bajecznych i bezzasadnych, gdyż mu to nie doda blasku. Doszli do tego prędko potomkowie jego, zrównawszy się zasługami swemi na wojnie i w pokoju z najpierwszemi domami Rplitéj a niesłychanemi bogactwy przeszedłszy wielu książąt Rzeszy Niemieckiéj z któremi łączyli się związkami pokrewieństwa. Sołtanowie także nie pochodzą wcale z jednego szczepu z Radziwiłłami, jak chcą dowodzić niektórzy heraldycy. Biorą oni początek od książąt Tatarskich, osiadłych w Litwie zapewne od czasów przedchrześcijańskich. Stąd i nazwisko Sołtan. Pamiętam, że sam mi o tém powiedział nieboszczyk Sołtan, marszałek nadworny Litewski. Co do Giedrojciów jeszcze dodajemy, że Antoni książe Giedrojć żonaty z Kossakowską, nigdy nie był, jak pisze autor na str. 185 w przypisie, marszałkiem szlachty, ale prezesem sądów granicznych apellacyjnych gubernji Wileńskiéj. Inny zaś tego imienia, daleki krewny tego, Janusz Giedrojć z Ołkun sprawował urząd marszałka gubernjalnego w Wilnie po roku 1812. Zasłużona dość i bogata familja Judyckich szczegółowie dość opisana, dziś już wygasła w linji męzkiéj na dwóch córkach ostatniego dziedzica na Łojowie. Opuszczony jenerał Judycki z wojsk Litewskich, czynny w ostatniéj kampanji na Litwie, przed rozbiorem kraju. Następuje potém jakby studium heraldyczne o szlachcie herbu Korczak. Najpracowiciéj i najkrytyczniéj, bo z powołaniem się na metrykę koronną, są tu wyjaśnione genealogje Czuryłow imienia kiedyś znakomitego, a dziś już nieznanego, i Gorajskich. O Czuryłach to tylko dodać możemy, że Zygmunt August w jednym swoim liście do Radziwiłła Rudego wspomina o jakiéjś pannie Czuryłównie, może o siostrze Maciejowskiéj kasztelanowéj Lubelskiéj. Szkoda, że tu rodziny Litewskie znajome i znakomite, Jeśmanów i Jeleńskich, dó herbu Korczak także należące, nie są opisane, tylko króciuchna wzmianka o nich.

Ostatnia monografja w tym tomie umieszczona jest obszerny wywód wszystkich linij imienia Kossakowskich. Szczegółowie tu opisano całą genealogją téj rodziny i dzieje domowe niektórych jéj członków. Bogate archiwum familjne i troskliwe poszukiwania po aktach, ułatwiły autorowi należącemu do tegoż rodu, dokładne wypracowanie téj części dzieła. Dostrzegliśmy tylko jedną omyłkę co do Józefa Ignacego Kossakowskiego (str. 264), który nie był jednym z siedmiu członków rządu tymczasowego W. księstwa Litewskiego, w 1812 roku ustanowionego w Wilnie przez Napoleona, ale jego sekretarzem. Pan podczaszy Kossakowski, bo tak go tytułowano, był przed rokiem 1852 dyrektorem szkół gubernji wileńskiéj, a potém przeniósłszy się do Warszawy, został wizytatorem zakładów naukowych w Królestwie. Ciekawe tu jest wspomnienie o słynnéj z dowcipu swego za wieku Stanisława Augusta, kasztelanowéj Kamieńskiéj, Katarzynie z Potockich Kossakowskiéj, przytoczone z dopełnień Bartoszewicza do historycznych pamiątek Święckiego. Do tego tomu I dodane są dokumenta mniéj więcéj ważne, z których sześć tycze się imienia Chodkiewiczów, a dwa Kossakowskich. Potém idzie spis rzeczy i tablice genealogiczne Chaleckich, Chodkiewiczów Hilzenów i Kossakowskich.

Drugi tom dzieła p. Kossakowskiego obejmuje jedénaście opisów genealogicznych różnych rodzin, niemal wszystkich z Korony, dwa studja heraldyczne o imionach należących do herbów Radwan i Ślepowron, cztéry tablice genealogiczne, Małachowskich, Mniszchów, Tyzenhauzów i Zybergów, i niektóre sprostowania. Po Ledóchowskich skreśla autor w krótkości rodowód sławnego imienia Lubomirskich, korzystając obficie co do ich czynów znakomitych z Bartoszewicza dodatków do pamiątek Święckiego. Jest to tylko sama treść żywota tego plemienia możnego, tém zalecająca się, że autor i komentator pilnując się prawideł krytyki, nie polegali na owym podejrzanym akcie działu braci z Lubomierza z roku 1088, mającym dowodzić wielkiéj dawności téj familji. I słusznie, bo starożytność rodu, choćby najlepiéj wyprobowana, a tém bardziéj wątpliwa, nieprzyda żadnéj większéj świetności imieniowi, które nie przodkami jedénastego wieku, nic nie znaczącemi, ale głośnemi dziełami znakomitych jego mężów w 17 wieku, zabłysło taką sławą i potęgą w Rzeczypospolitéj. W téj monografji dostrzegliśmy jedną tylko pomyłkę, może nawet drukarską na str. 40, gdzie jak się nam zdaje zamiast Augusta II, wymieniony August III. Daléj idzie wywód genealogiczny Łempickich, rodziny dawnéj ze szlachty Mazowieckiéj, a po niéj z niepospolitą dokładnością napisana z notat p. Błeszczyńskiego streszczona historja zasłużonego domu Łubieńskich, którego znany z pewnością początek sięga połowy XV wieku, a gniazdo znajdowało się w województwie Sieradzkiém. Wyniósł się on prosto rzadkiemi zdolnościami dwóch znakomitych członków tego rodu, Macieja arcybiskupa Gnieźnieńskiego, prymasa korony Polskiéj i W. ks. Lit., i Stanisława biskupa Płockiego, książęcia Pułtuskiego, którzy doszedłszy tak wysokich dostojności duchownych i dochodów do nich przywiązanych, umieli i godnie wywiązać się ze swych powinności względem ojczyzny, i przyczynić się do wyniesienia swojéj rodziny. Po nich jeszcze dwaj Łubieńscy zajęli katedry biskupie w Rzeczypospolitéj, Kazimierz biskup Krakowski (1711), i Władysław także arcybiskup Gnieźnieński i prymas (1758), również znakomici mężowie, a ostatni ważném swojém dziełem geograficzném pamiętny. Między nimi zasłynął następnie Feliks Łubieński, minister sprawiedliwości za księstwa Warszawskiego, zmarły w 90-tym roku życia w Guzowie (1848). Syn jego Tomasz jenerał, znany chwalebnie w zawodzie rycerskim, dotąd żyjący, którego syn a wnuk Feliksa, Leon hr. Łubieński z powszechnym żalem niedawno zmarły, był gorliwym orędownikiem nauk i pełnym szlachetnych uczuć człowiekiem. Dojrzały rozum i światło zdaje się być dziedziczném w tym domu. W téj ciekawéj monografji p. Błeszczyński zaniechał przywieść najpewniejsze źródło do biografji prymasa Macieja Łubieńskiego: „Żywoty Arcybiskupów Gnieźnieńskich, napisane przez Bużeńskiego, a po polsku wydane przez uczonego M. Malinowskiego, w 5 tomach w Wilnie r. 1852—1860." Na str. 88-90 opuszczonym być się zdaje między Szembekami, z tegoż rodu pochodzący N. hr. Szembek, jenerał major w służbie za cesarza Pawła.

Ossolińscy z Tenczyna Toporczykowie, ród starożytny, bo od XIV wieku już z pewnością głośny swemi zasługami w kraju, znalazł także miejsce w tym tomie. Mikołaj z Tenczyna na Ossolinie kasztelan Wiślicki, powinien w szczególności zajmować Litwę, ponieważ miał przy nawróceniu jéj przez Jagiełłę, pomagać mu w apostołowaniu. Ale istotnie pierwszy Jan Zbigniew Ossoliński wojewoda Sandomirski, podniósł ten dom nieco już podupadły od czasów Jagiełły, umiejąc zaskarbić sobie łaskę Zygmunta III; syn zaś jego Jerzy kanclerz W. Koronny za Władysława IV, pierwszy pozyskał imię historyczne. Po nim godnie je utrzymał, i na wiekopomną wdzięczność ziomków zasłużył, Józef Maxymiljan hr. z Tenczyna Ossoliński, znany wszystkim z uczonych dzieł swoich, a najbardziéj z pięknéj owéj fundacji w Lwowie, pod tytułem zakładu naukowego imienia Ossolińskich. Do tych dwóch znakomitych członków rodu owego, dodaćby można jako znanego historycznie, chociaż nierównającego się bynajmniéj w zasługach z tamtemi, Franciszka Maxymiljana podskarbiego W. Koronnego, człowieka prawego i szczerego, który będąc osobistym przyjacielem króla Stanisława Leszczyńskiego, przeniósł się za nim do Lotaryngji w r. 1736, i tam będąc mianowanym przez Ludwika XV parem Francji i kawalerem orderu św. Ducha, umarł 1756 r. mając lat 80. Nie możemy tu jeszcze opuścić jednéj ważnéj uwagi w przypisie na stronicy 107 umieszczonéj, z powodu niedorzecznego przywłaszczania tytułów przez niektóre osoby: „że wielka część szlachty na Rusi Czerwonéj i w Litwie, powstała z wybrańców, sołtysów i wojtów, zwanych często *Kniaziami np.* w ekonomji Samborskiéj, i w ogólności w dobrach stołu królewskiego." My nadto dodamy, że dawniéj w Litwie nieraz księży nazywano *kniaziami,* jak nawzajem w staréj polszczyznie książąt księdzami np. u Stryjkowskiego *wielki ksiądz* litewski. Stąd wnieść łatwo, że z przyswojeniem tytułu książęcego, na tym fundamencie, że jakiś z przodków był wspomniany jako *kniaź,* bez innych dowodów historycznych, trzeba być bardzo ostróżnym. Platerowie szeroko w Litwie rozrodzeni, znaleźli także dość obszerne miejsce w dziele pana Kossakowskiego. Z nich jak się pokazuje najznakomitsi są: Konstanty Ludwik kasztelan Trocki (r. 1770) dziedzic Krasławia, który przez ożenienie się z Ogińską siostrą Hetmana, wprowadził do tego imienia wielki majątek, i Ludwik Plater syn podkanclerzego, mąż uczony i znakomitych zdolności, wysoki niegdyś urzędnik w Królestwie Polskiém. Teraz potomek téj rodziny Włodzimierz hr. Plater, odznacza się piękną dążnością naukową. W monografji Potockich herbu Pilawa, która znaczną część tomu drugiego stanowi, słusznie autor pisze, mówiąc o ułożeniu pewniejszéj genealogji tego domu podług dokumentów: że „rodzina Potockich wie to dobrze, że jeden *Rewera,* tak zwany od przysłowia, hetman W. Koronny Stanisław Potocki, stanie za dziesięciu Żyrosławów mitycznych, i nie szukając filjacji trudnéj do sprawdzenia, aczkolwiek niewyrzekła się pokrewieństwa z resztą świetnego rodu Pilawitów, zaczęła jednak swą genealogją, od Macieja z Potoka, od którego niezbite zaczynają się dokumenta." Życzylibyśmy wszystkiéj naszéj szlachcie, choćby była najtroskliwszą o starożytność rodu swego, żeby się pilnowała téj zasady. Bo te wywody panegiryczne, naciągane i na podaniach częstokroć najniepodobniejszych do prawdy oparte, nikomu żadnéj nigdy nieprzyniosą świetności; owszem zaszkodzą nawet saméj prawdzie. A najmniejsza niezgodność z jakim dowodem piśmiennym lub faktem historycznym późniéj wynalezionym okrywa je nawet śmiesznością. Dosyć chluby dla familji, jeżeli jéj przodek, choć niesięgający zjawieniem się swém kilku wieków, nabył uczciwym sposobem wziętości i majątku, a tém bardziéj jeżeli zasługami w kraju uczynił imię swe pamiętném. Cóż dopiero mówić o rodach historycznych, liczących w szeregu swoich przodków po kilku i kilkunastu mężów przeważnemi czynami, męztwem w obronie ojczyzny i obywatelstwem w pokoju, albo naukami słynących. Tacy najmniéj dbać powinni o bajecznych antenatów, o pochodzenie źle dowiedzione z gniazda, setnych wieków sięgającego. Szczęśliwy ród, gdzie żadnéj skazy niema, to podobno największa chluba, choć rzadka, bo ludzkość ułomna im wyżéj się wzniesie, tém łatwiéj i prędzéj narażona na niebezpieczeństwo pokusy, upada.—Familja Potockich, któréj pewny rodowód zaczyna się dopiero w wieku XVI, liczyła mnóstwo ludzi niepospolitych w różnym rodzaju, i dla tego na długo imię swoje uwieczniła w pamięci narodu. Mikołaj (1647) i Stanisław *Rewera* (1652) sławni rycerstwem i zwycięztwami hetmani, prócz kilku innych także dzielnych wojowników, Jan głośny wędrownik i z tylu ważnych dzieł znany dziejopis; a nakoniec prócz Teodora Pry-

masa i jeszcze niektórych mniéj więcéj znakomitych tego imienia ludzi, należy wymienić Ignacego i Stanisława Potockich słynących powszechnie z wielkiéj nauki, z godności w sprawowaniu piérwszych urzędów w kraju, i licznych zasług dla ojczyzny. Zacne tych wielkich mężów czyny może będą zdolnemi zatrzeć i te błędy, któremi się mogli skazić niektórzy członkowie tego rodu. Autor, mówiąc o Marji Kąckiéj żonie Eustachego Potockiego jenerała artyllerji litewskiéj, zaniechał dodać, że była ostatnią z tego imienia, coby było przestrogą dla tych, którzyby się chcieli wywodzić od ojca jéj, i od sławnego dziada. Winniśmy także dodać, że chcąc dokładniéj opisać zasługi naukowe Jana Potockiego, należało się radzic nietylko *Małéj Encyklopedji* wydawanéj w Lesznie, ale jeszcze zajrzeć do życia tego sławnego uczonego, które było ogłoszone po raz drugi w Warszawie 1843 roku. Ród Przezdzieckich herbu Roch III, dokładnie jest opisany, podług notat hr. Aleksandra Przezdzieckiego dziś żyjącego, który po Antonim podkanclerzym litewskim, największéj znakomitości tego imienia (1718—1772), nowego jemu dodał blasku swemi pięknemi i bardzo ważnemi pracami literackiemi, poświęcając się im z gorliwością rzadką i nakładem.—Następują wiadomości o przodkach starożytnego herbu Radwan, i o rodzinach w Polsce i Litwie do niego należących. Ciekawe tu są podania i szczegóły o różnych familjach, z rękopisu Herbarza Kojałowicza wyczerpnięte, i z innych źródeł, a ważnemi przypisami objaśnione. Możnaby wszakże pomnożyc liczbę znaczniejszych herbowych, naprzykład między Chlewińskiemi wspomnieć jenerała w ostatniéj wojnie 1794 r. działającego, do Osińskich policzyc także jenerała, który uśmierzając w Wilnie r. 1644 rozruch, został zabity. Na str. 270 wspomnieni są Wołodkiewiczowie w Nowogródzkiém i Mińskiém województwach, zamiast Wołodkowiczów, rodziny zamożnéj, skoligaconéj i zdawna piérwsze urzędy w swoiéj prowincji posiadającéj. Pisarze heraldyczni nadewszystko powinni się strzedz takich pomyłek. Znowu autor, jak w tomie piérwszym, wspomina i bardzo słusznie, o trudności wywodów genealogicznych szlachty naszéj przed XV wiekiem. Wyjąwszy małą liczbą imion i to po większéj części historycznych, wszystkie inne są bardzo wątpliwe, i rzadko kiedy dające się sprawdzić; nie było bowiem ustalonych jeszcze nazwisk dostatecznie, a same imiona najczęściéj rozróżniały osoby i rodziny, których wspólnością był tylko herb. Do znakomitszych Slepowrończyków liczą się: Gosiewscy, z których mianowicie odznaczyli się, Aleksander wojewoda smoleński i Wincenty Hetman polny litewski, oba dzielni wojownicy; Krasińscy, a z nich słynniejsi Adam biskup kamieniecki, głośny czynami w konfederacji Barskiéj, Wincenty jenerał i syn jego najświetniejsza gwiazda tego imienia, jako wielki poeta, Zygmunt. Sarniccy, których imię odznaczył Stanisław jeden z najuczeńszych ludzi w Polsce XVI wieku; Sobolewscy, a tych rodzina wydała za naszych czasów dwóch znakomitych prawością i światłem ministrów; Puławscy, ojciec i dwóch synów, dzielni przewodnicy konfederacji Barskiéj, z których jeden Kazimierz, aż w Ameryce walcząc za jéj swobody, życie położył; nakoniec Szymanowscy, i do nich należący Józef, gładki rymopis, i czynny a razem światły poseł czteroletniego sejmu. Nie rozumiemy dla czego autor, raz już w tomie piérwszym opisawszy obszernie pochodzenie Kossakowskich, powtórzył jeszcze ich rodowód w znacznéj części między Slepowrończykami, myląc się znowu w tytułach Józefa Ignacego Kossakowskiego, który nigdy nie był ani członkiem rządu litewskiego w 1812 roku, ale jego sekretarzem, ani kuratorem honorowym szkół okręgu Wileńskiego, bo takiego urzędu nie było jeszcze wówczas, ale dyrektorem gimnazjum i szkół gubernji Wileńskiéj, a potém wizytatorem w Królestwie. Następują niektóre sprostowania i dopełnienia, i na tém się kończy dzieło heraldyczne p. Kossakowskiego.

Praca ta może niezwyczajna w opinji powszechnéj tych czasów, nie jest bez pożytku dla dziejów kraju naszego, których wszechstronne zgłębienie, tak jest teraz pożądane. Lat temu kilkanaście hr. Pompeo Litta, wydając Historję sławnych rodzin włoskich, zjednał sobie wielką sławę, dla sumiennéj bezstronności i jasnéj prawdy, jakiemi się zaleca to dzieło, z odrzuceniem wszelkiego fałszu, bajek i panegiryków, a wykazaniem bez ogródki zasług i błędów każdego plemienia. Niemożemy nic takiego miec u nas, bo potrzeba przedewszystkiém rodowody wyprowadzić z zamącenia, i co większa! upowszechnić przekonanie między szlachtą mającą prawo do illustracji, że wszelkie bajeczne genealogje przez pochlebców układane, nie podnoszą ale owszem krzywdzą zacne imiona, i na pośmiewisko częstokroć narażają; że chcąc mieć prawo do pamięci u spółziomków i znaczenia w historji, trzeba z rezygnacją znieść i to co ona w surowym swoim sądzie, oceni dobrém lub złém w postępowaniu członków któréjkolwiek rodziny. Kiedy się taki sposób myślenia ustali, wtenczas dopiero i genealogje i same tak zwane Herbarze, przydatne i pomocne dla historji, ukażą się czyste i sprawiedliwe, a Heraldyka podniesie się do godności nauki. Tymczasem, dobre i cząstkowe badania w tym przedmiocie. Z tego względu i pan Kossakowski spólnie z panem Bleszczyńskim zasługują na pochwałę i wdzięczność, że się podjęli tak mozolnéj pracy. W ogólności wiele w niéj przybyło prawdy, wiele się usunęło błędów przez pilne wartowanie metryk, tego najobfitszego u nas źródła wiadomości historycznych, niemało zbitych zostało bałamutnych przydatków do herbarza Niesieckiego wydania Bobrowicza w Lipsku, słowem dużo początków różnych imion oczyszczono z bajek i śmiesznych wywodów. Już to jest niemała zasługa, a niezawodnie równie wielka w tém, że autor odważył się powiedzieć różnym rodom prawdę, że ich genealogja pierwiastkowa jest mglistą i bezzasadną, a prawdziwa dopiero się zaczyna daleko późniéj. I w tém ma największą zaletę. Co do samego układu tych monografij, żałować tylko należy, że przypisy pomimo niezaprzeczonéj ich wartości, rozdwajają uwagę, przerywając ciąg głównego opowiadania, i że równie w nich, jak w samych genealogjach powtarzają się nieraz też same rzeczy mniéj potrzebnie. Dzieło to nadzwyczajby wiele zyskało, gdyby autor z komentatorem zgodzili się zlać w jedno swoje wiadomości, i pod wspólném imieniem ogłaszać dalsze monografje, których ciągu w każdym razie niecierpliwie oczekiwać będziemy. Przypisy mogłyby ujść te tylko, w którychby wypadało obszerniéj wytknąć błędy poprzedzających heraldyków. Co do rodzin w. księstwa litewskiego to jeszcze dodać powinniśmy, że prócz metryk téj prowincji, najbogatszego źródła i najgodniejszego wiary, których odpisy polskiemi literami znajdują się w znacznéj części w Warszawie w główném Archiwum Królestwa, a reszta w oryginale słowiańskim w Petersburgu przy 3 departamencie senatu, prócz szacownego Herbarza Kojałowicza, wielkim skarbcem tego rodzaju wiadomości, może być Archiwum Centralne Wileńskie, do którego oprócz wszystkich akt sądowych kilku gubernij Litewskich, i miejskich, przeniesiono także nader ważne akta trybunału głównego. Jeżeli pisarze nasi heraldyczni potrafią w przyszłości dostąpić do tych wszystkich źródeł i umiejętnie z nich czerpać: oddadzą bezwątpienia wielką przysługę dziejom szlachty litewskiéj, któréj pochodzenia po deputacjach wywodowych składane, uległy w piérwszych latach naszego stulecia wielkiemu skażeniu wbrew wszelkim zasadom chronologji.

M. B.

PRZEGLĄD WSZECHSTRONNY.

LITERATURA ZACHODNICH SŁOWIAN.

(Dokończenie ob. N. 15).

Nastała noc—na polu stoi stara lipa otoczona namiotami; największy i najpiękniejszy namiot, to namiot Agi. Bieleją namioty jako wielkie z pod śniegu grobowce,— migają duchy; nocnemu wędrowcowi się wydaje, że słyszy ryk lwów, psów wycie, czy może jęki dusz pokutujących?.. nie, to jęki męczenników, okutych w brzęczące kajdany.

W około Turcy: ten ognisko rozkłada, drugi swe usta wydyma, ów siedzi z nogami podkurczonemi, a przy nim na ogromnym rożnie cały się baran dopieka. Dopiekł się; zdjęto go z osinowego rożna, położyli na stół, wielkim rozkroili nożem i wygłodniali jak wilcy, żrzeć poczęli. Na pierwszém miejscu siedzi Izmael Aga, po nim Bauk i dalsi, każdy wziął kawał białego chleba, każdy dostał szklankę gorzałki. Tak posilają się mięsem i chlebem, a gaszą pragnienie ognistym napojem. Gdy się Aga najadł już i napił, znowu wybuchnął gniewem, przypominając ranne niepowodzenie. I rzecze do sług: „Dosyć już jeść mięso, niechaj chrześcijanie ogryzą kości, a przyprawcie je według smaku! Tak ryknąwszy, szedł do swego namiotu. Słudzy wstali od wieczerzy, a chcąc sobie pohulać, wzięli suchę i twarde powrozy, aby podkurzyć chrześcijan. Na lipowéj gałęzi mają ich wieszać głową do ziemi, aby złota dopytać. Co poczniesz biedny chrześcijański rajasie? ziemia nieubłagana, niebo wysoko!— Patrzą na przyrządy,— ciężko na sercu, ale suche ich oczy.

Gdy już wszystko było gotowe, Izmael-aga krzyknął: „Prędzéj, wieszajcie ich na lipie!” Usiadł pod swym namiotem, przy nim Mustafa, wierny doradźca i Turcy co znakomitsi. W namiocie, rozesłane kobierce i miękkie poduszki są próżne. Chrześcijanie, paleni na wolnym ogniu, skwiérczą jak palone młode gałązki, płaczą i śpiewają, śpiewają i płaczą. Dokoła błyszczy rozłożony oręż turecki: strzelby, szable damasceńskie krwią napojone, a małych nożów i pistoletów ani policzyć. Ale co tu robi na kamieniu pod lipą obok buławy (topuz), jakieś niewidziane narzędzie ?... to gęśl słowiańska...

Niebo czarną pomroką pokryło swe oblicze, świecą malutkie gwiazdy, a rogaty księżyc patrzy od zachodu, idzie przed gwiazdami, jako baran przewódca przed stadem owiec. Noc ciemna i głucha; pada drobna rosa, jakby niebo płakało, mgła gęsta tak się rozwlekła, że ścieżki pod nogami nie widać. Biada! kogo taka noc zaścignie na polu, gdy do noclegu jeszcze daleko. Grzmi w górach... echo drga na niebie i na ziemi... biada wędrownikowi!

Zwróć się plecami do wiatru, a gdy błyskawica tryśnie światłem, ujrzysz idący chrobry zastęp wojaków. Dąży ku białym namiotom — czy śpieszy na nocleg? Błysnęło... zastęp się zbliża, można już rozeznać, kto go wiedzie. O wierny tu przewódźca, zna pola i góry, bo często swoich prowadzi po nocy. Huf idzie lekko, jakby płynął, jakby jakaś siła popychała go naprzód. Jeszcze błysnęło!... tajemniczy zastęp zbliżył się do namiotów i w rząd się uszykował. Stoi hufiec, przysłuchiwa się... chcecie wiedzieć, gdzie śpi Czengis-aga? ale innego nie słychać głosu, tylko głos Safara, który wespół ze swemi oprawcami, cieszy się obrazem przyszłych mąk chrześcijańskich.

Aga siedzi przed namiotem, pali lulkę i czarną kawę popija. Pod zawojem (czałma), widać czoło jasne i wzrok junacki; Aga rozmyśla o pieszczotach dziewcząt, o sokołach i łowach, o złocie i Czarnogórcach i o lekkich kopijach. Wybuchnął jak płomień: „Hańba téj ręce, co zbiera haracz i nie dostaje, co rzuca kopiję, a chybia celu, i zamiast chrześcijanina, oślepia Turka.” Wybuchnął, a gdy zoczył na kamieniu pod lipą gęśl obok oręża, szatan w nim nieco się uspokoił; krew ostygła nieco, żądza krwi zamieniła się w żądzę pieśni. Rzekł do Bauka: „Mówią o tobie, żeś mężny; ale gdyby przyszły Czarnogórskie myszy, czybyś je pobił sam jeden?” — „Nie hospodaru!” odpowie Bauk. — „Wstydź się — rzekł Aga — mniemałem, żeś większy wojak; co do mnie, gdyby przyszło 20-tu gorali (Brdjanów), prorok mię słyszy, że dałbym sam jeden im wszystkim radę... Noc ciemna nie dozwala nam bawić się podkurzaniem chrześcijan; na moją cześć ty jesteś dobrym śpiewakiem, tęskno mi za gęślą i pieśnią; zaśpiewaj, ukoj moją tęsknotę,” Powstał Bauk, wziął gęślę, usiadł na wzniesioném miejscu, oparł się o miękką poduszkę, nastroił gęślę, spróbował smyczkiem i tak pochlebczo zaśpiewał:

„Dziw-by to wielki, o miły mój Boże!
Coby powiedział silny *Rizwan-aga* *),
Widząc te strzelby, te ostrzone noże,
Szable i kopje, którym los pomaga.
Na dzielnym koniu on przybył w te strony.
Przyjechał Aga na Kosowe - pole,
Przyjechał haracz brać ustanowiony,
Aby utwierdzić chrześcijan niewolę.
Od każdéj głowy wymagał dukata,
A od ogniska — po tucznym baranie....
Ale nie sporo ciągnie się wypłata,
Dają... nie dają... twardzi chrześcijanie.
Zamiast dukata, jak to zapowiada,
Nie doszedł Agi i talar ze srebra,
Zamiast tucznego barana ze stada,
Brał owce chude, że liczyć im żebra.
Nieposłuszników wyszukano wszędzie,
Ścieśniono w kupy z Rizwana rozkazu;
Aga wsiadł na koń i w całym rozpędzie,
Przez głów dziesiątek przeskoczył do razu.
Drugi dziesiątek przeskoczył w téj chwili,
Lecz gdy trzeciego dziesiątka dosięga,
Koń, chociaż pewny, w skoku się pomyli;
Twarda na piersiach pękła mu popręga;
Aga spadł z konia i zarył się w ziemię,
Ledwie dostojna ocalała głowa;
Szydziło z niego chrześcijańskie plemię,
W całéj przestrzeni na polach Kosowa.
Urągowisko szło z drzewa do drzewa,
Z góry na górę, od błonia do błonia,
A ślepy gęślarz piosenkę już śpiewa:
O! Rizwan-aga był dzielny do konia!»

Ktoby wtedy spójrzał nie na śpiewającego, lecz na Izmael-agę, ujrzałby, jak ten widocznie sposępniał: wstyd, gniew, szaleństwo, owładnęły hardém sercem. Wściekle wybuchnął na chrześcijany, za to chyba, że obok Turka, i na nich słońce świeci.

Kłódki, powrozy, noże, pałasze, ogień, pale, oléj rozpalony i sto innych męczarni, przeszło przez głowę Agi, jakby zgładzić górali, a imię swoje od pośmiewiska wybawić. Brwi nachmurzył, oczy mu się zaiskrzyły, nozdrza rozdęły, na usta wystąpiła piana. Oblicze jego przybrało piekielny wyraz; jużby skazał chrześcijan do piekieł, ale się szyderczéj pieśni obawia, Lecz myśl szalona, jak błyskawica, przebiegła mu po głowie: chrześcijanie byli świadkami twego upokorzenia! zabij chrześcijan, a potém za jedno i Turków; tak się ocalisz od hańby i zyskasz sławne imię w pieśni. Teraz chciał udać pogodę na twarzy, ale w obec świadków zdradził się i zaryczał: „Hejże młodzi! (Hazur momci!) hejże na psów niewiernych, ze strasznym nożem, z ogniem, z palami, z rozpalonym olejem!! Okażę się dzielnym, muszą o mnie śpiewać pieśni.

*) Rizwan-aga, był ojcem Ali-paszy — ob. na czele notę o Izymael-adze.

Jeszcze tych słów nie domówił, gdy zagrzmiał wystrzał z rusznicy i Safarowi, który pierwszy skoczył do spełnienia rozkazów, wyrwał drugie oko.

„To chrześcijanie! to Wołosza dzika!“
W jeden głos Turcy z rozpaczą wrzasnęli,
Pierwszy rząd hufca bliżéj się pomyka
I silnym ogniem do namiotu strzeli,
„To chrześcijanie! to zdrajcy niewierni!
„Na koń! rzekł Aga — wytępić psich synów!
Ale na odgłos przepłoszonéj czerni,
Dał szereg drugi ognia z karabinów.
„Dajcie mi konia! ja pójdę na przedzie!
„Gdzie strzelba? pałasz?— słyszycie psie dzieci?“
Dzielnego konia już mu Hassan wiedzie,
Lecz strzelił szereg chrześcijański trzeci.
W tém kula gwizdnie, jakby kamień z procy,
Spadł Aga z konia — tarza się po ziemi,
Kto go zastrzelił? nie zgadnąć po nocy,
Lecz chrobry Mirko strzelał wraz z innemi.
Legł Aga — Turcy bronić się starali,
Ale po nocy któż trafnie wystrzeli?
Zwycięztwo było na stronie górali,
Bo oni Turków przy ogniu widzieli.
Gdy błyskawica mignie z za pagórka,
A cóś jéj blaski rozeznać pozwolą
Stawi się obraz górala i Turka,
Jak wpół objęci nożami się kolą,
Zębami gryzą...
Taka złość wzajemna
Że obaj giną w morderczym uścisku,
A dusza czuje, że w pośrodku ciemna
Śmierć się przechadza na pobojowisku.
Straszne spójrzenia, jak węgle się żarzą,
A chłód grobowy wieje z jéj piszczeli,
Wróg prosi życia z błagającą twarzą!
Lecz przebaczenia tu nikt nie udzieli!
Góral się modli do Bożego Syna:
„Chryste! niech Twoja łaska mię otoczy!“
Śmierć bierze Turka i chrześcijanina,
I wieczném ciemnem zawiązuje oczy.

Zginęli wtedy wierni doradzcy Agi: Muja, Hassan, Omer, dziki Jasztar i trzydzieści innych Turków. Bauka noc ciemna ocaliła, inni za nim uciekli.

Ale któż to leży tuż przy trupie Agi? to Nowica, zabił go Hassan; Nowica niebacznie skoczył w objęcia lwa konającego, a lew go zdławił i rozszarpał.

Piąty i ostatni ustęp *(Osud)*, przenosi rzecz do domku pustelnika (tak siebie nazywał niedawno zmarły Władyka Piotr II Njegoś, który wydał zbiór swoich poezij, p. t. Pustelnik, *Pustinjak)*. Przyniesiono mu głowę, serce, broń i odzież zabitego Izmael-agi. Przyjął oręż i odzież a rozwiesił snadź to, na drewnianym klocu, czyli mannekinie. Tak się domyślać godzi, z końcowych słów poematu, którego ostatni ustęp, dosłównie, wierszem tłumaczymy.

Łowczyńska góra niebios się dotyka,
A u stop góry urocza dolina —
A na dolinie namiot pustelnika,
A w tym namiocie izdebka jedyna.
A w téj izdebce — mało kto uwierzy,
Przed krzyżem, Turka schylonego widno.
Turek poważny w bogatéj odzieży,
Ma suty zawój i szablę ohydną,
Ma długą strzelbę i nóż przy swéj szacie,
Jednak ci głowy nie odrąbie z ciała.
Przystąp doń bliżéj, nie lękaj się, bracie,
Turek łagodny, on ci nic nie zdziała.
Gdy tupniesz w ziemię, tylko śmiałą nogą,
Hardy pohaniec wnet się upokorzy,
Pochyli głowę, jakby zdjęty trwogą,
Podniesie ręce i na piersiach złoży.
Bracie! chodź bliżéj, bądź pełen odwagi,
I odgadywaj. — „A czapka to czyja?“
To zawój Turka Izmaela-Agi,
Jakże się smutno na czole obwija!
„Czyja to głowa tak pełna powagi,
„Jednak posępnie schylona ku ziemi?“
To głowa Turka, Izmaela Agi,
Ale pogląda oczami martwemi.
„Czyj to hartownie wykuty miecz nagi?
„Stal jeszcza na nim połyska się modra.“
— To szabla Turka Izmaela Agi.
Ale już wisi bezczynnie u biodra.
„Czyj to nóż ciężki, jak bicz pańskiéj plagi,
„Co dziwnym blaskiem zamigoce czasem?“
— To jest nóż Turka Izmaela- Agi,
Co mu już teraz rdzawieje za pasem.
„Czyjże to żupan z złotemi obszlagi?
Złocisto-lity — ale czas go niszczy!“
— To żupan Turka Izmaela-Agi,
Ale już teraz na słońcu nie błyszczy. *)

Takich krwawycb wypadków jest polem Czarnogórze, takich udręczeń doznają jego mieszkańcy — i tak je w pieśni opowiedzieć umieją. Piękne czeskie tłumaczenie Kolara, będzie zapewnie tłumaczone na inne europejskie języki.

Władysław Syrokomla.

*) Nóż, czyli jatagan Agi, podarował Władyka Jerzemu Stratimirowiczowi, jenerał-majorowi Austryjackiemu, konsulowi w Palermo, szablę miał naczelnik przybocznéj straży (perjaników) księcia Daniela, Jakób Petrowicz.

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Gazeta Codzienna (do 49):

— Towarzystwo rolnicze w Królestwie Polskiém na ogólném zebraniu miało odbywać posiedzenia w Warszawie od 21 do 27 lutego n. s. według następującego programmatu;

1) Dnia 21 lutego. O godzinie 11-éj rano, nabożeństwo w kościele kks. Karmelitów; o godz. 12-éj w południe, pierwsze walne posiedzenie w sali pałacu namiestnikowskiego; o godz. 6-éj wieczorem, pierwsze posiedzenie sekcji ogólnéj, tamże.

2) Dnia 22 lutego. Od godziny 10-éj do 4-éj pierwsze posiedzenie sekcji rolnéj, w sali głównéj gmachu towarzystwa kredytowego ziemskiego; pierwsze posiedzenie sekcji chowu inwentarza, w sali komitetu towarz. kredyt. ziemsk.; pierwsze posiedzenie sekcji administracyjnéj w sali towarz. kred. ziemsk. na drugiém piętrze; o godz. 6-éj wieczorem, drugie posiedzenie sekcji ogólnéj w sali pałacu namiestnikowskiego.

3) Dnia 23 lutego. Od godz. 10-éj do 4-éj, drugie posiedzenie sekcji chowu inwentarza, w sali komitetu towarz. kred. ziemsk.; pierwsze posiedzenie sekcji leśnéj w sali dyrekcji głównéj towarz. kred. ziemsk.; drugie posiedzenie sekcji administracyjnéj w sali towarz. kred. ziem. na drugiém piętrze; prócz tego od 1-éj do 4-éj drugie posiedzenie sekcji rolnéj w sali głównéj gmachu towarz. kred. ziemsk.; o godz. 6-éj wieczorem, trzecie posiedzenie sekcji ogólnéj w sali pałacu namiestnikowskiego.

4) Dnia 24 lutego. O godz. 6-éj wieczorem czwarte posiedzenie sekcji ogólnéj w sali pałacu namiestnikowskiego.

5) Dnia 25 lutego. Od godziny 10-éj do 12-éj, trzecie posiedzenie sekcji rolnéj w sali głównéj towarz. kred. ziem.; trzecie posiedzenie chowu inwentarza w sali komitetu tow. kred. ziem.; drugie posiedzenie sekcji leśnéj w sali dyrek. głównéj Towarz. kred. ziem.; od godz. 1-éj do 4-éj, drugie walne posiedzenie w sali pałacu namiestnikowskiego; o godz. 6-éj, piąte posiedzenie sekcji ogólnéj w sali pałacu namiestnikowskiego.

6) Dnia 26 lutego. Od godz. 10-éj do 4-éj, czwarte posiedzenie sekcji rolnéj w sali głównéj gmachu Tow. kred. ziem.; czwarte posiedzenie chowu inwentarza, w sali komitetu Towarz. kred. ziem.; trzecie posiedzenie sekcji leśnéj w sali dyrekcji głów. Tow. kred. ziem.; trzecie posiedzenie sekcji administracyjnéj w gmachu Towarz. kred. ziem, na 2-m piętrze; o godz. 6-éj, szóste posiedzenie sekcji ogólnéj w sali pałacu namiestnikowskiego.

7) Dnia 27 lutego. Od godziny 10-éj do 3-éj, piąte posiedzenie sekcji rolnéj w sali głównéj Towarz. kred. ziem.; piąte posiedzenie sekcji chowu inwentarza w sali komitetu Towarz. kred. ziem.; o godz. 6-éj, trzecie i ostatnie walne posiedzenie w sali pałacu namiestnikowskiego.

Dnia następnego o godz. 11-éj z rana, nabożeństwo w kościele kks. Karmelitów.

— List z pod Zasławia głosi, iż Koronowicz przygotowuje podobno drugą edycję „Słowa dziejów Polski.“ Michał Budzyński, tłómacz Szyllera i Bajrona, ukończył w tych czasach kilku-tomowe pamiętniki swoje, których ogłoszenia korespondent każe czekać z niecierpliwością. Wątpliwość o istnieniu Pamiętników księcia Eustachego Sanguszki, okazuje się płonną: autor listu przed kilku miesiącami oglądał je w bibljotece sławuckiéj; lecz ogłoszenie ich, pomimo żywego interesu, podobno tak rychło nie nastąpi, książę bowiem pisząc je wyłącznie dla rodziny, wspomina o ludziach i wypadkach zbyt świeżych. Prócz tych pamiętników znajduje się jeszcze w bibljotece sławuckiej drugi rękopism księcia Eustachego p. t. „Wykaz doświadczenia przez ojca dla dzieci swych“, z datą 1815 r. W ogóle bibljoteka sławucka w rękopisma bardzo bogata, zawiera między innemi nader ciekawe listowanie Sanguszków z Sapiehami z XVII wieku, korespondencje księcia Aleksandra Ostrogskiego wojew. bracławskiego, oraz mnóstwo bogatych nigdzie nieogłoszonych materjałów do historji panowania obydwóch Sasów.

— Korespondent z Wilna zdaje sprawę z rocznych czynności Kommissji archeologicznéj i Towarzystwa lekarskiego. Między innemi wyświeca tu przed czytelnikami G. C. całą ważność i wielką mozolność pracy, jaką podjął p, Maurycy Krupowicz, przygotowując do druku i zajmując się wydaniem „Skarbca« Daniłowicza, którego tom 2-gi obecnie się drukuje.

— Korespondent z Mohylewskiego powstaje na jednostronność tych, którzy Polskę chcą mieć krajem wyłącznie rolniczym, i postępując w tym kierunku, z jednéj strony chwytają się gorączkowych a do bankructwa prowadzących przedsięwzięć, jak np. branie w dzierżawę ferm po nad miarę wygórowanéj cenie; z drugiéj zostawiają inne gałęzie przemysłu w zupełném zaniedbaniu, tak że u nas nawet garbarstwo i zamesznictwo, przemysł ledwie maleńkich potrzebujący kapitałów, dźwignąć się nie jest w stanie. Dajże rady z ćwiekami w głowie!

— W gubernji jednak Mohylewskiéj we wsi Wysokie Borki, należącéj do Dymitra i Michała Hołyńskich, corocznie jak donosi G. C. od października do marca, chłopcy wiejscy zajmują się wyrabianiem rogóżek z kory młodych drzew lipowych. Możemy dodać, iż nie w samych Wysokich Borkach, lecz w bardzo wielu miejscach gubernji Mohylewskiéj i Pińszczyźnie, po wsiach na ręcznych warstatach wyrabiają się rogoże, których tysiącami idzie na same wiciny niemeńskie. Możemy także zapewnić, iż rogoże wyrabiają się z kory drzew lipowych nie młodych, dla téj prostéj przyczyny, iż z młodéj kory nic podobnego zrobić nie sposób. Ale co na nieszczęście jeszcze dotąd bywa u nas osobliwością, to, iż w tejże wsi Wysokie Borki założoną została szkoła niedzielna, w któréj chłopcy wiejscy pod kierunkiem pisarza kantoru ekonomicznego i starszych chłopców poprzednio wyuczonych, przykładają się do czytania, pisania i rachunku. Takie rzeczy są jeszcze nowością.

— Młodzi technicy pp. Astychowski i Czarnowski, b. uczniowie kursu mechanicznego w gimnazjum realném w Warszawie, przełożyli z francuzkiego dzieło p. Armancault'a, p. t. „Przewodnik mechaniki praktycznéj,“ które przejrzane przez p. Miecznikowskiego, professora tegoż gimnazjum, drukiem ogłosić zamierzają.

— P. Fran. Kostrzewski artysta pełen talentu, maluje nowy, dużych rozmiarów obraz olejny, wyobrażający: zajęcie ruchomości kmiotkowi i ich licytację.

— Jakiś petersburski prenumerator bezimienny „Bibljoteki polskiéj“ powstaje w G. C. na p. Turowskiego, iż ogłosił zamiar przedrukowania „Geografji fizyczno-matematycznéj“ Jana i „Teorji jestestw ogranicznych“ Jędrzeja Śniadeckich. Powstaje zaś ów pan dla tego, iż te dzieła „dziś niemają żadnego *uczonego* znaczenia,“ a to znowu dla tego, „że nawet *dzieła napisane* późniéj *niemożna* przedrukowywać bez stosownego przerobienia.“ Zamiast wojny z wiatrakami, kładziemy tu następujące przypuszczenie. Ileśmy zauważyli, nieprzyjaciele pism Jana i Jędrzeja wyrażają się wielce niepoprawną polszczyzną; to nam się zdaje być dowodem, iż ci panowie nieczytali takich stylistów, jakimi byli Śniadeccy, i wyrokują na domysł. A wartałoby przeczytać!

— W ósmym tegorocznym zeszycie „Ruchu muzycznego,“ pisma wychodzącego pod redakcją p. Sikorskiego, znajduje się artykuł „O organach w Wilnie,“ napisany przez ks. Galicza.

Gazeta Warszawska (do 49):

— Warszawska „Gazeta niemiecka“ jako przykład wzrostu wykształcenia między ludem, czytuje urządzenie zaprowadzone przez barona Bistrama w jego majątku Sławsku i Chełmnie. W majątku Chełmno pod Dąbiem od lat 20 urządził właściciel sześć szkół, w taki sposób, że ani gmina, ani skarb żadnych kosztów nieponoszą; każdy zaś nauczyciel otrzymuje oprócz mieszkania i ogrodu jeszcze 12 sążni drzewa. W szkółce w Chełmnie zimową porą liczą około 100 dzieci. W Sławsku co niedziela odbywa się rodzaj zabaw dziecinnych. Wszystkie dzieci wioski liczące od 3 do 8 lat wieku, obowiązane są zbierać się we dworze. Te, które są lepiéj, staranniéj uczesane i porządniéj odziane, otrzymują drobne podarki pieniężne na mydło, w dodatku zaś w lecie otrzymują owoce, w zimie bułki. Jeżeli które z dzieci lepiéj nad inne czyta, albo też co z pamięci powiedzieć umie, dostaje osobny podarek. Od lat 10 trwa ten zwyczaj, i niemało wpłynął na mieszkańców wioski. Szkółka jest otwarta od 1 października do 1 kwietnia. Nauczycielem płatnym jest ogrodnik, niegdyś żołnierz, który w zimie wolny od zajęć ogrodniczych, z drobnych opłat szkolnych zbiera sobie mały dochodzik. Dzieci zresztą muszą przez trzy dni kopać kartofle, za co wolno im chodzić darmo do szkoły; otrzymują nadto od dziedzica kwitki na trzy złote, a pieniądze za te kwitki, pan wypłaca staremu ogrodnikowi, który w ten sposób jest interesowanym, by jak najwięcéj miał uczniów.

— Piszą z Żytomierza, że księgarnia i drukarnia Hussarowskiego i sp. bardzo jest czynną pod względem wydawnictwa. Hussarowski nieogranicza się wcale do dzieł elementarnych i belletrystycznych, a ceny bardzo są zniżone, zwłaszcza w stosunku do dawniejszych.

— P. Lewandowski magister weterynarji wydaje swą pracę „O rasach koni.“ Będzie to litografja niezwyczajnych u nas rozmiarów, bo na kamieniu do dwóch łokci długim a na łokieć szerokim, przedstawiająca typy ras rozmaitych w zestawieniu, z opisem w około rycin i w środku.

— Nakładem Manieckiego wyszedł z drukarni Zakładu narodowego imienia Ossolińskich we Lwowie „Rys dziejów

zakonu kaznodziejskiego w Polsce," zebrany przez ks. Sadoka Barącza, w dwóch obszernych tomach.

— W Bieczu w Galicji mają się zająć wzniesieniem pomnika Marcinowi Kromerowi, biskupowi warmińskiemu, historykowi naszemu, który, jak wiadomo, urodził się w tém mieście r. 1512 w ubogim stanie mieszczaninem, a umarł w r, 1589 pełen zaszczytów i chwały.

— Dnia 17 stycznia odbyło się urzędowe otwarcie Towarzystwa lekarskiego w Kamieńcu. Sala była przepełniona publicznością.

— W artykule p. Zaleskiego „O spółkach handlowych i przemysłowych," znajduje się trafna wzmianka o drodze konnéj żelaznéj z Warszawy przez Lublin do Buga. Droga ta podobno prędsze i większe przyniosłaby korzyści, niż zamierzone uspławnienie Buga. Artykuł p. Z. wydrukowany jest w Rocz. gospodar. krajow. za styczeń r. b.

— Dnia 10 lutego r. b., umarł w Bernie w Morawji dok. Chytil, archiwista stanów krajowych, znany z licznych i ważnych prac w dziedzinie historji, który pomiędzy innemi prowadził daléj po Baczku wydanie znakomitego Dyplomatarjusza Morawji.

— Doktor Juljusz Petzholdt, bibljotekarz królewskiego księgozbioru w Dreźnie, wydał niedawno bardzo ciekawy katalog map sławnego tamecznego zbioru po królu Fryderyku-Auguście. W zbiorze tym, jak wiadomo, dużo się znajduje map tyczących się dawnéj Rzeczypospolitéj polskiéj.

— W Pradze czeskiéj ma wychodzić nowe czasopismo ewangelickie „Hlasy ze Siona," pod redakcją pastora Wacława Szuberta.

— W Peszcie ma wychodzić w języku słowackim dziennik pod nazwą: „Peszt-Budinske-Wedomosti"; redaktorem jego będzie Jan Francisci, znany pod nazwiskiem autorskiém J. Rimavsky.

— Zakon Jezuitów liczy dziś 7,144 członków: z tych we Francji 2,182, w Belgji 531, w Hollandji 205, w Hiszpanji 680, w Austrji 455, w Niemczech 527, w W. Brytanji i Irlandji 379, we Włoszech 1,742, w Ameryce 444; około 1,000 zakonników znajduje się po zagranicznych missjach.

Tygodnik illustrowany (72, 73):

— P. Karol Szajnocha w liście do redakcji Tyg. skreślił pokrótce rys życia ciotecznego swego brata Walerego Łozińskiego, zmarłego, jakeśmy donieśli, w końcu zeszłego miesiąca. „Pełen talentu, zapału i niezwyczajnéj łatwości pióra w 24 latach życia był on już jedną z najczynniejszych sprężyn tutejszego (lwowskiego) ruchu literackiego, a obiecywał nierównie więcéj... Kiedym w lecie r. 1837 jako 19 letni chłopiec wydobył się na swobodę, i uwożony przez matkę na wieś wstąpił z nią do domu rodziców Walerego, był on dziecięciem w pieluchach. Odtąd przez lat kilkunaście z losem i trudnościami obranego zawodu walcząc, nigdym go już ani razu nie spotkał. Dopiéro przed pięciu laty, kiedy po długiém miotaniu z miejsca na miejsce doczekałem się nakoniec własnego zakąta domowego, zjawił się przedemną 19 letni młodzieniec oryginalnéj powierzchowności i oznajmił się jako cioteczny brat mój Łoziński. „Przyjechałem do Lwowa, mówił, aby sobie jakiego utrzymania literackiego poszukać." Było to moje własne położenie za przybyciem do Lwowa przed laty kilkunastu. Ale od tego czasu znacznie na korzyść literatów odmieniły się rzeczy. Niepotrzebował już dawać lekcij po kilka groszy, albo tłómaczyć dla księgarzów niemieckie książki kucharskie, jak to moim i najszanowniejszego z przyjaciół moich było udziałem. Znalazł od razu umieszczenie przy redakcji Gazety lwowskiéj i miał tam przez lat kilka wszelką swobodę do kształcenia się w swoim zawodzie. Jeszcze większą zachętą były mu zawiązane niebawem stosunki z redakcją tutejszego (lwowskiego) pisma literackiego, które pod kierunkiem rzetelnie zasłużonego tém Dobrzańskiego, stało się szkołą wszystkich prawie młodych pisarzów i literatów tutejszych. Do ich też garnąc się grona, napisał Łoziński wkrótce obszerniejszą powieść *Szlachcic Chodaczkowy*, która wysoce uzdolnioném, lubo niewprawném jeszcze skreślona piórem, powszechną tu młodzieńczemu autorowi pozyskała przychylność. W rok późniéj Łoziński ogłosił drugą powieść w dwóch częściach: *Szaraczek i Karmazyn*. I w téj znowu wiele świetnych i zajmujących jest rysów, a nawet znaczny postęp, zwłaszcza w unikaniu przesady w opinjach i kolorycie. Ale największą zasługą i chwałą jego młodocianego zawodu była trzecia powieść w trzech częściach: *Dwór zaklęty*, uderzająca w istocie niezwyczajnemi połyskami imaginacji, humoru i talentu charakterystyki. W zeszłym nareszcie roku wydrukował powieść *Dwie nocy* i drugą *Czarny Matwij*, obie wzięte z życia mało-mieszczan i ludu, które Ł. najlepiéj znał i malował. Na takiémże tle pisywał wiele powiastek i obrazków dla wychodzącego tu pod redakcją Bielawskiego pisma dla ludu „*Dzwonek*"; a gdy niedawno temu ogłoszono we Lwowie nagrodę za napisanie książki dla ludu, którаby w szeregu powiastek przypomniała zasłużonych w historji naszéj włościan, Ł. w krótkim czasie ułożył dziełko: *Ludzie z pod słomianéj strzechy*, i odniósł premjum. Oprócz tego podał do przedstawienia na scenie tutejszéj komedję staro-szlachecką: *Verbum nobile*, przyjętą w r. 1859 z bardzo głośnym oklaskiem i próbował się w powiastkach i szkicach historycznych, umieszczanych w „Rozmaitościach lwowskich" z r. 1858 i w zeszłoroczném „Kółku rodzinném". Osobliwie jeden z tych szkiców w ostatnich n-rach „Kółka", pod napisem: *Starsza siostra Zygmunta-Augusta*, powszechnie się tu podobał, i mógł dać podnietę do większych prac w tym rodzaju. A ileż to jeszcze mniejszych powiastek i artykułów miał Ł. w pogotowiu, na zawołanie każdéj z przyjaznych sobie redakcij! Bywały chwile, w których głównie Ł. podtrzymywał je i zasilał... Zmarł wieczorem 30 stycznia, z rany w pojedynku odniesionéj... Jednocześnie doszła tu wiadomość o podobnéjże śmierci młodego Bielawskiego, do niedawna redaktora „Dzwonka". Aż do końca pobytu we Lwowie mieszkał przez kilka lat z Łozińskim i bardzo się obaj kochali. Dziś po kilkomiesięczném rozłączeniu, obaj w różnych stronach tąż samą śmiercią w grobie, tak młodzi!"...

— P. Wł. Maleszewski w wydrukowanéj połowie artykułu p. t.: „Z Kowna do Wilna", skreślił wspomnienia historyczne i mityczne o Kownie, tudzież wizerunek miasta w chwili obecnéj. Pomimo całéj gorącéj sympatji autora dla Litwy, Kowno nieciekawie zaleca się czytelnikowi w tym artykule, chociaż Bogiem a prawdą nie p. Maleszewskiego w tém wina. Bo i jakaż np. może być wina podróżnika, że podniecany pragnieniem wiedzy wdarłszy się do jednéj z kowieńskich bibljotek, znalazł „stosy ksiąg szacownych, drogich widać dla pierwotnych ich zbieraczów, porozszarpywane z niechęcią nieuków,— książki jak sążnie drew mchem pokryte, walające się po najnieprzystępniejszych kątach,—pył i gruba, odstraszająca a wymówna kurzawa, tworzą pokrycie skarbów naukowych, a na tym pyle niedopatrzysz i śladu ręki ludzkiéj!" Czyż to nie przypomnienie słowo w słowo opisu w Monachomachji Krasickiego bibljoteki klasztornéj „gdzieś pod strychem"? Jednakże to jeszcze niedowodzi, ażeby w Kownie nieczytano książek.

— W naczelnych artykułach dano wspomnienia historyczne i wizerunki: Krzysztofa Hartknocha, autora historji polskiéj w języku łacińskim i Historji kościoła pruskiego w niemieckim, — oraz nagrobku Andrzeja Krasińskiego w Kraśném. Redakcja obdarza nas nadzieją, iż może w jednym z następujących numerów ujrzymy wizerunek Jana Kochanowskiego z jedynego autentycznego popiersia naszego wieszcza, które się znajduje w Zwoleniu.

— P. Juljan Majewski w obszernym a uczonym artykule opisuje wznoszący się „Most stały na Wiśle." Będzie to budowa ogromna, mająca całkowitéj długości żelaznéj klatki mostowéj stop 1,560. Ogólny koszt budowy tego mostu podany został na 2,577,770, rs.

— Wyszła świeżo śliczna pieśń Moniuszki ze słowami Lenartowicza. Nietylko nazwiska autorów, nietylko wartość sama poezji i muzyki polecają ten utwór; największą zachętą do rozkupienia go jest bezinteresowność nakładców, którzy zrzekają się wszelkich zysków z rozprzedaży na cel pożyteczny.

z Petersburga.

Wzajemno-kredytowe towarzystwo.

Tani kredyt obecnie tak jest dla nas potrzebny, że wszelkie zdanie, dążące do wszechstronnego rozpoznania i pomyślnego rozwiązania téj kwestji, jest na czasie. To mię pobudza do zakomunikowania kilku dotyczących tego przedmiotu uwag.

Pismo rossyjskie „Ekonomiczny Przewodnik", w zeszycie 49 zeszłego roku, ogłosiło główne paragrafy ustawy banku ziemskiego, zaprojektowanéj dla gubernij: Petersburgskiéj, Jarosławskiéj, Nowogrodzkiéj, Pskowskiéj, Wileńskiéj, Kowieńskiéj, Witebskiéj i Grodzieńskiéj. Do ośmiu wymienionych, podług ustawy, mogą być stopniowo dołączane i inne ościenne gubernje. Obszar działalności banku ogromny! Pod jedną ustawę, pod jeden miernik praw i obowiązków, stanęły zbyt odległe o siebie i różne co do interesów ziemie. Uważamy to za omyłkę, którą postaramy się udowodnić przez objaśnienie wynikających stąd niedogodności.

§ 2 ustawy powiada: „Bank, jestto towarzystwo, składające się z właścicieli, którzy zastawili w nim swe majątki." Zatém jestto podobne do polskiego T o w a r z y s t w a k r e d y t o w e g o stowarzyszenie ziemian wzajemnie sobie wierzących, i solidarnie za siebie odpowiadających. Zasada bardzo piękna, urzeczywistnienia któréj gorąco żądamy; ależ czy może ona być wprowadzoną w życie w rozmiarach zbyt wielkich, pociągających do solidarności ziemie tak odległe od siebie, jak Grodno i Jarosław, mające różny stopień rozwoju materjalnego i różne interesa? czyż można żądać wzajemnego zaufania i wspólnéj poręki od obywateli zupełnie sobie nieznajomych, obcych?

Zarząd banku (§ 3) dzieli się na ogólny, znajdujący się w Petersburgu i na miejscowy, zasiadający w miastach gubernjalnych. Zarząd ogólny rozwiązuje wszystkie ważne kwestje (§ 39-42) i składa się z ogólnego zebrania stowarzyszonych. Zważywszy, że ogólne zebranie według § 41 winno być poprzedzone, co najmniéj o 10 dni, tak zwaną s c h o d k ą; że zatém aby uczęstniczyć w ogólném zebraniu, należy stracić co najmniéj 3 tygodni czasu; ze przejazd i długi pobyt w drogiéj stolicy będą narażały na znaczne koszta;— musimy zawnioskować, iż nasi ziemianie rzadko będą mogli stawić się na ogólne zebrania, że zatém decyzje takowych będą zapadać prawie bez naszego uczęstnictwa, i że prawo głosu, zawarowane § 42 dla każdego towarzysza (stosownie do wielkości zastawu), dla nas będzie prawem illuzyjném. Takie usunienie naszego obywatelstwa od steru antrepryzy, zgubnie oddziała na interesa kraju, którego potrzeby nie będą ani dobrze pojmowane, ani uwzględniane w ogólném zebraniu.

To skutek bezpośredni; jest jeszcze inny pośredni. Zjazdy obywatelstwa i koszta stałego głównego zarządu (rady), corocznie będą wyprowadzały znaczne pieniężne summy po za granice naszego kraju: z tego nam żadnéj nie będzie korzyści, natenczas, kiedy przy ustanowieniu głównych zarządów, np. w Wilnie i Mińsku, miasta te będą wzbogacać i stawać się coraz pożyteczniejszemi, miejscowemi konsumentami naszych produktów, oraz obfitszemi dostawcami rzeczy, potrzebnych dla okolicznych ziemian.

Podług § 54, majątki oddawane w zastaw winny mieć wartość nie mniejszą od 1000 rubli. Uważając bank za sprawę obywatelską, mającą na celu korzyści nie pewnéj tylko klassy, lecz całego kraju, uważamy pomienioną summę dla nas za wielką, i życzylibyśmy sobie nietylko obniżenia téj summy, lecz i uwzględnienia dwóch następujących warunków: a) Zastaw majątku, prócz ogólnego, jednakowego dla wszystkich, procentu, pobieranego na wydatki administracji, nie powinień narażać na inne szczególne wydatki, np. na koszta taksacji, ponieważ takie koszta, jednakowe prawie dla wielkich i małych zastawców, obciążałyby niesprawiedliwie bogatego towarzysza stosunkowo daleko mniéj, niż biednego. b) Kiedy bank się rozwinie i ostatecznie ustali, natenczas należałoby, wedle możności, nieść pomoc kredytu nietylko właścicielom, lecz i nieposiadającym nieruchomości, uczciwym i pracowitym producentom, np. dzierżawcom. Ponieważ takowych u nas jest wiele (a spodziewać się należy zwiększenia liczby ich), zatém otworzenie im kredytu może znakomicie przyczynić się do wzbogacenia kraju. (O tém mamy piękny artykuł w N-rze 8 Kurjera Wileńskiego za r. b.)

Zastawca, otrzymując pożyczoną summę w listach zastawnych, przyjmuje je w cenie imiennéj czyli nominalnéj, albo alpari, wydaje zaś po cenie kursowéj. Mniemać należy, że kurs listów, osobliwie w początkach, stać będzie niżéj od ceny alpari, (co wreszcie zależeć będzie od wysokości procentów na listy); w ogóle zaś w czasach kryzysu kurs może spadać nizko. Ponieważ w całéj Europie wyrabia się przeświadczenie, że bogacze winni używać mienia swego nietylko na nabycie przedmiotów zbytku, lecz i w celu zaskarbienia sobie szacunku spółobywateli, mamy więc prawo spodziewać się, że w razach kryzysu panowie nasi, celem podniesienia kursu na listy i polepszenia tém warunków miejscowego kredytu, będą wnet nabywali w znacznych ilościach listy zastawne. Taka czasowa pomoc dla kraju stanie się zbawienną; ale jest ona możebną wtedy tylko, kiedy obywatelstwo nasze będzie miało oddzielny swój bank i swoje listy zastawne, albowiem inaczéj nikt nie zechce robić z siebie ofiary dla zbyt dalekich, cudzych interesów.

Ogniskiem obiegu listów projektowanego „ziemskiego banku" jest Petersburg. Zatém wielcy kapitaliści tego miasta będą mogli przyjąć znaczny udział w antrepryzie, i kierując się jedynie osobistym swym interesem, spekulować drogą ażjotażu, t. j. robić raptowne wielkie zakupna listów zastawnych, by znacznie podnieść cenę ich, i następnie po téj cenie sprzedać nabyte taniéj listy; i naodwrót, raptownie puszczać na sprzedaż wielkie ilości listów, aby obniżyć ich kurs, i następnie kupować je po cenie dogodnéj. O ile spekulanci z takiego ażjotażu skorzystają, o tyle stracą dłużnicy—towarzysze banku, dla których w ogóle niedogodną jest znacznie wahająca się cena listów.

W ogóle zauważamy, że jeśli tylko potrzebną będzie z n a c z n a postronna pomoc wielkich spekulantów-kapitalistów, to wzajemna poręka ziemian traci swe główne znaczenie. Wzajemna poręka, solidarność osób zakredytowanych, ma głównie na celu spólną pomoc, uzasadnioną na wzajemném zaufaniu i spólności interesów, w taki sposób, ażeby wszelkie korzyści, wynikające ze wzajemnego sobie udzielania kredytu, rozkładały się pomiędzy samemiż spólnikami. W przeciwnym razie bank traci swój pierwiastkowy charakter, a mianowicie: jeśli potrzebną jest z n a c z n a pomoc postronnych kapitalistów, staje się on spekulacją, antrepryzą w rodzaju banku akcyjnego, w którym akcjonarjusze i dłużnicy banku stanowią dwie strony niesolidarne, mające każda swój oddzielny interes. Jeśli zaś ustawa banku wbrew naturze rzeczy, wiąże z sobą nieznajome, różne względem interesów obywatelstwa, to tém samém osłabia główny żywioł stowarzyszenia, wzajemne zaufanie i porękę, i przez samo zagarnięcie pod promień swéj działalności zbyt rozległéj przestrzeni, nadaje stowarzyszeniu charakter banku państwowego, t. j. takiego, w którém zaufanie może istnieć wtedy tylko, kiedy pomiędzy nieznajomymi sobie uczestnikami kredytowéj instytucji, jako pośrednik, stanie siła wszystkim znajoma i ubezpieczająca — Państwo.

Jako na przeszkodę do zaufania między obywatelstwem gubernij zbyt od siebie oddalonych i nieznajomych, wskażemy na następujący fakt. Mieszkańcy pewnego kraju, korzystając z istniejącéj w nim filji banku komercyjnego, która udzielała pożyczek pod zastaw produktów ziemnych, pożyczali dość długo pod zastaw produktów nieistniejących (np. secin beczek maku, którego rzeczywiście było zaledwie kilkanaście garncy), i w końcu stali się niewypłacalnymi na wielkie summy. Oczywista, że obywatele zbyt odległych od siebie punktów, wiedząc o możliwości opisanego nadużycia, skutkiem jedynie braku wzajemnéj pomiędzy sobą znajomości, mogą nieufać jedni drugim, bać się, podejrzewać; taki nienormalny stosunek pomiędzy spólnikami zwichnie ogólne wzajemne zaufanie i w ostatecznym rezultacie wyrazi się podrożeniem kredytu, i utrudniającą pożyczki zbyteczną prawidłowość.

Zasada, na któréj fundujemy ten wniosek, stosuje się do wszelkiéj działalności ekonomicznéj. Tak, skutkiem braku znajomości rzeczy, w Petersburgu trudno sprzedawać papiery wielu najwiarogodniejszych spółek zagranicznych; tak, w wielu miastach prowincjonalnych, zamiast zdawkowéj monety, biorą bileciki z podpisem znajomego miejscowego kupca, a nie chcą brać akcij spółek uważanych w Petersburgu za najpewniejsze.

Według § 9, właściciel majątku, na którym w czasie ogólnego zebrania leży długu od 10 do 50 tysięcy rubli, ma jeden głos; dłużnicy pomniejsi mogą się łączyć z sobą i formować głos składkowy. Dla naszych gubernij, uwzględniając stopień rozwoju ich bogactwa, summę stanowiącą głos, należałoby, zdaje się obniżyć do 5000 r. albo i mniéj.

Według § 79, wszelkie należne bankowi wypłaty należy wnosić do powiatowéj kassy. Czy będzie to dogodném? Czy nie możemy sformować miejscowego zarządu bankowego z osób pewnych?

Petersburg jest ogniskiem wielu ogromnych spółek akcyjnych, obiega w nim znakomita massa rozmaitych akcij, przynoszących w ogóle więcéj niż 4 procent rocznie, i łudzących przytém możebnością nadzwyczajnego wzrostu dywidendy. W téj więc stolicy punkt al-pari listów zastawnych, dających tylko 4 procent (jak to zaprojektowano), miejsca mieć nie może. Znaczna część tych listów, wydana pod zastaw dóbr nieruchomych miasta Petersburga i jego bliskiéj okolicy, z konieczności popłynie, między innemi, do naszych gubernij, przeciąży listami targowisko miejscowe i tém poniży ich kurs. To jasno, jak dwa a dwa, cztery.

Możnaby zrobić pytanie, czy dość bogate są nasze gubernje, aby własnemi zasoby zaspokoić potrzeby swego kredytu ziemskiego? czy jest jakiekolwiek prawdopodobieństwo, aby na nasze targowisko mogły popłynąć listy zastawne z innych gubernij? czy nie jest rzeczą prawdopodobniejszą, że nasze listy pójdą do Petersburga lub Jarosławia szukać nagromadzonych tam kapitałów. Odpowiadamy, że jeśli nie dziś, to wkrótce będziemy dość bogaci dla siebie *). Przy zeszłorocznych licytacjach na fermy, w ręku włościan skarbowych okazały się nadspodziewanie znaczne kapitały; obecnie drożyzna na pracę obdarza klassę wyrobniczą ciągle tak znacznemi summami, jak się to przedtém nigdy nie praktykowało. Mówiemy o tém głównie dla tego, żeby wskazać źródła kapitałów tam, gdzie znalezienia ich najmniéj można się było spodziewać. Należy przytém pamiętać, że powinniśmy liczyć nie tylko na kapitały istniejące (obiegowe, w papierach i monecie), lecz i na te, które wnet po odkryciu działań banku sformują się. Rzeczywiście, uruchomienie kapitałów dziś nieruchomych (ziemia, budowle) zwiększy miejscowy kapitał obiegowy, i ten przyrost niezmiennie pozostanie w formie listów zastawnych, t. j. znaczna część kupien i w ogóle operacij pieniężnych będzie się wykonywała za pomocą listów.

*) Możemy początkowo liczyć na dogodny dla nas obieg naszych listów zagranicą, gdzie kredyt jest tańszy niż w Petersburgu, który sam korzysta z kredytu zagranicznego.

Aby to, co powiedzieliśmy, mogło się urzeczywistnić, t. j. żebyśmy mogli własnemi zasoby podnosić wzajemny ziemian kredyt, należy listom tego kredytu (zastawnym) naznaczyć ceny nominalne, stosowne do potrzeb kraju, do potrzeb drobnych kapitalistów, t. j. takie, jakieby najdogodniéj służyły wyrobnikom, urzędnikom, rzemieślnikom i gospodarzom do kapitalizacji ich zarobków. *) Według ustawy, którą rozpatrujemy, cena listów oznaczoną jest na 25 i 250 rsr.; ceny te zdaje się będą dogodne i dla mniejszych i dla większych kapitalistów.

W zeszycie 54 pisma Ekon. Przew. za r. 1860, czytamy, że zamożne obywatelstwo gubernji Włodzimierskiéj mieszka nie w swoich majątkach, lecz po za granicami gubernji, i zatém nie może przyjąć udziału w urządzeniu banku, Taki fenomen, który się daje widzieć i w wielu innych gubernjach rossyjskich, zmusza do zastąpienia w części żywiołu obywatelskiego elementem biurokracyjnym, natenczas, kiedy u nas nic podobnego miejsca niema. Fenomen ten może służyć nowym dowodem, że bank, urządzony w formie wzajemno-kredytowego towarzystwa, nie powinien zlewać w jedno takich miejscowości, które się bardzo różnią w zwyczajach i interesach.

Zakończymy zastrzeżeniem, że nietylko my, lecz i wiele innych gubernij pojęły, i to wcześniéj od nas, pożytek i konieczność uwzględniania miejscowych potrzeb. Tak, pomieniona w powyższéj ustawie, bogata gubernja Jarosławska dawno już przystąpiła do rozpoznania warunków swego własnego banku (Ekon. Przew. 1860, zesz. 54). Smoleńska, przystępując do założenia u siebie banku, rozpatrzyła ustawy zaprojektowane dla Twerskiéj i Petersburgskiéj gubernij, i znalazła, że obie nieodpowiadają jéj potrzebom (Ek. Przew. 1861, zesz.11).

Józef Bańkowski.

KORESPONDENCJA
KURJERA WILEŃSKIEGO.

z Bielskiego, *d. 1/13 lutego 1861 r.*

Wstrzemięźliwość, wstrzemięźliwość! zewsząd dolatują nas te błogie wołania, które społeczeństwo całe mają postawić na innym stopniu bytu materjalnego, które mają odrodzić i niejako wskrzesić wszystkie indywidua, skażone obrzydłym nałogiem pijaństwa, pociągającego za sobą rozliczne następstwa grzechu i skażenia, połączonego częstokroć ze zbrodnią przeciwko naturze, moralności lub porządkowi konwencjonalnego świata. Wstrzemięźliwość! to objaw wielkiego znaczenia; objaw, którego duch czasu jest matką, uczucie i rozum przewodniczką a słowo Boże Ewangelji naszéj podstawą. Ona to nas doprowadzi do szczęśliwego bytu w naszéj doczesnéj pielgrzymce i jest niejako skarbnicą zasług pozagrobowéj wiecznéj szczęśliwości. Z jakąż radością, rozgladając się w około siebie, spostrzegamy, że słowo Ewangelji opowiadane przez tutejszych pasterzy, nie pada na granitową opokę serca ludzkiego, że prace ich, nauki, przykłady i liczne rodzaje zachęty, na urodzajnéj niwie, bujne wydając owoce, co raz więcéj, co raz szerzéj, rozrastając się i krzewiąc, wprowadzą w końcu ludzkość na tę drogę, która wprost zmierza do celu prawdziwego dobra i trwałego szczęścia. Dwa lata zaledwie od owéj chwili upływają, w któréj poraz pierwszy z kolei i do naszego powiatu doszedł ten głos cudowny, budzący z odrętwiałego uśpienia i zastarzałego nałogu ludność tutejszą. Dwa lata temu, kiedy poraz pierwszy rozległ się w świątyni Pańskiéj wymówny głos tutejszego proboszcza, w sprawie wstrzemięźliwości, a już widzimy tysiące osób wyleczonych z nałogu. Widzimy, jak nie jedna uboga familja pracowitego włościanina lub zaściankowego szlachcica, wyróżniając się dobrym bytem i szlachetną powierzchownością, zdala omija owe ulubione niegdyś przybytki bachusa, lub brudne knejpy, gdzie zapach alkoholu, ulubiona atmosfera nałogowców, resztę godności człowieka zabijała.

Mieszkając w blizkości powiatowego miasteczka Bielska, żyjąc śród ludu i mając z nim ciągłe stosunki jako gospodarz, z stałą wytrwałością śledziłem i na bruku miejskim, i w zakresie wioskowym jego moralną stronę, jego nawyknienia, zwyczaje, obyczaje, przesądy i podania; a z tych moralnych postrzeżeń i przekonań, utworzyłem sobie jasne pojęcie: że lud tutejszy nie jest zdemoralizowany do tego stopnia, aby rady rozumu i nauki, dążące do jego uszczęśliwienia, odrzucał z uporem, trzymając się zastarzałego zwyczaju ojców swoich. Dla tego też nowe zasady i pojęcia o wstrzemięźliwości i błogie skutki z niego wypływające, od razu prawie przyjęły się na niwie poczciwego serca naszego ludu, a przynosząc mu błogie owoce, rzucają szeroki krąg światła do koła, pociągając do naśladowania i podążania na sobą.

Znałem kilku włościan, zblizka przypatrywałem się ich życiu i widziałem z bolem serca, że pijaństwo u nich, będąc pierwszym warunkiem uszczęśliwienia, pochłaniało krwawo zapracowany grosz w gospodarstwie, przyprowadzało ich do upadku i w niwecz obracało wszelkie szlachetne usiłowania polepszenia ich bytu. Lecz dziś, gdy poświęcenie duchowieństwa, przy skutecznéj pomocy zacnych obywateli tutejszych, nową drogą pchnęło massy tutejszego ludu, kiedy mu pokazało zaranie pogodniejszéj przyszłości przez zaniechanie i obrzydzenie pjaństwa, widzimy z radośnem uczuciem, że zbliża się owo błogie przesilenie, którego tylko dotąd kilku myślicieli naszego wieku i filantropów szczerze pragnęło. Spostrzegamy teraz, że i biedny chłopek, zdolny jest do ofiar, i byle tylko raz obudzić tętno jego moralności i szlachetności, pulsować ono będzie zawsze dla cnoty i dobra powszechnego.

Czytając w pismach naszych sprawozdania korespondentów z rozmaitych punktów kraju, o postępie wstrzemięźliwości i błogich skutkach, jakie ona rozlała na rozliczne klassy ludności, serce się raduje i nie można powstrzymać głosu podziwienia, że kilku lub kilkunastu gorliwych kapłanów i proboszczów, podniosłszy głos słaby i nieśmiały z początku zwiastowały swym parafjanom nową erę odrodzenia, erę postępu rozumu i tryumfu jego nad wszelkiemi zmysłowościami i nawyknieniami hańbiącemi godność człowieka. Do tych kilku dołączyło się jeszcze kilka, jeszcze kilkanaście, a tak owe hasło „wstrzemięźliwość", przelatując z końca do końca całe powiaty i prowincje, przenikało wszystkie klassy ludu, zaszczepiając zasady mo-

*) Może ktoś zarzucić, że nasi drobni pracownicy nie kapitalizują swych zarobków. Na to odpowiemy, że oni dotychczas nimieli ani środków ku temu, t. j. możności łatwego nabywania i zbywania papierów procentowych, ani tak znacznych zarobków, jakie dziś mają.

ralności i podźwignienia skażonego ducha. I tak gubernja Wileńska i Kowieńska, stanąwszy już raz na téj zaszczytnéj wyżynie, jaśnieje pięknym przykładem, rozświetlając ciemne zakątki innych powiatów i okolic, gdzie lud jeszcze z uporem obstaje przy ulubionym nałogu pijaństwa. Za niemi w ślad podążyły inne prowincje i powiaty, a tak przyszła kolej i na Bielską ziemię. Nie w celu głoszenia wam pochwał, lub próżnéj na niczém nieopartéj zasługi, lecz w imię prawdy i sumienia, w imieniu ludu któremu przywodzicie a którego jestem przyjacielem, wam zacni i szlachetni pasterze, składając publiczne podziękowanie, upominam się zarazem, abyście nie ustając na téj drodze i nie upadając na duchu pod ciężarem zadania i trudu, z gałązką oliwy, z wiarą i miłością w sercu skłaniali lud nasz do zamiłowania cnoty i moralności, które nie mogą się rozwijać, jeśli wstrzemięźliwość w martwym tylko zostanie wyrazie a w czyn się nigdy nie zamieni. Cześć wam godni i wspaniałomyślni obywatele Bielscy! że zapomniawszy o swych stratach, zapomniawszy o waszych uszczuplonych dochodach, zamknęliście gorzelnie i karczmy, a na ołtarzu ludzkości, złożyliście egoizm, dumę i osobiste cele, aby tylko dźwignąć z poniżenia i upodlenia moralnego lud ten, którego wam zasługi przodków waszych, praca i oszczędność lub własne przymioty serca i duszy w zarząd i opiekę oddały. Gdyby mi wolno było, gdybym nieobraził waszego zacnego serca, nazwałbym was po imieniu i nazwisku,—was, obywatele tutejszego powiatu, stojący na świeczniku godności, szlachetności, i praw socjalnego porządku. O! taką tylko drogą, takiemi tylko ofiarami, zdobywa się cześć, uznanie i zasługa między ludem, takiem poświęceniem nabywamy miłość i imię uświęcone popularnością, o którą niegdyś nasi ojcowie tak gorliwie się starali. A wy bracia, po których jeszcze wiele ofiar ludzkość się spodziewa, nie zwlekajcie i jednéj chwilki i wspólnemi siłami dążcie tą drogą, którą nam religja, światło naszego rozumu i miłość braterska wskazuje. Pośpieszajmy ziścić te oczekiwania ludu i naśladujmy tych którzy poznosili gorzelnie, pozamykali karczmy, poniszczyli fabryki trunków i napojów alkoholicznych, fabrykując jedynie miodek i piwo, wyrób krajowy, napój, który rozweselał naszych dziadów, utrzymywał gawędę i płodził koncepta w przedkominkowych posiedzeniach. Takie napoje nie sprawiały zbytku, nie osuszały kieszeni a przedewszystkiem nie rujnowały zdrowia i nie upadlały przymiotów duszy naszéj i rozumu. W wieku dzisiejszym, w wieku nauk, wynalazków, postępu i cudów genjuszu, nie trzeba nam stać na jedném miejscu, nie należy być uporczywym wyznawcą zastarzałych zdań i sofizmatów, lecz postępować za duchem czasu, wedle nowéj rutyny, i wedle nowych zasad i pojęć budować gmach ogólnego szczęścia. Otrząsnąć się należy z owego dawnego przesądnego axiomatu: „że kto łokciem mierzy i wagą waży, traci klejnot ojczysty“ lecz za przykładem innych narodów postępując, zakładać fabryki, rękodzielnie, domy przemysłu i handlu. Powodujmy się sercem, rozumem, miłością i wstrzemięźliwością, a tak osiągniemy to dobro, o którem każdy człowiek marzy i do którego każdy z nas innemi drogami dąży.

W tym kierunku idąc, przyczynimy się do bogactwa narodowego, do zamiłowania i rozszerzenia oświaty, propagując moralność, bez któréj wszelkie usiłowania w nicość obracają najświetniejsze nasze cele. Patrzmy na dom zleceń rolników płockich. Trzech obywateli z małym własnym jak na ten cel kapitałem, w połączeniu ze stowarzyszonemi, czegoż nie dokazali w krótkim czasie? Patrzmy, jak się tam pomyślność rozwija, jakie błogie skutki spływają na współ-ziemian, jak obręb działań tego domu się rozszerza w coraz większych zakresach w kraju i zagranicą. Nie widzę potrzeby tego objaśniać i cyframi stwierdzać, bo każdy myślący człowiek łatwo zda sobie z tego rachunek i utworzy jasne pojęcie, lecz z żalem zapytać musimy: czemu nasza gubernja podobnego domu nie posiada? Czemu u nas dotychczas nie ma podobnéj instytucji? Powiecie może, że brak kapitałów, lub brak ludzi specjalnych i trudny wybór miejsca? O nie! to tylko brak odwagi, brak zamiłowania wspólnego dobra, zachęty i podniesienia głosu w téj sprawie. Ale krzywdziłbym was zacni obywatele, gdybym tak utrzymywał. Wiem z przekonania, że oddawna o tém myślicie i że wiele już was trudu osiągnienie tego celu kosztuje. O gdyby tylko od was to zależało, może już dotychczas cieszylibyśmy się, my, mali posiadacze i dzierżawcy, domem zleceń, któryby nas wybawił od monopolu, jaki synowie Izraela dziś na nas wkładają pod względem cen na zboże i inne przedmioty do utrzymania naszego życia i potrzeb gospodarstwa niezbędne. Prowincja nasza tak bogata w dostatki natury, ważna pod względem topograficznym zamieszkała przez zamożnych, światłych, z naukowém wykształceniem obywateli, posiada wszelkie warunki, aby stanąć na czele rozwoju gospodarstwa postępowego, fabryk i przemysłu. Lecz wiem jaka jest przeszkoda, dla tego ośmielam się dziś głos ten podnosząc, prosić was starsi bracia, abyście nie ustawali, a łamiąc wszelkie przeszkody, zwyciężając rozumem zawiłe zadania i trudności, na wzór rolników płockich dali naszéj gubernji w Grodnie lub Brześciu dom, gdzie wszelkie produkta krajowe i wyższe ceny i łatwiejszy odbyt by nam zapewniały. Niedługo spodziewam się, że nasz dziennik Wileński, tę radośną nowinę zwiastuje: a trzymając się zasady złotemi literami, na złotéj blaszce odciśniętéj: „Concordia res parvae crescunt“, wystawicie pomnikowe dzieło, czerpiąc dla siebie pociechę i szczęście, a dla współbraci nadzieję rychłego uszczęśliwienia i podźwignienia z upadku rolnictwa krajowego. *(d. n.)*

Z powiatu Dziśnieńskiego.

Ze smutkiem muszę donieść, że lud na nowo wraca powoli do dawnych nałogów, próżnym okazuje się głos prawdy, opiewany w świątyniach, przez usta czcigodnych kapłanów, podeptana przysięga podwójnie obraża sumienie, bo staje się krzywoprzysięstwem, a odpowiedzialność w obliczu Boga, wielka, zbyt wielka! a przyczyna — bodaj tylko — czy nie na nas cięży!

Naprożno usprawiedliwiając siebie, narzekamy na żydów, że oni lud do pijaństwa zachęcają, bo cóż oni mają wspólnego z naszą religją, z naszym kościołem? Lecz zapytajmy sami siebie, kto ich utrzymuje? Oto w każdym prawie majątku kilka i kilkanaście znajduje się familij, pod jakąkolwiek firmą, np. młynarz, pachciarz faktor, lub nakoniec kątnik, niby w karczmie nie siedzący, a rzeczywiście trzyma ją w arędzie i wódkę szynkuje; jest to maskarada, oszukująca społeczność i i siebie.

Wiadomo każdemu, jakie *cherym* wywiera skutki i jakie ma wpływy na społeczność. Żyd będący w majątku, zakreśla mocą swego cherymu, pewne koło, nazywając je swą parafją; wszystko przez jego monopol przejść powinno, i haracz, czyli pewny procent, od wyprzedaży i kupna stale mu opłacać.

Żyd bez wódki obejść się nie może; handel jego, oparty na zezwierzęceniu włościanina, tego wymaga. Wódka z Ameryki nam nie przychodzi, sami ją w browarach wyrabiamy, sami nią karczmy zalewamy, i sami nadto płacimy za bilety karczemne, by im nadać rządową prawność, sami przeto, śmiało powiem, do reakcji najwięcéj przyczyniamy się. Usuńmy powód, a zniknie przyczyna.

Mylne wyobrażenie, że browar znaczną czyni intratę, niejednego dotąd jeszcze utrzymuje w tém przekonaniu. Mógł on być użytecznym w latach cen zniżonych na zboże, lecz dziś gdy kartofla (lubo produkt bardzo użyteczny) mająca zbyt zniżoną cenę, dziś ma już taką, jak przed 20 laty zboże, a żyta, jęczmienia, normalna cena beczki od rs. 10 do 12 nie zniża się, nie pojmuję téj spekulacji idealnéj.

Possesor czyli tenutor, któremu nic nie kosztuje, ani miedź, ani drzewo, ani robotnik, i to ledwo kilka złotych na beczce zboża zarabia, a cóż powiem o dziedzicu, który niech tylko sumiennie obliczy kapitał wyłożony na miedź, budowlę, naczynia browarne i t. p. obliczy ilość drzewa, wyniszczenie lasów i robotnika, doda procent od wyłożonéj snmmy, nakoniec zużycie naczyń, przypadki i t. p., łacno przekona się, iż nigdy nie miał stałéj intraty, lecz zawsze przy wszelkich pożarach, najrealniejszą stratę.

Przypuśćmy nakoniec, że jest zysk, pytam, czyż dla dobra ogółu, dla ludzkości, dla kraju, dla moralności w poprawieniu obyczajów, dla kościoła świętego, wołającego przez usta kapłanów o prawdy religijne, czyż nic nie jesteśmy zdolni uczynić w ofierze!

Obywatelstwo powinno z siebie dać przykład, jako szczycące się wyższém wykształceniem umysłowém. Z wstydem wyznać nam przychodzi, iż dotąd bardzo małą liczbą poszczycić się możemy tych, co pojęli gruntownie ważność zadania, co przyjęli do serca słowo Boże. A jednak kościół święty naucza, „iż kto mię niesłucha, Boga nie słucha”, a więc bądźmyż posłuszni kościołowi, pójdźmy za przykładem tych czcigodnych obywateli, podajmy sobie bratnie dłonie w Chrystusie, i uczyńmy silne postanowienie dopomagać w dobréj sprawie i wytrwajmy stale do końca; usuńmy najprzód żydów z majątków; niech ludu do złego nie nakłaniają; modlitwa Pańska starczy nam za przykład: „nie wódź nas na pokuszenie”, a tak usuńmy tylko powód do złego i jej przyczynę, a wstrzemięźliwość nie dozna reakcji. Niech karczma będzie li tylko przytułkiem niezbędnym dla podróżnego ciepłym i schludnym kątem, nie zaś jak dziś, zbiegowiskiem pijatyki, rozpusty i zbrodni. Zamknijmy browary, nie produkujmy tego płynu, który niszczy zdrowie, człowieka równa ze zwierzęty, to i nie będziemy użalać się na oddziaływanie wstrzemięźliwości, ani dziwić się i potępiać krzywoprzysięstwo, do którego sami dajemy powód i popychamy dłonią chciwości do pijatyki. Oczyśćmy już nasze sumienia, a one nam wskażą drogę, cnotą wytkniętą, że reakcja w nas leży, i rachunek przed Bogiem za lud ciemny, nie od nich, ale od nas należeć będzie, bośmy ich od złego nie tylko nie odwodzili, nie powstrzymywali, ale zachęcali, a nad przepaścią stojących, w zgubę wieczną popchnęli.

Chciéj, szanowny Redaktorze, jeśli moje uwagi zgodne będą z jego przekonaniem, zamieścić w szpaltach swéj gazety, a jeśli nie gładkością stylu, to może da Bóg głosem prawdy, ocknie się kto z letargu i pobudzi śpiących i ociągających się współbraci do czynu, zwłaszcza, gdy dla dobrego chrześcijanina żałować i poprawić się nigdy nie jest późno, a zawsze lepiéj kiedyś, jak nigdy! *Bartek.*

Z Wołynia *6 stycznia 1860 r.*

Panie Redaktorze!

W N. 327 Gazety Codziennéj (z roku przeszłego), redaktor tejże Gazety w liście swoim z Warszawy, mówiąc o Wołyniu, mimochodem napadł na ukochany nasz kalendarz Berdyczowski, zarzucając mu niepostępowość tak w treści jako i w formie, a z tego niekorzystne i dla czytelników jego wyciągając wnioski. Gdy następnie i Kurjer Wileński w N. 99 przywodząc powyższy artykuł Gazety Codziennéj, poparł boleśne dla nas i kalendarza naszego oskarżenie, czuję się w obowiązku, jako stały od lat 40-stu abonent jego, najuroczyściéj zaprotestować przeciw niesłusznym zarzutom i stanąć w obronie tak kalendarza, jako i 30 tysięcy corocznych jego nabywców.

Słusznie mówi redaktor Gazety Codziennéj, że pomiędzy kalendarzem naszym a czytelnikami jego istnieje pewna solidarność. Tak jest w istocie. Kalendarz Berdyczowski jest skalą naszych potrzeb, jest zwierciadłem naszego umysłowego wykształcenia. Jego zalety i wady są naszemi i nawzajem. Nie kupilibyśmy go pewnie, gdyby się odważył ukazać w innéj szacie, w innym duchu i treści. Byłby to może kalendarz, ale już nie *Berdyczowski*. Kochamy go właśnie za to, że w zapleśniałéj swéj formie jest podobnym do nas tak, jak my do niego. — Co do mnie, wyznaję wszakże, iż przedsiębiorąc obronę Berdyczowskiego Kalendarza, jestem w trudném położeniu; nie dla braku argumemntów, bo tych mam zadosyć, lecz ze zbytku żalu, który serce moje przepełnia. Tak jest; przejmuje mnie uczucie synowskiego rozrzewnienia na widok sinych okładek twoich, o Berdyczowsku kalendarzu! ty pierwsza książko, którą dziecinne ręce moje szarpały, skąd całą mądrość ja i większa część dzisiejszych twoich czytelników czerpała i dotąd czerpie. I ciebież to mam dzisiaj bronić, o szanowny starowino! z twojego czoła mam zmywać plamy, które na niém zawistni dostrzegli ludzie?! Odwołuję się do was, trzydziesto-tysięczni czytelnicy kalendarza, poświadczcie rzetelność słów moich! Nie prawdaż, że Kalendarz Berdyczowski starczy nam za całą bibljotekę? że rzadki dom szlachecki posiadając skarb takowy, czuje się w obowiązku czytania innych książek? Bo i ku czemu, pytam, prowadzić ten potop drukowanego papieru, za który tyle płacić trzeba, gdy kalendarz nasz tylko jeden złoty kosztuje? Trzymamy z Kalifem Omarem twierdząc, że albo wszystkie książki zawierają to, co nasz kalendarz, więc są niepotrzebne, lub są droższe od niego — więc szkodliwe. Zaprawdę: chcesz się czego nauczyć, poradzić, zabawić się, zbudować, w przyszłość zajrzeć; masz w berdyczowskim kalendarzu naukę, radę, przestrogi, koncepta, prognostyki i przepowiednie. Pierwsza zaraz kartka uczy cię historji i chronologji, inne astronomji i jeografji fizycznéj, podziału czasu, świąt ruchomych i nieruchomych *epakty, złotéj liczby, pocztu rzymskiego* i tym podobnych hieroglifów. Nauczysz się tu i historji naturalnéj i etnografji; dowiesz się, że na niebie tak dobrze jak i na ziemi mieszkają lwy, raki, niedźwiedzie, kozły i panny, a kraj ów nazywa się *Zodjakiem*. Mamy tu rady i przestrogi gospodarskie i pożyteczne wynalazki z przeszłego wieku, meteorologję i medycynę, anegdoty i jarmarki i najżywotniejszą essencję kodeksu prawnego, t. j. ceny papieru na weksle i pozwy; a w końcu tablicę do regulowania *słońca* podług *kompasu*. Pod względem wiadomości meteorologicznych, kalendarz nasz przewyższa wszystkie inne w Europie, a wyprzedza daleko nowomodne Warszawskie i Wileńskie. On jeden wié najdokładniéj dzień po dniu, kiedy pogoda, a kiedy deszcz padać będzie *stronami*, że to lub owo urodzi *miejscami*. Nie pojmujemy doprawdy, jak gdzieindziéj radzą sobie gospodarze, nie wiedząc, jaki planeta *panuje*, że w zimie mrozy i śnieg, a w lecie *bywają* deszcze i upały? — Zarzucają w końcu kalendarzowi naszemu, że jest — niepostępowy!!! a zapominają, niebaczni, że kalendarz ma być wiernym obrazem świata powszechnego, a ten przecież od wielu tysięcy lat nie postąpił i na krok. Świat nie zmieni się i nie postąpi nigdy, bo jest doskonałym: tak samo i Kalendarz Berdyczowski, a z nim i my czytelnicy jego. — Kochamy go wreszcie i przez wzgląd na jego *berdyczowskie* pochodzenie, na zamieszkujący to miasto lud Izraela, który jest wzorem dla nas, bo zarówno wierny tradycjom swoim, nie postępuje w niczém — chyba w lichwie. — Odwołaj przeto niesłuszne zarzuty twe, Panie Redaktorze! pochwal nas raczéj i zachęć do wytrwania w nieruchomości naszéj, a zamiast budzić nas ze snu, życz nam raczéj wiernym wyznawcom berdyczowskiego kalendarza — dobréj nocy!

A. M.

ROZMAITOŚCI.

— Grecja straciła zasłużonego wysoce człowieka w osobie Peryklesa Agriropulo, niegdyś rektora uniwersytetu ateńskiego, a późniéj ministra spraw zagranicznych.

— Kopiąc ziemię na studnię we wsi Hyskawa w Czechach natrafiono na rudę złotą, która dla rozbioru chemicznego posłano do zakładu górniczego w Pribramie.

— Wyszedł z druku w Paryżu VI-ty tom „Korespondencij Napoleona I-go“, obejmuje epokę konsulatu Bonapartego, dzień 18 Brumaira, drugą wojnę wandejską, drugą włoską, Marengo i przygotowawcze układy do traktatu lumewilgo.

— W „Constitutionelu“ umieszczono wiadomość z dnia 10 listopada r. z., że król teraźniejszy Dahomey'i dotąd jeszcze niezaprzestał mordować ludzi na ofiarę dla uczczenia pamięci swego ojca. Ofiarą tego podłego barbarzyństwa padło już 1,700 osób; ten sam los czeka jeszcze wielu: gdyż król utrzymuje, że dla zadowolenia cieniów swego ojca musi poświęcić koniecznie 2,500 osób. Zatrzymani z rozkazu królewskiego w jego stolicy Abomei kupcy europejscy w liczbie dziesięciu, muszą być świadkami téj krwawéj ofiary szakala pustyni afrykańskiéj.

— Kupcy, wracający z Mołdawji do Siedmiogrodu opowiadają o straszliwém spustoszeniu aprawioném przez wiatr północno-wschodni, tak zwany Kriwifc. W przeciągu kilku godzin na drodze od Seretu ku Galaczowi naliczono trupów ludzkich 17 i padłego bydła szuk 750. Wiatr ten ma być niebezpieczniejszym od afrykańskiego sirocco.

— Komitet polityko-ekonomiczny przy towarzystwie geograficzném w Petersburgu, przez usta wielu przyznaje, iż teraźniejszy kryzys pieniężny mógłby być odwrócony wprowadzeniem systematu wolnego handlu.

TEATR.

W Sobotę 25 lutego Zbydowscy (dramat).

W Niedzielę 26-go Wolny strzelec (Freyschutz) opera;

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно съ 19-го по 23-е февраля:

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКІЙ. Пом. Швыковскій. Макарскій. гр. О'Рурkъ. графиня Коссаковская. отст. маіоръ Эйсьманъ. надв. сов. Захаріянскій.

Въ разныхъ доммхъ:

Въ д. Пузыны: пом. И. Галко. Мирскій. А. Островскій. У. Хомскій. И. Левицкій.— Въ д. Мышковскаго: пом. Б. Козеллъ. Л. Томашевскій. К. Дюрандъ. отст. кап. Бѣлозерскій.— Въ д. Пацевича: архитектъ Жонголовичъ.—Въ д. Каца: губ. секр. Р. Каспржицкій.— Въ собст. домѣ: гр. О. Ледоховскій.— Въ д. Брандта: кол. секр. Пастернаковъ. пом. И. Сераковскій.— Въ собствен. домѣ: А. Жаметтъ.— Въ д. Левина на Вилен. ул.: отст. подполк. А. Кржывоблоцкій.— Въ д. Оскерки на Скоповкѣ: пом. С. Мейштовичъ.

Выѣхали изъ Вильна отъ 19-го по 23-е февраля:

Пом. Богдановичъ. Струмилло. Горскій. г-жа Козеллова. поруч. В. Умястовскій. пом. И. Рыхлевичъ. Свенц. уѣзд. пред. двор. Свіонтецкій. пом. И. Борткевичъ. кап. корп. лѣсн. В. Солтанъ. пом. А. Вилейко. А. Жилинскій. штабсъ-рот. И. Лашкевичъ. пред. Ковен. каз. паваты В. Маресевъ. команд. лейбъ-гусар. Павлоградскаго полка полков. Е. Эммануель. Ков. губ. прокуроръ П. Жерве. инж. Э. Годартъ. пом. И. Больцевичъ съ женою Людвикою.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna od 19-go do 23-go lutego.

HOTEL NISZKOWSKI. Ob.: Szwykowski. Makarski. hr. O'Rurk. hrabina Kossakowska. dym. maj. Ejsman. radz. dw. Zacharjański.

W różnych domach:

W d. Puzyny: ob. J. Hałko. Mirski. A. Ostrowski. J. Chomski. J. J. Lewicki.— W d. Myszkowskiego. ob. B. Koziełł. L. Tomaszewski. K. Durand. dym. kap. Biełozierski.— W d. Pacewicza: architekt Żongołowicz.— W d. Kaca: sekr. gub. Rom. Kasprzycki.—W. d. własnym: hr. J. Ledochowski.— W d. Brandta: sekr. kol. Pasternakow. ob. J. Sierakowski.— W o. własnym: akademik Albert Żamett.—W d. Lewina przy ul. Wileń.: dym. podpuł. A. Krzywobłocki.— W d. Oskierki przy Skopowce: ob. Szymon Mejsztowicz.

Wyjechali z Wilna. Od 10-go do 23-go lutego.

Ob. Bohdanowicz. Strumiłło. Gorski. pani Koziełłowa. porucz. W. Umiastowski. ob. Rychlewicz. marszałek ob. J. Bortkiewicz. kap. korp. leśniczych W. Sołtan. ob. A. Wiłejko. A. Żyliński. sztab. rot. J. Łaszkiewicz. prezes izby skar. Kowień. W. Maresow. dowodzca pułku Pawłogrodzkiego lejb huzarów pukow. Jerzy Emanuel prokuror gub. Kow. P. Żerwe. inżynjer E. Godard. ob. J. Bolcewicz z żoną Ludwiką.

КАЗЕННЫЯ ОБЪЯВЛЕНІЯ.

2. Брестъ Литовская коммисаріатская коммисія объявляетъ, что въ общемъ присутствіи ея, 13 и 17 марта настоящаго года, будутъ произведены торги, на продажу металлическаго лому, состоящаго въ вѣдѣніи коммисіи въ Брестѣ, Новогеоргіевскѣ и Варшавѣ, а именно: въ Брестѣ красной мѣди 159 пуд. 30 фунтовъ, желтой мѣди 766 пудовъ, 32 фунта, 74 золотника, оловяннаго 11 пудовъ 47 золотниковъ, желѣзнаго 81 пудъ, 21 фун., 12 золотниковъ, въ Новогеоргіевскѣ: красной мѣди 9 пудовъ, 3 фунта, 59 золотниковъ; желтой мѣди 4 пуда 7 ф. 58 золотниковъ; оловяннаго 4 пуда, 26 фунтовъ, 56 золотниковъ, и въ Варшавѣ желѣзнаго 4 пуда, 3 фунта 38 золотниковъ.

Продажа этого лому будетъ произведена на слѣдующихъ основаніяхъ:

1) Желающіе могутъ участвовать въ торгахъ лично, или посредствомъ запечатанныхъ объявленій, которыя должны быть получены въ коммисіи не позже 11 часовъ утра въ день переторжки.

2) Покупка лома должна быть обезпечена 10-ю процентами цѣны, предложенной на торгахъ, или назначенной въ объявленіи, и поэтому, каждый желающій участвовать въ торгахъ, долженъ представить при объявленіи примѣрно 500 руб. сер.; а если впослѣдствіи этой суммы окажется недостаточно, то обязанъ внести недостающія деньги, такъ чтобы казна была обезпечена полными 10% суммы предложенной на торгахъ.

3) Во избѣжаніе всякихъ претензій, могущихъ возникнуть со стороны покупщиковъ, они обязаны освѣдомиться своевременно о качествѣ лома назначаемаго въ продажу, въ мѣстахъ нахожденія онаго.

4) Послѣ утвержденія продажи, ломъ долженъ быть вывезенъ изъ коммисаріатскихъ складовъ непремѣнно въ теченіи двухъ недѣль и въ тоже время, должны быть внесены въ казну всѣ деньги сполна; въ противномъ случаѣ, залогъ поступитъ въ пользу казны и будутъ произведены новые торги.

5) Утвержденіе торговъ будетъ зависѣть отъ коммисаріатскаго департамента, и по этому, впредь до утвержденія, залогъ того лица, за которымъ останется послѣдняя цѣна, будетъ оставленъ въ казнѣ.

6) Если по усмотрѣнію начальства признано будетъ нужнымъ утвердить продажу не всего количества лома означеннаго въ настоящемъ объявленіи, то покупщики не должны имѣть за то къ казнѣ никакой претензіи, равно они не имѣютъ права изъявлять претензіи, если торги департаментомъ не будетъ утверждены, или если произойдетъ въ утвержденіи замедленіе. (88)

2. Отъ Санктпетербургской сохранной казны симъ объявляется, что въ оной будетъ продаваться, съ аукціоннаго торга заложенное и просроченное недвижимое имѣніе помѣщика Феофана Михайловича Галѣевскаго Виленской губерніи Вилейскаго уѣзда при имѣніи Бервечѣ 4, деревнѣ Паціоли 41, итого 45 душъ съ землею 276 д. 1060 с. съ рожденными послѣ ревизіи дѣтьми, со всею землею, строеніемъ и всякими угодьями къ сему имѣнію принадлежащими и съ переводомъ долга по правиламъ сохранной казны; о срокѣ же торга, объявлено будетъ въ свое время. (91)

2. Отъ Виленскаго губернскаго правленія объявляется, что въ слѣдствіе постановленія его, 13 января 1861 г. состоявшагося, на удовлетвореніе претензіи коллежскаго совѣтника Андрея Шимкевича къ еврею Шолому Беніаминовичу Миндлину, по рѣшенію Виленской гражданской палаты въ 200 р. съ процентами, и особо за издержки 46 р. 88 к. простираемой, и на пополненіе почитающихся на немъ, Миндлинѣ, ко взысканію гербовыхъ пошлинъ 52 р. 5 к., податной недоимки 10 р. $2\frac{1}{2}$ к. и публикаціонныхъ денегъ всего 15 р. 64 к.,— подверженъ публичной продажѣ деревянный домъ его, Миндлина, въ городѣ Диснѣ при Кохановской улицѣ состоящій, оцѣненный въ 360 руб., и для произведенія таковой продажи, назначенъ въ присутствіи Дисненскаго уѣзднаго суда, торгъ 5 мая сего 1861 г., съ 11 часовъ утра, съ узаконенною послѣ онаго чрезъ три дня переторжкою. Желающіе разсматривать бумаги, относящіяся къ этой публикаціи и продажѣ, могутъ найти оныя въ упомянутомъ уѣздномъ судѣ. Января 31 дня 1861 г.

Совѣтникъ *Гецольдъ*.
Секретарь *Комаръ*.
Столоначальникъ *Кодзь*. (92)

2. Минская православная консисторія объявляетъ, что въ оной 10 іюня сего 1861 года будетъ производиться торгъ, съ узаконенною чрезъ три дня переторжкою, на перестройку оптовымъ подрядомъ, въ городѣ Мозырѣ Минской губерніи по Бернардынскаго каменнаго костела въ православную церковь, на сумму, по смѣтному исчисленію 14,280 руб. 63 к. сер. Желающіе участвовать въ торгахъ могутъ явиться на назначенный срокъ въ консисторію, состоящую въ г. Минскѣ, съ благонадежными залогами и узаконенными видами о своемъ званіи, гдѣ будутъ предъявлены планъ, смѣта и кондиціи. (100)

2. Гродненская палата государственныхъ имуществъ объявляетъ, что въ присутствіи ея 24 и 28 марта 1861 года будутъ производиться торги, на отдачу въ 24-лѣтнее содержаніе изъ выстройки на счетъ съемщика, безъ всякаго со стороны казны пособія, въ прежнемъ видѣ и размѣрахъ, т. е. объ одномъ поставѣ, длиною 8 шириною 4 сажени изъ сосноваго дерева, а криша изъ драницъ водяной мельницы Сокольскаго уѣзда, имѣнія Янова въ урочищѣ Войтахи, за каковую мельницу по возведенію ея собственнымъ коштомъ объявленъ доходъ купцемъ Данцигомъ по 30 руб. въ годъ. Желающіе принять въ содержаніе изъ выстройки означенную мельницу, обязаны явиться въ означенные сроки въ палату, или прислать свои предложенія въ запечатанныхъ конвертахъ съ благонадежными равняющимися годичному доходу залогами, въ наличныхъ деньгахъ или кредитныхъ билетахъ. (101)

N. 16.

OGŁOSZENIA SKARBOWE.

2. Kommisorjacka kommisja Brześcia Litewskiego ogłasza, iż w ogólnéj jéj sądowéj, dnia 13 i 17 marca ter. roku będą się odbywały targi, na przedaż kruszcu metalicznego, znajdującego się w zawiadywaniu kommisji w Brześciu, Nowogiergiewsku i Warszawie, a mianowicie: w Brześciu—miedzianego 159 pud. 30 funt., mosiężnego 766 pud. 32 f. 74 łot., ołowianego 11 pud. 47 łotów, żelaznego 81 pud. 21 funt. 12 łot., w Nowogieorgiewsku—miedzianego 9 pud. 3 fun. 59 łot., mosiężnego 4 pudy 7 fun. 58 łot., ołowianego 4 p. 26 fun. 56 łotów i w Warszawie— żelaznego 4 pudy 3 funty 38 łotów.

Przedaż tego kruszcu będzie się odbywać na warunkach następujących:

1) Życzący mogą uczęstniczyć w targach osobiście, lub za pośrednictwem objawień opieczętowanych, które mają być otrzymane w kommisji nie późniéj jak o 11-éj godzinie zrana w dniu przetargowym.

2) Zakupienie kruszu powinno być zabezpieczone 10-cią procentami ceny danéj na targach lub naznaczonéj w objawieniu; przeto każdy życzący uczęstniczyć w targach, ma złożyć przy objawieniu przynajmniéj 500 rubli srébr.; jeżeli zaś późniéj summa ta okaże się niedostateczną, obowiązany jest złożyć brakującą ilość pieniędzy, tak iżby skarb był zabezpieczony 10% summy na targach umówionéj.

3) Dla uniknienia wszelkich roszczeń, mogących wyniknąć ze strony kupujących, ci winni są we właściwym czasie obejrzeć gatunek kruszcu naznaczonego do przedania, w miejscach gdzie się ten znajduje.

4) Po utwierdzeniu przedaży, kruszec powinien być wywieziony ze składów kommisorjackich nieodmiennie w ciągu dwóch tygodni, i w tymże czasie powinne być wniesione do skarbu wszystkie wypadające pieniądze, w przeciwnym zaś razie załog stanie się własnością skarbu i nowe targi będą naznaczone.

5) Utwierdzenie targów będzie zależało od departamentu kommisorjackiego, a zatém do utwierdzenia, załog téj osoby, przy któréj zostanie ostatnia cena, będzie zostawał w skarbie.

6) Jeżeli zwierzchność uzna za potrzebę utwierdzić nie całą ilość kruszec wymienionéj w niniejszém ogłoszeniu, kupujący nie powinni rościć za to do skarbu żadnéj pretensji, równie też nie mają prawo rościć pretensji, jeżeli przez departament targi nie zostaną zatwierdzone, lub jeżeli w zatwierdzeniu zwłóka zajdzie. (88)

2. Sankt-petersburska kassa zachowawcza niniejszém ogłasza, iż w niéj będzie się przedawał, z publicznego targu, zastawiony i przeroczony majątek obywatela Teofana Halejewskiego, w Wileńskiéj gubernii w Wilejskim powiecie położony, zawierający przy majątku Berweczu 4, we wsi Pociulach 41, w ogóle 45 dusz, z ziemią w ilości 276 dzieś. 1060 sążni, z nowourodzonemi po rewizji, ze wszystkiemi gruntami, zabudowaniem i wszelkiemi wygodami do tego majątku należącemi, oraz z przelewem długu według przepisów kassy zachowawczéj; o terminie zaś przedaży, ogłoszono będzie w swym czasie. (91)

2. Wileński rząd gubernjalny ogłasza, iż w skutek jego postanowienia w dniu 13 stycznia 1861 roku nastałego, na zaspokojenie pretensji radcy kollegjalnego Andrzeja Szymkiewicza, do żyda Szołoma Benjaminowicza Mindlina, za wyrokiem Wileńskiéj izby cywilnéj na 200 rubli z procentami, i osóbno za wydatki 46 r. 88 k. roszczonéj, oraz liczącéj się na tymże Mindlinie do uzyskania należności za papier herbowy 52 rub. 5 kop., podatków 10 rub. $2\frac{1}{2}$ k. i pieniędzy publikacyjnych w ogóle 15 rubli 64 k.,—wystawiony zostaje na publiczną przedaż dom Mindlina, w m. Dziśnie na Kochanowskiéj ulicy położony, oceniony 369 r., i dla uskutecznienia téj przedaży, w Dziśnieńskim sądzie powiatowym naznaczony został targ d. 5 maja 1861 r., od godz. 11 zrana, ze zwykłym we trzy dni przetargiem; życzący rozpatrzyć papapiery, téj przedaży i publikacji tyczące się, mogą je widzieć w rzeczonym sądzie powiatowym. Dnia 31 stycznia 1861 roku.

Radzca *Giecołd*.
Sekretarz *Komar*.
Nacz. Stołu *Kodź*. (92)

2. Miński konsystorz prawosławny ogłasza, iż w nim 10 czerwca ter. 1861 roku będą się odbywały targi, ze zwykłym we trzy dni przetargiem, na przebudowanie z podradu hurtowego, w mieście Mozyrzu Mińskiéj gubernii po-Bernardyńskiego murowanego kościoła na cerkiew prawosławną, na summę kosztorysem wyliczoną w ilości 14,280 rubli 63 k. sr. Życzący uczestniczyć w targach, zechcą przybyć na termin naznaczony do konsystorza w m. Mińsku znajdującego się, z pewnemi ewikcjami i prawem przepisanemi świadectwami co do stanu, gdzie okazane będą plany, kosztorysy i warunki. (100)

2. Grodzieńska izba dóbr skarbowych ogłasza, iż w niéj dnia 24 i 28 marca 1861 roku będą się odbywały targi, na oddanie w 24-toletnią dzierżawę za wybudowanie własnym kosztem, bez żadnéj ze strony skarbu pomocy, w kształcie i rozmiarze dawnicjszym, to jest o jednym kamieniu, długości 8 a szerokości 4 sążni z drzewa sosnowego z dachem dranicowym młynu wodnego, w powiecie Sokolskim w majątku Janowie w uroczysku Wojtachi, za jakowy młyn po jego postawieniu własnym kosztem kupiec Dancyg oświadczył gotowość płacenia po 30 rubli na rok. Życzący wziąć w dzierżawę za wybudowanie młyn rzeczony, zechcą przybyć w naznaczonych terminach do téj izby, lub przysłać do niéj swe oświadczenia w pakietach opieczętowanych, z pewnemi równającemi się rocznemu dochodami ewikcjami w gotówce lub biletach kredytowych. (101)

3. Отъ Виленскаго губернскаго правленія объявляется, что въ слѣдствіе постановленія его 11 января сего года состоявшагося, на удовлетвореніе долговъ помѣщицы Гертруды Пчицкой, рожденной Вазгирдъ: а) помѣщикамъ Вазгирдамъ, по рѣшеніямъ правительствующаго сената 6,798 руб. 48 к.; б) дворянамъ: Казиміру и Устину Антоновымъ Пчицкимъ, по заемному письму 5 мая 1859 года выданному, 10,000 р.; в) наслѣдникамъ Антона Пчицкаго, по двумъ заемнымъ письмамъ Гертрудою Пчицкою, совмѣстно съ мужемъ своимъ Казиміромъ Пчицкимъ, на 1,200 руб. выданнымъ; г) штрафа за неправильную аппеляцію въ пользу казны, а также членовъ и секретаря гражданской палаты 996 р. 5 к.; д) Виленскому приказу общественнаго призрѣнія, продовольственной ссуды 2,075 р. 64 к., а также на пополненіе другихъ разнаго рода казенныхъ взысканій, буде какія по собраннымъ справкамъ окажутся, подвержено въ публичную продажу имѣніе Рундполь упомянутой Пчицкой, Дисненскаго уѣзда въ 1-мъ станѣ состоящее, заключающее земли, всего 608 десятинъ, 1200 саж., и наличныхъ крестьянъ мужескаго 48 и женск. 59 душъ, оцѣненное по 10-ти лѣтней сложности средняго чистаго годоваго дохода въ 6,180 руб., и для произведенія таковой продажи, назначенъ въ присутствіи сего правленія срокъ торгамъ 5 числа мая мѣсяца 1861 г., съ 11 часовъ утра, съ узаконенною послѣ оныхъ чрезъ три дня переторжкою; желающіе разсматривать бумаги, относящіяся къ этой публикаціи и продажѣ, мугутъ найти оныя по 3-му отдѣленію 8-му столу сего правленія. Января 21 дня 1861 года.

Совѣтникъ *Гецольдъ*.
Секретарь *Комаръ*.
Столоначальникъ *Кодзь*. (68)

3. Отъ Виленскаго губернскаго правленія объявляется, что въ слѣдствіе постановленія его, 5-го января 1861 г. состоявшагося, на удовлетвореніе долговъ дворянъ: Клементія и Іосифа Пушковъ: а) женѣ Клементія Пушки, Агафіи, Пушковой, по заемному письму доставшемуся ей по переказу наслѣдниковъ умершаго отставнаго капитана Оссовскаго 250 р., и б) дворянамъ: Николаю, Доминику и Ивану Врублевскимъ, по заемному письму 1 января 1847 г., упомянутыми Клементіемъ и Іосифомъ Пушками выданному въ остальномъ за надплатою количествѣ 165 р., и по роспискѣ 10 р. съ процентами,— подвержены въ публичную продажу принадлежащія имъ, Пушкамъ, двѣ третьихъ части фольварка Листоводки, находящагося въ нераздѣльномъ владѣніи съ третьимъ ихъ братомъ, свободнымъ отъ взысканія Валеріяномъ Пушкою; фольварокъ этотъ Дисненскаго уѣзда въ 3-мъ станѣ состоящій, заключающій вообще земли 100 десятинъ и наличныхъ крестьянъ мужескаго 10 и женскаго пола 6 душъ, оцѣненъ по десяти-лѣтней сложности средняго чистаго годоваго дохода въ 1,254 руб., и для произведенія таковой продажи, назначенъ въ присутствіи сего правленія срокъ торгамъ 5 число мая 1861 г., съ 11 часовъ утра, съ узаконенною послѣ онаго чрезъ три дня переторжкою; желающіе разсматривать бумаги, относящіяся къ этой публикаціи и продажѣ, могутъ найти оныя по 3-му отдѣленію 8 столу сего правленія. Января 27 дня 1861 года.

Совѣтникъ *Гецольдъ*.
Секретарь *Комаръ*.
Столоначальникъ *Кодзь*. (82)

3. Виленскій приказъ общественнаго призрѣнія объявляетъ, что въономъ будетъ продаваться за ссудную недоимку и прочіе казенные долги, имѣніе Поржечь, помѣщиковъ Дисненскаго уѣзда, Яцыновъ, съ 48 мужескаго пола душами, 400 десятинами земли и со всѣми къ оному принадлежностями, оцѣненное по десятилѣтней сложности дохода въ 7,000 руб. сер. О срокахъ продажи этого имѣнія будетъ извѣщено чрезъ сіи же Вѣстникъ. Января 27 дня 1861 г.

Ис. д. Непремѣннаго члена *Нагловскій*.
Секретарь *Хорошевскій*.
Столоначальникъ *Ковалевскій*. (76)

3. Виленскій приказъ общественнаго призрѣнія объявляетъ, что въ ономъ будетъ продаваться за ссудную недоимку и прочія казенныя взысканія, имѣніе Мнюцыно, помѣщиковъ Дисненскаго уѣзда Каменскихъ, съ 44 мужескаго пола душами, 325 десятинами земли и со всѣми къ оному принадлежностями, оцѣненное по десятилѣтней сложности дохода въ 8,330 руб. сер. О срокахъ продажи этого имѣнія будетъ извѣщено чрезъ сей же Вѣстникъ. Января 27 дня 1861 г.

Ис. д. Непремѣннаго члена *Нагловскій*.
Секретарь *Хорошевскій*.
Столоначальникъ *Ковалевскій*. (77)

3. Виленской губерніи Ошмянскій уѣздный судъ симъ объявляетъ, что 8 числа марта мѣсяца сего 1861 года будутъ производиться въ присутствіи сего суда торги, на продажу движимаго имущества помѣщика Виктора Ходзьки, составляющагося изъ лошадей, рогатаго скота и бричекъ, оцѣненнаго въ 235 руб. сер. Почему желающіе участвовать въ сихъ торгахъ благоволятъ явиться въ присутствіе сего суда на обозначенное число. (78)

3. Отъ Виленскаго губернскаго правленія объявляется, что на отдачу съ 1 августа 1861 года въ трехлѣтнее откупное содержаніе сбора съ привозимыхъ въ г. Вильно товаровъ и продуктовъ и съ рыбнаго рынка, за которые въ истекающемъ трехлѣтіи выручалось отъ откупщика въ годъ по 20,395 рублей, назначены въ присутствіи Виленской городской думы на 14 число апрѣля 1861 г. торги, съ переторжкою чрезъ три дня. Посему желающіе участвовать въ таковыхъ торгахъ благоволятъ явиться къ означенному сроку въ присутствіе думы съ благонадежными залогами.

Ассесоръ *Пѣполь*.
Секретарь *Новокунскій*.
Столоначальникъ *Свидерскій*. (80)

3. Гродненской губерніи, Бѣлостокская городская дума объявляетъ, что съ разрѣшенія высшаго начальства учреждена въ г. Бѣлостокѣ двунедѣльная ярмарка, ежегодно начиная съ 25 мая по 8 іюня, и на оную приглашаются гг. помѣщики, фабриканты, купцы и торгующіе разными издѣліями лица, для производства во время оной разной торговли. (79)

3. Wileński rząd gubernjalny ogłasza, iż w skutek postanowienia jego w dniu 11 stycznia ter. r. nastałego, na zaspokojenie długów obywatelki Giertrudy z Wazgirdów Pczyckiéj: a) obywatelom Wazgirdom za wyrokiem rządzącego senatu 6,798 rub. 48 k.; b) szlachcie: Kazimierzowi i Justynowi Pczyckim, za obligiem 5 maja 1859 r. wydanym 10,000 rub.; c) spadkobiercom Antoniego Pczyckiego, za dwóma obligami, przez Giertrudę Pczyckę wespoł ze swym mężem Kazimierzem Pczyckim, na 120 r. wydanymi; d) sztrafu za appelację nieprawną na rzecz skarbu, oraz członków i sekretarza izby cywilnéj 996 r. 5 k.; e) Wileńskiemu urzędowi powszechnego opatrzenia pożyczki wziętéj na żywność 2,075 r. 67 k., tudzież uzyskanie innych różnego rodzaju należności skarbowych, jeżeli się jakie następnie okażą, wystawiony zostaje na publiczną przedaż majątek Rundpol rzeczonéj Pczyckiéj, w Dziśnieńskim powiecie w 1-m stanie położony, zawierający ziemi w ogóle 608 dziesięcin 1200 sążni, i obecnych włościan płci męzkiéj 48 i żeńskiéj 59 dnsz, oceniony w stosunku dziesięcioletnim średniego czystego rocznego dochodu 6,180 rub., i dla uskutecznienia téj przedaży, w rządzie gubernialnym naznaczony został targ dnia 5 maja 1861 r., od godz. 11 z rana, ze zwykłym we trzy dni przetargiem; życzący rozpatrywać papiery téj przedaży i publikacji tyczące się, mogą je znaleźć w 8-m stole 3-go wydziału tego rządu. Dnia 21 stycznia 1861 roku.

Radzca *Giecołd*.
Sekretarz *Komar*.
Nacz. Stołu *Kodź*. (68)

3. Wileński rząd gubernjalny ogłasza, iż w skutek jego postanowienia, nastałego w dniu 5 stycznia 1861 r., na zaspokojenie długów szlachty: Klemensa i Józefa Puszków należnych: a) żonie Klemensa Puszki Agacie Puszkowéj, za obligiem przeszłym do niéj na mocy przelewu spadkobierców zmarłego odstawnego kapitana Ossowskiego 250 rubli i b) szlachcie: Mikołajowi, Dominikowi i Janu Wróblewskim, za obligiem 1 stycznia 1847 r. przez rzeczonych Klemensa i Józefa Puszków wydanym, w ilości pozostałéj 165 rub., i za rewersem 10 rub. z procentami,— wystawione zostają na publiczną przedaż należące do wymienionych Puszków dwie trzecie części folwarku Listowódki, znajdującego się w nierozdzielonéin władaniu z trzecim ich bratem, wolnym od uzyskiwania Walerjanem Puszką; folwark ten w Dziśnieńskim powiecie w 3 stanie położony, zawierający ziemi w ogóle 100 dziesięcin i obecnych włościan płci męzkiéj dusz 10 i żeńskiéj 6, oceniony podług dziesięcioletniéj proporcji czystego średniego rocznego dochodu 1,254 rub., i dla uskutecznienia téj przedaży, w tymże rządzie naznaczony został termin targu d. 5 maja 1861 r., o godz. 11 zrana, ze zwykłym we trzy dni przetargiem; życzący rozpatrywać papiery tyczące się téj publikacji i przedaży, mogą je znaleźć w 8 stole 3 wydziału tego rządu. Dnia 27 stycznia 1861 roku.

Radca *Giecołd*.
Sekretarz *Komar*.
Nacz. Stołu *Kodź*. (82)

3. Wileński urząd powszechnego opatrzenia ogłasza, że w nim będzie się przedawał za dług pożyczkowy i inne zaległości skarbowe, majątek obywateli powiatu Dziśnieńskiego Jacynow, z 48 włościanami płci męzkiéj, 400 dziesięcinami ziemi i ze wszystkiemi przynależytościami, oceniony w stosunku dochodu dziesięcioletniego na 700 r. sr.; o terminach przedaży tego majątku, będzie uwiadomiono w tejże gazecie. Dnia 27 stycznia 1861 r.

Peł. ob. członka ciągłego *Nagłowski*.
Sekretarz *Choroszewski*.
Nacz. Stołu *Kowalewski*. (76)

3. Wileński urząd powszechnego opatrzenia ogłasza, że w nim będzie się przedawał za dług pożyczkowy i inne zaległości skarbowe, majątek Mniucyno, obywateli powiatu Dziśnieńskiego, Kamieńskich, z 44 duszami płci męzkiéj, 325 dziesięcinami ziemi i ze wszystkiemi przynależytościami, oceniony w stosunku dziesięcioletniego dohodu na 8,330 r. sr.; o terminach przedaży tego majątku, będzie uwiadomiono w tejże gazecie. Dnia 27 stycznia 1861 roku.

Peł. ob. członka ciągłego *Nagłowski*.
Sekretarz *Choroszewski*.
Nacz. Stołu *Kowalewski*. (77)

3. Wileńskiéj gubernji Oszmiański sąd powiatowy niniejszém ogłasza, iż d. 8 marca ter. 1861 roku będą się odbywały w tym sądzie targi, na przedaż ruchomości obywatela Wiktora Chodźki, składającéj się z koni, bydła rogatego z bryczek, ocenionéj 235 rubli sr.; przeto życzący uczestniczyć w tych targach, zechcą przybyć na nie do tego sądu. (78)

3. Wileński rząd gubernjalny ogłasza, że na oddanie od 1 sierpnia 1861 r. w trzyletnią dzierżawę odkupową poboru od przywożonych do m. Wilna towarów i produktów, oraz z rynku rybnego, za które w przeszłém trzechleciu dzierżawca płacił po 20,395 rubli na rok, naznaczone zostały w Wileńskiéj radzie miejskiéj na dzień 14 kwietnia 1861 roku targi, z przetargiem we trzy dni; przeto życzący uczęstniczyć w tych targach, zechcą przybyć na oznaczony termin do téj rady, z pewnemi ewikcjami.

Assesor *Piepol*.
Sekretarz *Nowokuński*.
Nacz. Stołu *Swiderski*. (80)

3. Grodzieńskiéj gubernji, Białostocka rada miejska ogłasza, że za pozwoleniem wyższéj zwierzchności w m. Białymstoku ustanowiony został jarmark dwutygodniowy, co rok zaczynając od 25 maja do 8 czerwca, na który przeto niniejszém zapraszają się pp. obywatele, fabrykanci, kupcy i osoby różnemi wyrobami handlujący, dla odbywania na nim rozmaitych obrótów handlowych. (79)

1. Виленскій сиротскій судъ приглашаетъ желающихъ съ законными залогами къ публичнымъ торгамъ въ присутствіе свое на 12 число наступающаго марта и чрезъ три дня послѣ оныхъ переторжкѣ, на взятіе въ арендное содержаніе съ 23 апрѣля сего года домовъ состоящихъ въ вѣденіи суда, гдѣ будутъ объявлены предварительныя кондиціи. 1861 г. февраля 18 дня.

Ратманъ *Янковскій.*

Секретарь *Гриневичъ.* (120)

1. 1861 г. января 31 дня. Кіевской губерніи Липовецкій уѣздный судъ, вызываетъ въ присутствіе свое въ срокѣ положенномъ 1241 ст. X т. зак. гражд. ч. I-й наслѣдниковъ умершей помѣщицы Анны-Вероники Михайловой дочери Крушевской какъ для принятія оставшагося на ней имущества, списпавшаго на нее по духовнымъ завѣщаніямъ графа Ворцеля и по мировой сдѣлкѣ, заключенной съ наслѣдниками его, обнаруженіе количества коего зависитъ отъ доказательствъ, вызываемыхъ наслѣдниковъ, такъ равно для представленія доказательствъ на право владѣнія ими населеннымъ крестьянами имѣніемъ, и какъ по закону 1259 ст. X. т. ч. 1-й къ обязанности наслѣдниковъ, принимающихъ имущество, относится и платежъ долговъ умершей, то на случай, если бы оставшееся по Крушевской имущество оказалось не достаточнымъ къ пополненію долговъ ея, обязаны вызывающіеся наслѣдники, предварительно принятія наслѣдства представить надлежащее удостовѣреніе о количествѣ, числящагося собственно за ними имѣнія, которое бы, въ случаѣ недостаточности имущества Крушевской, могло вполнѣ обезпечивать принадлежности списпадшихъ кредиторовъ. (114)

1. Отъ Виленскаго губернскаго правленія объявляется, что въ слѣдствіе постановленія его, 3 сего февраля состоявшагося, на удовлетвореніе признанной подлежащею безспорному взысканію постановленіемъ Свенцянскаго земскаго суда 15 февраля 1858 года состоявшимся, утвержденнымъ тамошнимъ уѣзднымъ судомъ и Виленскою палатою гражданскаго суда, претензіи помѣщика Франца Свенторжецкаго, къ помѣщику Валеріяну Коцѣллу, по двумъ сохраннымъ роспискамъ въ 2,000 р. съ процентами, съ 22 ноября 1857 г. простираемой, а также на пополненіе долга Виленскому приказу общественнаго призрѣнія 2,410 руб. 2 к. съ 4%, съ 18 августа 1859 г., подвержено въ публичную продажу населенное имѣніе Гиры съ деревнею Мѣчаѣ, Свенцянскаго уѣзда въ 4-мъ станѣ состоящее, принадлежащее упомянутому Коцѣллу, заключающее земли 350 десятинъ и наличныхъ крестьянъ мужескаго пола 61 и женскаго 75 душъ, оцѣненное по десятилѣтней сложности средняго чистаго годоваго дохода 9,700 руб., и для произведенія таковой продажи, назначенъ въ присутствіи сего правленія торгъ 18 числа мая мѣсяца сего 1861 года, съ 11 часовъ утра, съ узаконенною послѣ онаго чрезъ три дня переторжкою. Желающіе разсматривать бумаги, относящіяся къ этой публикаціи и продажѣ, могутъ найти оныя по 3-му отдѣленію 8-му столу сего правленія. Февраля 15 дня 1861 года.

Совѣтникъ *Гецолдъ.*

Секретарь *Комаръ.*

Столоначальникъ *Кодзь.* (115)

1. Отъ Свенцянскаго земскаго исправника объявляетъ о намѣреніи помѣщицы здѣшняго уѣзда Софіи Рыхлевичевой отправиться за границу въ Пруссію, Германію, Австрію и Францію для излеченія болѣзни. (119)

1. Помѣщикъ Свенцянскаго уѣзда Каетанъ *Халецкій* съ дочерью *Еленою* отправляется за границу.

Колл. ассес. *Зубовичъ.* (112)

1. Виленскіе евреи: 3-й гильдіи купецъ Рубинъ *Рабиновичъ* и купеческій сынъ Шмерко *Гамбургъ* отправляются за границу.

Колл. асс. *Зубовичъ.* (122)

3. Отъ Вилейскаго земскаго исправника объявляется о выѣздѣ за границу помѣщицы ввѣреннаго ему уѣзда Анны Осиповны Шишковой для излеченія. (87)

1. Wileński sąd sierot wzywa życzących z prawnemi ewikcjami na publiczne targi, mające się w nim odbyć dnia 12 marca ter. roku, z przetargiem we trzy dni, na wzięcie w dzierżawę od 23 kwietnia roku teraźniejszego domów w zawiadywaniu sądu zostających, gdzie okazane będą warunki przedugodne. Dnia 18 lutego 1861 roku.

Radny *Jankowski.*

Sekretarz *Hryniewicz.* (120)

1. Dnia 31 stycznia 1861 r. Gubernii Kijowskiéj Lipowiecki sąd powiatowy wzywa przed swój urząd w terminie artykułem 1241 X T. Zb. Pr. Cyw. cz. I zakreślonym, spadkobierców ś. p. obywatelki Anny Weroniki Kruszewskiéj, tak w celu otrzymania pozostałego po niéj mienia spadłego na nią na mocy testamentu hr. Worcela i za tranzaktem ugodliwym z jego sukcessorami zawartym, którego wyświecenie ilości zależy od dowodów wzywających się spadkobierców,—jako też dla złożenia dowodów na ich prawo władania majątkiem z włościanami; a ponieważ według brzmienia 1259 art. X T. Zb. Praw Cyw. cz. I, do obowiązku sukcessorów otrzymujących spadek należy także spłacenie długów zmarłéj, przeto na przypadek, gdyby pozostały po Kruszewskiéj funduszu okazało się niewystarczającym na zaspokojenie jéj długów, winni są wzywający się sukcessorowie, pierwiéj nim otrzymają sukcessję, złożyć należyte wyświecenie co do posiadanego właściwie przez nich funduszu, któryby na przypadek niedostateczności mienia Kruszewskiéj mógł całkowicie zabezpieczyć pretensje kredytorów. (114)

1. Wileński rząd gubernjalny ogłasza, iż w skutek jego postanowienia 3 ter. lutego nastałego, na zaspokojenie przyznanéj za należącą do bezspornego uzyskania przez postanowienie roku nastałe, przez tameczny sąd powiatowy i Wileńską izbę cywilną utwierdzone, pretensji obywatela Franciszka Swiętorzeckiego, do obywatela Walerjana Kociełła, za dwóma kwitami lokacyjnemi na 2,000 rub. z procentami, od 22 listopada 1857 roku roszczonéj, oraz na zaspokojenie długu Wileńskiemu urzędowi powszechnego opatrzenia w ilości 1,140 rub. 2 k. z 4% od 18 sierpnia 1859 roku należnego, wystawiony zostaje na publiczną przedaż osiadły majątek Hiry ze wsią Mieczaje, w powiecie Swięciańskim w 4 stanie położony, należący do rzeczonego Kociełły, zawierający ziemi 350 dziesięcin i obecnych włościan płci męzkiéj 61 i żeńskiéj 75 dusz, oceniony podług dziesięcioletniego czystego średniego rocznego dochodu 9,700 rub., i dla uskutecznienia téj przedaży w tymże rządzie naznaczony został targ dnia 18 maja bież. 1861 roku, od godz. 11 zrana, ze zwykłym we trzy dni przetargiem; życzący rozpatrywać papiery téj publikacji i przedaży tyczące się, mogą je widzieć w 8 stole 3 wydziału tegoż rządu. Dnia 15 lutego 1861 r.

Radca *Giecołd.*

Sekretarz *Komar.*

Nacz. Stołu *Kodź.* (115)

1. Swięciański sprawnik ziemski ogłasza, iż obywatelka tego powiatu Zofja Rychlewiczowa wyjeżdża za granicę, dla poratowania zdrowia. (119)

1. Obywatel powiatu Swięciańskiego Kajetan *Chalecki* z córką *Heleną* wyjeżdża za granicę.

Ass. koll. *Zubowicz.* (212)

1. Żydzi Wileńscy: kupiec 3-éj gildji Rubin *Rabinowicz* i syn kupiecki Szmerko *Hamburg* wyjeżdżają za granicę.

Koll. ass. *Zubowicz.* (122)

3. Wilejski ziemski sprawnik ogłasza o wyjeździe za granicę obywatelki tego powiatu Anny Szyszkowéj, dla poratowania zdrowia. (87)

2. Отъ Свенцянскаго земскаго исправника объявляется о намѣреніи помѣщика Свенцянскаго уѣзда Каетана Петрова сына *Халецкаго*, отправиться съ своею дочерью Геленою, въ Германію, срокомъ на два мѣсяца. (106)

3. Дворянинъ Лидскаго уѣзда Иванъ Феликсовичъ Жуковскій, Виленскіе евреи: 3-й гильдіи купецъ Іоссель-Мендель Гродзенскій и мѣщанинъ Файвишъ-Шліома Дзеконскій отправляются за границу.

Колл. асс. *Зубовичъ.* (84, 85)

2. Помѣщики Виленской и Минской губерніи Павелъ и Витолдъ Антоновы *Еленскіе* и почетный блюститель Виленскаго раввинскаго училища купецъ Аронъ *Лебенсонъ* отправляются за границу.

Колл. асс. *Зубовичъ.* (99, 103)

2. Swięciański sprawnik ziemski ogłasza, iż obywatel tego powiatu Kajetan *Chalecki*, wraz z córką swoją Heleną ma zamiar wyjechać za granicę do Niemiec, na dwa miesiące. (106)

3. Dworzanin pow. Lidzkiego Jan Żukowski, żydzi Wileńscy: kupiec 3-éj gildji Josiel Mendel Grodzieński i mieszczanin Fajwisz-Szłoma Dzekoński wyjeżdżają za granicę.

Koll. ass. *Zubowicz.* (84, 85)

2. Obywatele gubernii Wileńskiéj i Mińskiéj Paweł i Witołd *Jeleńscy* i dozórca honorowy Wileńskiéj szkoły rabińskiéj kupiec Aron *Lebenson*, wyjeżdżają za granicę.

Ass. koll. *Zubowicz.* (99, 103)

ЧАСТНЫЯ ОБЪЯВЛЕНІЯ.

OGŁOSZENIA PRYWATNE.

Печатать позволяется. Вильно 23 февраля 1861 г.—Ценсоръ статскій совѣтникъ и кавалеръ А. *Мухинъ.*

W Drukarni A. H. Kirkora i sp.